

04149

WIADOMOŚCI

523

Narodowego Banku Polskiego

Miesięcznik

TREŚĆ NUMERU

DZIAŁ ARTYKUŁOWY

1. Sytuacja gospodarcza jednostek handlu wiejskiego i rola aparatu kredytowego w walce o jej usprawnienie: *T. Jaroszkiewicz i J. Krug* 663
2. Z pierwszych doświadczeń dotyczących działalności Biur Wzajemnych Rozliczeń w województwie stalinogrodzkim: *J. Szyrocki* 667

Z DOŚWIADCZEŃ I PRAKTYKI BANKOWEJ

1. O wyższy poziom pracy oddziałów terenowych na odcinku bankowej kontroli funduszu płac: *S. Sikora* 674
2. Kredyt normatywny na obrót dla przedsiębiorstw przemysłowych — Projekty: *F. Reliszko i M. Kapuściński* 677
3. Kilka uwag na temat elastyczności kredytu normatywnego na obrót towarowy: *K. Iwiński* 683
4. O usterkach w stosowaniu kredytu na nadzwyczajne potrzeby: *Z. Wojcieszko* 685
5. O kontroli stosowania przepisów Instrukcji Służbowej VI.: *J. Szyrocki* 686
6. Usługi na eksport: *J. Żyłkowski* 687

DZIAŁ INSTRUKCYJNY

1. Zasadnicze błędy w sprawozdaniach z kontroli stanu finansowego przedsiębiorstw handlowych: *S. Ficowski* 689
2. Uwagi o Instrukcji Służbowej NBP Dz. V: *S. Sikora* 692
3. Operacje zastępcze na rachunek Banku Rolnego: *B. Gawor* 695
4. Rozliczenia inkasowe a postępowanie arbitrażowe: *E. Kaczmarek* 700
5. Wyciągi z pism Departamentów Kredytów 703

KRONIKA

1. Wykaz lektury szkoleniowej 705
2. Ocena wniosków do planu kredytowego na IV kwartał 1953 r. 707
3. ~~Graficzne metody kontroli wydajności pracowników komórek „kredytów“ w oddziałach operacyjnych~~ 709

SYTUACJA GOSPODARCZA JEDNOSTEK HANDLU WIEJSKIEGO I ROLA APARATU KREDYTOWEGO W WALCE O JEJ USPRAWNIENIE

Jednym z naczelných zadań gminnych spółdzielni oraz powiatowych związków gminnych spółdzielni „Samopomoc Chłopska“ jest jak najpełniejsze zaopatrzenie mieszkańców wsi zarówno w artykuły spożywcze jak i w towary przemysłowe.

Aby gminne spółdzielnie mogły podołać temu zadaniu muszą posiadać stale na składzie pełny asortyment towarów jednakże w granicach zapewniających normalny obrót towarowy, tj. w granicach normatywów.

Po głębokiej analizie gospodarki na szczeblu gminnych spółdzielni, powiatowych związków gminnych spółdzielni i wojewódzkich związków gminnych spółdzielni, obecnie śmiało możemy postawić twierdzenie, że jedną z podstawowych trudności finansowych spółdzielni „Samopomoc Chłopska“ stanowią poważne nieprawidłowości na odcinku obrotu towarowego i gospodarki towarowej.

Dla podkreślenia zadań aparatu kredytowego NBP w walce o usprawnienie gospodarki jednostek handlu wiejskiego, krótko omówimy najważniejsze nieprawidłowości.

Plan obrotu towarowego jest przez spółdzielnie przeważnie wykonywany, a nawet w nieznacznym stopniu przekraczany.

Sposób i metody wykonywania planu obrotu towarowego budzą jednakże poważne zastrzeżenia.

Z uzyskanych danych wynika, że pracownicy pionu handlowego gminnych spółdzielni, w celu wykonania planu wartościowego handlują głównie towarami łatwo zbywalnymi, jak towary monopolowe, lub też towarami atrakcyjnymi. To oczywiście ujemnie odbija się na wynikach finansowych gminnych spółdzielni i powoduje znaczne narastanie remanentów, wyprzedzające poważnie wzrost planowanych obrotów.

Wspominając o nieuzasadnionym gospodarczo wzroście zapasów towarów w gminnych spółdzielniach i ich jednostkach nadrzędnych wskazane jest omówić dalsze przyczyny tego wzrostu.

Należą do nich głównie:

a) utrzymujące się wśród wielu pracowników handlu przekonanie, że plan obrotu towarowego można wykonać jedynie, posiadając dużą masę towarów,

b) stosunkowo słaba jeszcze znajomość potrzeb rynku wiejskiego przez pion zaopatrzenia;

c) stosowanie jeszcze w dalszym ciągu przez PZGS metody narzucania towarów gminnym spółdzielniom, bez oparcia dostaw dla detalu wyłącznie o oddolne zamówienia zaczynające się od sklepów.

d) brak kontroli rotacji towarów w gminnych spółdzielniach w stosunku do planowanego wskaźnika oraz niestosowanie normatywów dla poszczególnych sklepów;

e) zaopatrywanie powiatowych związków gminnych spółdzielni w towary prawie wyłącznie na podstawie odgórnie zawieranych umów planowych (powiatowe związki gminnych spółdzielni w zasadzie nie zawierają umów szczegółowych z dostawcami);

f) brak lub też niedostateczna ilość niektórych asortymentów towarów typowych dla wsi i zastępowanie ich innymi asortymentami towarów mało popularnych;

g) zakupy nadmiernych ilości towarów niejednokrotnie wystarczających na kilka lat;

h) niesłuszne gromadzenie w magazynach rozdzielczych większych ilości towarów, co w znacznym stopniu wydłuża cykl dopływu towarów do konsumenta;

i) nierytmiczność dostaw z powiatowych związków gminnych spółdzielni do gminnych spółdzielni.

Podane wyżej nieprawidłowości można by zilustrować setkami przykładów zaczerpniętych z kontroli dokonywanej przez aparat bankowy.

Nieprawidłowości te występowały w latach ubiegłych ze znacznie większym nasileniem niż w roku bieżącym i spowodowały nagromadzenie przez gminne spółdzielnie poważnej ilości remanentów trudno zbywalnych. Są to głównie remanenty artykułów tekstylnych, odzieżowych, skórzanych i niektórych artykułów spożywczych.

CRS na podstawie własnych badań oraz w oparciu o materiały i informacje dostarczone przez NBP wydała szereg zarządzeń zmierzających do usprawnienia obrotu towarowego i do zlikwidowania towarów zbędnych i trudno zbywalnych. Akcje organizowane i nakazywane przez CRS nie dadzą jednak pełnych rezultatów, jeżeli stosunkowo jeszcze słabo wyszkolonemu personelowi gminnych spółdzielni nie przyjdzie z wydatną pomocą wypróbowany na innych odcinkach aparat kredytowy NBP.

Aby usprawnić obrót towarowy i zahamować wzrost nadmiernych remanentów oraz upłynnić towary niechodliwe, jednostki handlu wiejskiego winny przede wszystkim zsynchronizować zaopatrzenie na wszystkich szczeblach, w oparciu o faktyczne potrzeby ludności wiejskiej. Powiatowe związki gminnych spółdzielni powinny zawrzeć umowy szczegółowe z dostawcami w ramach obowiązujących umów generalnych.

Rozdzielniki towarów sporządzane przez wydziały handlu rad narodowych powinny być ściśle powiązane z planem kasowym i z chłonnością rynku wiejskiego.

Gminne spółdzielnie muszą — i o to należy konsekwentnie walczyć — oprzeć obrót towarowy o zamówienia sklepów a nie o odgórnie narzucone asortymenty i ilości towarów.

Plan obrotu towarowego nie może być wykonywany „na siłę“, przez sprzedaż ograniczonej ilości asortymentów towarów i to najłatwiejszych do zbytu, lecz winien być wykonywany przez zbywanie wszystkich asortymentów pożądaných na wsi, aby klient nie był zmuszony zaopatrywać się w pewne asortymenty w handlu miejskim.

Aby ułatwić kontrolę i analizę obrotu towarowego Centrala NBP czyni starania o rozbicie w planach gospodarczych na r. 1954 normatywu towarów na trzy zasadnicze grupy: towary spożywcze, towary monopolowe i towary przemysłowe. Oddziały powinny już obecnie przystąpić do analizowania obrotu towarowego gminnych spółdzielni w rozbiciu na wymienione grupy, aby stwierdzić, w jakim stopniu poszczególne grupy rzutują na wykonywanie planu obrotu i wyciągnąć z tego właściwe wnioski.

Zarządzona przez CRS akcja upłynniania zbędnych i niechodliwych towarów nie we wszystkich województwach znalazła właściwe zrozumienie. Zaznaczyć jednak należy, że do tej akcji władze CRS i władze Banku przywiązują dużą wagę, gdyż umiejętność jej przeprowadzenia pozwoli na uporządkowanie gospodarki towarowej gminnych spółdzielni.

Oddziały powinny dolożyć starań w kierunku uoperatyzowania gminnych spółdzielni i ich jednostek nadrzędnych na tym odcinku, stosując odpowiednie rygory w zakresie kredytowania tych towarów oraz podejmując interwencję u odpowiednich czynników. Przede wszystkim należy bezwzględnie wyłączać z kredytowania towary nie nadające się do zbytu, do których dotychczas większość oddziałów podchodziła zbyt tolerancyjnie.

Prawidłowa działalność gospodarcza spółdzielni, a więc omówiony wyżej właściwy spływ towarów oraz prawidłowa, dostosowana do aktualnych potrzeb rynku wiejskiego struktura zapasów i gospodarowanie tymi zapasami mają bezpośredni wpływ na sytuację finansową spółdzielni, analogicznie jak nieprawidłowości gospodarcze odbijają się w sposób bezpośredni na sytuacji spółdzielni pod postacią trudności finansowych. Sytuacja finansowa przedsiębiorstwa, szczególnie jego trudności płatnicze, przeterminowane zobowiązania fakturowe są bardzo czułym barometrem sygnalizującym między innymi nieprawidłowości gospodarcze i nakazującym głęboką i wszechstronną analizę ich przyczyn.

Analiza ta potwierdziła, że przyczyną niepomyślnej sytuacji finansowej spółdzielni „Samopomoc Chłopska“ są nie tylko nieprawidłowości gospodarcze głównie na odcinku obrotu towarowego, ale przede wszystkim nieuporządkowana struktura środków obrotowych oraz nieprawidłowości ich pokrycia. Przyczyna ta zresztą oddziaływała na sytuację finansową spółdzielni w stopniu znacznie wyższym w roku 1952, jednak nie było wówczas realnych możliwości i sposobów jej likwidacji.

Dokonywane bowiem przy okazji comiesięcznej kontroli zabezpieczenia kredytu normatywnego, wyliczenia funduszu własnego w obrocie spółdzielni na podstawie bilansu lub orientacyjnie przed bilansem wykazywały występowanie w znacznej ilości spółdzielni ujemnych funduszy własnych w obrocie to znaczy, że środki trwałe spółdzielni, należności o charakterze długoterminowym, niepokryte straty z lat ubiegłych oraz straty bieżące nie znajdowały pokrycia w funduszach własnych spółdzielni oraz w

funduszach zrównanych z własnymi (fundusz udziałowy, fundusz zasobowy, kredyty inwestycyjne, zobowiązania długoterminowe itp.). Niedobór ten nie mógł być wyrównany w żadnym wypadku kredytem bankowym, powinien być natomiast pokryty z funduszu wyrównawczego strat Centrali Rolniczej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska“. Kwota tego niedoboru była jednak tak znaczna, że nie było żadnych nadziei na to, aby CRS znalazła jakieś środki na jego wyrównanie.

Sytuacja uległa nieco poprawie na skutek wykonania Uchwały Nr 135 Prezydium Rządu z dnia 8 marca 1952 r. w sprawie uzdrowienia finansów spółdzielni zrzeszonych w CRS „Samopomoc Chłopska“. Prezydium Rządu uznało znaczną kwotę strat powstałych w spółdzielniach w latach ubiegłych za straty wynikłe na skutek wykonania przez spółdzielnie akcji zleconych przez Państwo. Uruchomiono więc znaczne kwoty z budżetu na wyrównanie tych strat. Pozostałe jednak niedobory funduszu własnego w obrocie spółdzielni były w dalszym ciągu tak znaczne, że nie można było realnie myśleć o stworzeniu mocnych, zdrowych podstaw finansowych dla działalności spółdzielni.

Radykalna zmiana nastąpiła dopiero po Uchwale Rady Ministrów z dnia 3 stycznia 1953 r. Uchwała ta wymagała od spółdzielni „Samopomoc Chłopska“ znacznego uoperatyzowania w zakresie ich podstawowej działalności, a więc — zaopatrzenia, skupu, produkcji (przetwórstwa); z drugiej strony uchwała dała możliwość stworzenia zdrowych podstaw finansowych we wszystkich spółdzielniach „Samopomoc Chłopska“ dzięki temu, że znaczne zyski w wyniku przeszacowania remanentów pozostawiono w spółdzielniach i kwoty te w zasadzie pokryły pozostałe jeszcze straty z lat ubiegłych oraz straty roku 1952. Teoretycznie więc zaistniały po 3 stycznia 1953 r. warunki do stworzenia zdrowych podstaw finansowych w spółdzielniach „Samopomoc Chłopska“. Teoretycznie — gdyż dokonane szacunkowe wyliczenia, potwierdzone potem wyliczeniami opartymi o dane bilansowe, wykazały, że na początku 1953 r. istniało prawie 700 GS oraz kilka PZGS, które miały jeszcze poważne kwotowo minusowe fundusze własne w obrocie.

Mimo to jednak władze Banku uznały, że tę ważną, pierwotną przyczynę trudności finansowych spółdzielni należy zlikwidować do końca. Wyrazem tego jest zarządzenie Nr 46 Prezesa NBP z dnia 31 marca br., w którym przewidziano, że po określonym terminie spółdzielnie, które będą w dalszym ciągu miały minusowe fundusze własne w obrocie, nie będą mogły być klientami Banku. Zagrożenie to postawiło przed spółdzielniami oraz przed CRS „Samopomoc Chłopska“ ważne, pilne ale i kłopotliwe zadanie. Chodziło o zmobilizowanie szczególnie zainteresowanych spółdzielni oraz znalezienie kwotowo dość poważnych środków na pokrycie istniejących jeszcze minusowych funduszy własnych w obrocie. Podstawowym źródłem powinien być fundusz wyrównawczy strat, którego akumulacja kształtowała się jednak poniżej planu i była stanowczo nie wystarczająca na ten cel tym bardziej, że z funduszu tego trzeba było pokrywać planowane i ewentualnie ponadplanowe niezawinione straty spółdzielni roku 1953, gdyż Bank w przeciwnym razie groził wstrzymaniem kredytowania deficytowych spółdzielni.

Zarząd Główny CRS, doceniając w pełni konieczność powiększenia akumulacji w spółdzielniach oraz urentownienia ich działalności powziął odpowiednie w tej sprawie uchwały i wydał stosowne zarządzenia. Najważniejsze z nich są następujące:

1) już wcześniej wydana uchwała Zarządu Głównego CRS z dnia 30.12.52 r. w sprawie uzdrowienia sytuacji finansowej GS i PZGS,

2) uchwała Zarządu Głównego CRS z dnia 29 lipca br. w sprawie poprawy metod pracy instrukcyjnej PZGS i dalszego porządkowania najściabiej pracujących GS — oraz szereg zarządzeń wykonawczych do tej uchwały,

3) uchwała Zarządu Głównego CRS dnia 20 sierpnia br. w sprawie uaktywnienia komórek i pracowników finansowo-księgowych w pracy nad podniesieniem gospodarności gminnych spółdzielni.

Uchwały i zarządzenia te nie mogły spowodować radykalnej poprawy szybko, natomiast prawidłowe i sumienne ich wykonywanie przez dłuższy okres czasu powinno przynieść znaczną poprawę na odcinku akumulacji spółdzielni. W tym zakresie oddziały mają do spełnienia duże zadanie. Trzeba bowiem wskazywać spółdzielniom na główne ich niedomagania natury gospodarczej i finansowej, przyczyny i miejsca przekroczenia kosztów, nieuzyskiwania marży itp., domagać się systematycznej analizy stanu finansowego każdej spółdzielni, likwidowania przyczyn stwierdzanych nieprawidłowości — w myśl przytoczonych wyżej uchwał i zarządzeń CRS „Samopomoc Chłopska“.

Na skutek omawianych wyżej przyczyn wyrównanie minusowych funduszy własnych w obrocie oraz termin zastosowania sankcji ewentualnego wstrzymania kredytowania spółdzielni — musiały ulec nieznamacznemu przedłużeniu. CRS „Samopomoc Chłopska“ nie została jednak zwolniona z obowiązku wyrównania niedoborów funduszy własnych spółdzielni oraz znalezienia źródeł na wypełnienie tego obowiązku. W sprawie ostatecznego rozwiązania tego zagadnienia została podjęta decyzja w formie uchwały Zarządu Głównego CRS „Samopomoc Chłopska“ z dnia 24 września br. Zgodnie z tą uchwałą część funduszy własnych w obrocie PZGS ponad określone procentowo minimum pokrycia normatywów (na przykład 15 lub 20%) zostanie przesunięta do GS na wyrównanie ich ujemnych funduszy własnych w obrocie. Przesunięcie to będzie dokonane na okres przejściowy (najwyżej 3 lata) i zarząd zainteresowanej GS oraz aktyw społeczno-gospodarczy zobowiążą się uroczyście do postawienia gospodarki GS na takim poziomie, aby rzeczywiście wypracować odpowiednie środki na wywiązanie się z zobowiązań wobec PZGS. Praktyczne wykonanie tej uchwały ma nastąpić w ciągu IV kw. br.

Tak więc zostaną założone zdrowe i pewne podstawy finansowe we wszystkich spółdzielniach „Samopomoc Chłopska“.

Oceniając wkład pracy aparatu kredytowego Banku na odcinku likwidacji minusowych funduszy własnych w obrocie, należy podkreślić:

a) wyraźne, mocne postawienie tego ważnego dla prawidłowej gospodarki finansowej spółdzielni problemu i obwarowanie rozwiązania go surowymi sankcjami;

b) konsekwentne domaganie się przez aparat kredytowy Banku na wszystkich szczeblach (oddziały,

oddziały wojewódzkie, centrala) od jednostek nadrzędnych spółdzielni wyrównania ujemnych funduszy własnych w obrocie;

c) uczulenie spółdzielni na odcinku prawidłowości pokrycia środków obrotowych, a szczególnie w zakresie kształtowania się funduszy własnych w obrocie i ich wpływu na sytuację finansową spółdzielni. Wystarczy tutaj takie zestawienie: na początku bieżącego roku niewiele spółdzielni rozumiało pojęcie i znaczenie funduszy własnych w obrocie, obecnie zagadnienie to jest stawiane przez spółdzielnie jako pierwszoplanowe na konferencjach, których przedmiotem są zagadnienia finansowe;

d) znaczne zwiększenie operatywności w zakresie spraw finansowych na wszystkich szczeblach organizacyjnych pionu CRS „Samopomoc Chłopska“.

Należy jednak pamiętać, że ustawienie zdrowych podstaw finansowych spółdzielni to dopiero pierwszy etap naszej pracy. Musimy również dobrze i gorliwie wykonywać drugi etap, tj. — systematyczną analizę stanu funduszy własnych w obrocie spółdzielni oraz oddziaływanie na ich stały wzrost. Trzeba bowiem pamiętać, że udział funduszy własnych w pokryciu normatywów spółdzielni ustalony w roku 1953 praktycznie na 0%, będzie systematycznie ustalany na wyższym poziomie, wskazując konkretne zadania w tym zakresie dla spółdzielni i oddziałów.

Często jeszcze w terenie spotyka się — szczególnie ze strony spółdzielni, a czasem i oddziałów Banku, stawianie na tle analizy sytuacji finansowej następującego zagadnienia:

z wyliczenia wynika, że spółdzielnia ma fundusze własne w obrocie i to kwotowo dość znaczne, pracuje rentownie, kredyty bankowe są w pełni, w stosunku do zabezpieczenia, wykorzystane, przeterminowane należności fakturowe kwotowo bardzo nieznaczne, a mimo to w spółdzielni występują i to systematycznie trudności płatnicze w postaci wysokich przeterminowanych zobowiązań fakturowych.

We wszystkich tego rodzaju przypadkach, a jest ich znaczna ilość, z reguły powodem trudności finansowych będą zamrożenia znacznych kwot w niektórych pozycjach aktywów lub występowanie w ogóle nierealnych aktywów obrotowych.

Na terenie województwa olsztyńskiego część oddziałów przeprowadziła ostatnio przy współudziale przedstawicieli PZGS badania realności aktywów spółdzielni. Okazało się, że prawie w każdej badanej spółdzielni stwierdzono nierealne aktywa na sumy po kilkaset tysięcy złotych, jak np.:

w GS Boreczno nierealne aktywa wynosiły zł 282 tys.

w GS Dzierżgoń nierealne aktywa wynosiły zł 360 tys.

w GS pow. Pisz nierealne aktywa wynosiły zł 512 tys.

w GS pow. Reszel nierealne aktywa wynosiły zł 233 tys. itp.

Można by jednak przypuszczać, że w spółdzielniach występują również przedawnione i prekludowane zobowiązania, które skompensują nierealne aktywa, nie powodując zmian funduszu własnego w obrocie. Otóż okazuje się, że występujące w spółdzielniach przedawnione i prekludowane zobowiązania są znacznie niższe od nierealnych aktywów, które w znacznej

części ukrywają w sobie straty spółdzielni i powodują, że wyliczona wysokość funduszu własnego w obrocie powinna być faktycznie o wiele niższa. Spółdzielnia odczuwa więc z tego tytułu poważny, ukryty niedobór środków obrotowych.

Istniejące zarządzenia CRS „Samopomoc Chłopska“ o urealnianiu bilansów nie są dotychczas w sposób właściwy wykonywane. Dlatego też oddziały powinny zwrócić na to zagadnienie baczną uwagę i spowodować, aby bilans — ten podstawowy materiał sprawozdawczy spółdzielni — zawierał dane w pełni realne

Wiele pozycji bilansowych obejmuje aktywa, których wysokość od razu charakteryzuje konieczność występowania trudności finansowych. Wymieńmy kilka z nich:

a) pracownicy za manka — pozycja reprezentuje należności, które wcale albo w bardzo nieznacznym stopniu są spłacane,

b) pracownicy za sumy do rozliczenia — obserwuje się systematyczny wzrost sumy tej pozycji. Świadczy to o tym, że zarządy spółdzielni i główni księgowi nie dopilnowują terminowego rozliczania pracowników z pobieranych zaliczek, które nierozliczane przez kilka tygodni, a nawet miesięcy stanowią dla pracowników pożyczkę od spółdzielni, a dla spółdzielni ubytek środków tak bardzo potrzebnych do prowadzenia prawidłowej gospodarki.

c) w należnościach od odbiorców kryją się oprócz należności inkasowych, które prędzej czy później zostaną upłynnione, należności pozainkasowe, których spłaty spółdzielnie na ogół nie kontrolują a odbiorców nie monitują. Mieszczą się tu też należności prosto z tytułu towarów wydanych na kredyt, gdyż i to zjawisko występuje w spółdzielniach — w stosunku jak to się popularnie mówi „kumotrów“ oraz w znacznych kwotach również w stosunku do jednostek gospodarki społecznej (np. często w stosunku do spółdzielni produkcyjnych),

d) katastrofalnie przedstawia się rozliczenie spółdzielni za przekazany majątek odstępowanych innym jednostkom gospodarczym zakładów ubocznych (np. olejarni, przetwórnicy owoców, punktów skupu mleka, resztówek itp.). Rozliczenia z tego tytułu i to najczęściej z winy spółdzielni trwają bardzo długo i często kończą się przedawnieniem, a więc powodują straty.

Przy kontroli spółdzielni należy więc baczną uwagę zwracać na analizę realności aktywów oraz prawidłowość i szybkość rozliczeń z kontrahentami. Należy pamiętać i zwracać uwagę spółdzielni, że powstawanie należności, które nie mogą być przedmiotem kredytu bankowego oraz występowanie ich przez dłuższy czas powoduje wycofanie środków z obrotu, a nieegzekwowanie tych należności powoduje w konsekwencji stratę.

Przeprowadzane urealnienie bilansów spółdzielni, a na ich podstawie realne wyliczenia funduszy własnych w obrocie i ustawienie mocnych podstaw finansowych przez wyrównanie funduszy minusowych — nie przyniesie trwałej poprawy sytuacji finansowej, jeśli tak jak dotychczas zbyt wiele spółdzielni i zbyt często będzie pracowało deficytowo.

Zostały stworzone dla rentownej pracy spółdzielni odpowiednie warunki: zostały znacznie podwyższone

marże na skupie, oprócz normalnych marż na artykułach zaopatrzeniowych spółdzielnie otrzymują poważne dopłaty z funduszu wyrównawczego Ministerstwa Handlu Wewnętrznego. Dlatego też w niektórych tylko pojedynczych przypadkach uzasadnionych szczególnie trudnymi warunkami działalności można usprawiedliwić ponoszenie przez GS strat, które oczywiście powinny być z góry zaplanowane i pokrywane.

W olbrzymiej większości przypadków nierentowna działalność spółdzielni jest spowodowana z winy samych spółdzielni i w stosunku do nich obok wskazywania przyczyn strat i możliwości ich usunięcia należy z całym rygoryzmem stosować przysługujące sankcje.

Musimy dopilnować, aby zapoczątkowana w bieżącym roku przez CRS „Samopomoc Chłopska“ przy współudziale NBP walka o akumulację w GS i PZGS była konsekwentnie prowadzona. Reżim oszczędnościowy zarówno w kosztach osobowych, jak i rzeczowych musi być skrupulatnie przestrzegany.

W walce o usprawnienie gospodarki jednostek handlu wiejskiego niewątpliwie duże znaczenie mają metody oddziaływania przez oddziały na aparat gminnych spółdzielni i ich jednostek nadrzędnych oraz sposoby współpracy z nimi.

Podpisana na szczeblu centralnym umowa o współpracy między właściwymi grupami związkowymi Związku Zawodowego Pracowników Handlu w CRS oraz Związku Zawodowego Pracowników Państwowych i Społecznych w NBP dała już pozytywne rezultaty przejawiające się w uzgodnieniu szeregu ważnych problemów, wydaniu odpowiednich zarządzeń zarówno ze strony CRS „Samopomoc Chłopska“ jak i Banku. Podobną umowę zawarło już kilka oddziałów wojewódzkich z wojewódzkimi związkami gminnych spółdzielni i wiele oddziałów z PZGS. Wydaje się, że tego rodzaju umowę należy powszechnie zastosować w celu ściślejszego powiązania aparatu jednostek „Samopomoc Chłopska“ z aparatem kredytowym.

Należy również powszechnie stosować i to na wszystkich szczeblach wspólne konferencje w celu omówienia sytuacji finansowej gminnych spółdzielni oraz bieżących zagadnień gospodarczych i finansowych. Konferencje te należy kontynuować zarówno z aparatem handlowym i finansowym jak i z aparatem kontrolnym CRS „Samopomoc Chłopska“.

Zapoczątkowane w bieżącym roku, a częściowo już w roku ubiegłym szkolenie pracowników pionu CRS przez pracowników kredytowych NBP dało już pewne rezultaty i znalazło pełne uznanie ze strony CRS. Szkolenie to należy w dalszym ciągu podtrzymywać w celu podniesienia poziomu fachowego pracowników handlu wiejskiego a równocześnie odciążenia na przyszłość aparatu kredytowego NBP od pomocy w pracach technicznych związanych z kredytowaniem spółdzielni.

Oddziały wojewódzkie i terenowe powinny utrzymywać również stały kontakt z radami narodowymi i komitetami partyjnymi zarówno na odcinku regulowania wpływu masy towarowej jak i w sprawach związanych z usuwaniem istniejących w gospodarce gminnych spółdzielni „Samopomoc Chłopska“ nieprawidłowości.

T. Jaroszkiewicz i J. Krug

Z PIERWSZYCH DOŚWIADCZEŃ DOTYCZĄCYCH DZIAŁALNOŚCI BIUR WZAJEMNYCH ROZLICZEŃ W WOJEWÓDZTWIE STALINOGRODZKIM

Odmienne formy rozliczeń ustalone przez Narodowy Bank Polski dla niektórych dostaw, usług i robót, ujęte zostały w zarządzeniu Ministra Finansów z dn. 17.6.53 r. opublikowanym w Monitorze Polskim A-64/53 poz. 780.

Zarządzenie to omawia:

- 1) limitowane książeczki czekowe,
- 2) чеки akceptowane
- 3) akredytywy
- 4) rachunki specjalne
- 5) rozliczenia planowe
- 6) okresowe rozliczenia saldami
- 7) jednorazowe kompensaty dwustronne i
- 8) jednorazowe lub stałe kompensaty wielostronne.

Rozliczenia te ująć można by w następujące grupy:

1) rozliczenia **zabezpieczające pretensje**; należą do niej limitowane książeczki czekowe, чеки akceptowane i akredytywy.

2) Rozliczenia **przyśpieszające płatność zobowiązań za dostawy**; do grupy tej należą rachunki specjalne;

3) Rozliczenia **upraszczające manipulację bankową**; należą do nich rozliczenia planowe i okresowe rozliczenia saldami.

4) Rozliczenia **zmniejszające powstałe w inkasie bankowym nieprawidłowości wtórne**; do grupy tej zaliczamy obydwie rodzaje kompensat.

Analizując powyższe grupy odmiennych form rozliczeń zauważamy, że żadna z wyżej wymienionych form rozliczeń nie posiada równocześnie wszystkich tych cech, tj. cechy zabezpieczenia pretensji, usprawnienia manipulacji, przyśpieszenia płatności i zmniejszenia powstałych w inkasie bankowym nieprawidłowości wtórnych. Niewątpliwie więc omówione w zarządzeniu Ministra Finansów z dnia 17.6.53 r. odmienne formy rozliczeń nie stanowią form ostatecznych, lecz będą one w dalszym etapie wzbogacane o coraz to nowe formy tych rozliczeń.

Za jedną z nich można by uważać rozliczenia przeprowadzane za pośrednictwem Biura Wzajemnych Rozliczeń, gdyż rozliczenia te:

- 1) przyśpieszają płatność (vide pkt. cykl rozliczeń)
- 2) usprawniają manipulację (vide pkt. technika rozliczeń)
- 3) eliminują nieprawidłowości wtórne oraz
- 4) w pewnym stopniu zabezpieczają pretensje, aczkolwiek nie w formie blokowania sum (jak np. przy stosowaniu akredytywy), lecz przez całkowite przeprowadzanie rozliczeń w BWR — nawet kosztem udzielenia przejściowej pomocy w formie kredytu do rozliczenia.

Jeśli chodzi o ścisłe rozgraniczenie kompetencji poszczególnych form rozliczeń wymienionych w Zarządzeniu Ministra Finansów oraz Biur Wzajemnych Rozliczeń, dochodzimy do wniosku udokumentowanego w dalszej treści niniejszego artykułu, że rozliczenia za pośrednictwem BWR winny być przeprowadzane wtedy, kiedy dwa przedsiębiorstwa nie są ze sobą powiązane dwustronnie (nie występują równocześnie jako wzajemni odbiorcy i dostawcy), lecz kiedy powiązanie to występuje dopiero za pośrednictwem trzeciego lub jeszcze dalszego przedsiębior-

stwa. Ponadto BWR winny działać w tych przypadkach kiedy istnieją powiązania dwustronne między dwoma przedsiębiorstwami lecz sumy tych powiązań odbiegają od siebie znacznie, a równocześnie istnieje trzecie przedsiębiorstwo względnie dalsze, przy pomocy których wzajemne zobowiązania i wzajemne należności tych przedsiębiorstw mniej więcej wyrównują się.

Przykładem tego pierwszego (dwa przedsiębiorstwa nie są ze sobą powiązane dwustronnie) jest Międzybranżowe Biuro Wzajemnych Rozliczeń, działające na terenie województwa stalinogrodzkiego, a obejmujące: elektrownie, Energozbyt, kopalnie i Centralne Biuro Rozliczeń Przemysłu Węglowego.

Pomiędzy powyższymi przedsiębiorstwami istnieją następujące powiązania:

1) Elektrownie dostarczają prąd m. i. na rzecz kopalń, rozliczenia jednak przechodzą przez Energozbyt, na który elektrownie wystawiają żądania zapłaty.

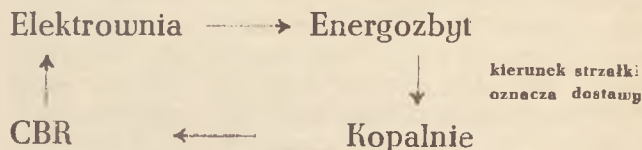
2) Energozbyt wystawia żądania zapłaty na kopalnie, będące konsumentami prądu.

3) Kopalnie zbywają wyprodukowany węgiel za pośrednictwem Centralnego Biura Rozliczeń, z którym rozliczają się nie na podstawie żądań zapłaty lecz na podstawie specjalnego trybu pozainkaszowego.

4) CBR występuje jako wierzyciel z tytułu dostaw węgla wobec elektrowni, wystawiając na nie żądania zapłaty.

Przebieg rozliczeń jest więc następujący: elektrownia płaci Centralnemu Biuru Rozliczeń, Centralne Biuro Rozliczeń płaci kopalniom, kopalnie płacą Energozbytowi, Energozbyt płaci elektrowni i z kolei powtarza się to samo przez to, że elektrownia płaci Centralnemu Biuru Rozliczeń itd.

Schematycznie przedstawia się to następująco:

Charakterystyczne jest, iż w zasadzie odwrotne powiązania nie istnieją, lub są minimalne, co przesądza sprawę na korzyść BWR. W tych bowiem przypadkach inne formy rozliczeń nie znajdują zastosowania, gdyż

1) rozliczenia okresowe saldami nie mają w ogóle racji bytu,

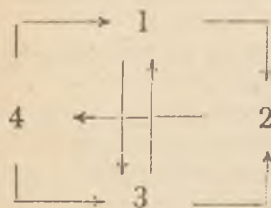
2) rozliczenia planowe mogłyby co prawda mieć miejsce ale nie powiązałyby całości; trudno byłoby bowiem tak dopasować terminy płatności, by np. należności Energozbytu otrzymane od jednej z licznych kopalń móc od razu przeznaczyć na zapłatę zobowiązań Energozbytu wobec elektrowni, zwłaszcza, że elektrownie, Energozbyt i kopalnie mieszczą się w innych miejscowościach. Nawet przy najbardziej przemyślanym ustaleniu terminów płatności minęłoby kilka czy kilkanaście dni, zanim należność otrzymana przez Energozbyt od kopalni dotarłaby do elektrowni, a z tej z kolei do CBR. Tym-

czasem w BWR to wszystko dzieje się w ciągu tego samego dnia, czyli tego samego dnia pieniądź wiąże ze sobą wszystkie cztery ogniwa; to stanowi właściwą przewagę nad rozliczeniami planowymi w tym przypadku.

Przykładem tego drugiego (powiązania dwustronne lecz nieproporcjonalne) są jednobranżowe BWR, działające na terenie województwa stalinogrodzkiego, a mianowicie:

- 1) BWR dla hutnictwa żelaza i stali specjalnej z 19 uczestnikami,
- 2) BWR dla hutnictwa nieżelaznego i kopalnictwa rud nieżelaznych z 13 uczestnikami,
- 3) BWR dla przedsiębiorstw przemysłu chemicznego z 24 uczestnikami.

Pomiędzy przedsiębiorstwami wymienionych branż istnieją w licznych przypadkach powiązania dwustronne, lecz w przeważającej części powiązania te są nieproporcjonalne, tak, że dopiero w kręgu kilkunastu przedsiębiorstw sumy te mniej więcej równoważą się. Schematycznie wygląda to następująco (przykład 4 przedsiębiorstw)

kierunek strzałki oznacza dostawę, np. przedsiębiorstwa nr 1 jest dostawcą przedsiębiorstw nr 2

W tych przypadkach rozliczenia okresowe saldami mogłyby mieć miejsce, gdyż niektóre z przedsiębiorstw są ze sobą powiązane dwustronnie (np. nr 1 i nr 3). Rozliczenia okresowe saldami nie objęłyby jednak wszystkich przedsiębiorstw (np. nr 2 i 4). Co prawda te przedsiębiorstwa, które nie mogłyby być objęte rozliczeniami — okresowymi saldami — można by objąć rozliczeniami planowymi — w sumie jednak byłoby to bardzo skomplikowane; rozliczenia za pośrednictwem BWR przewyższają je łatwością ich technicznego przeprowadzenia jak i ich wynikiem. Pomija się bowiem to, iż w rozliczeniach okresowych saldami lub w rozliczeniach za pomocą umów planowych manipulacja bankowa byłaby znacznie mniejsza, wychodząc z założenia, iż główny sens odmiennych form rozliczeń tkwi w osiągnięciu najkorzystniejszych powiązań i wzajemnych kompensat obrotów.

TECHNIKA ROZLICZEŃ

Biura Wzajemnych Rozliczeń powołuje się przy oddziałach NBP. Uczestnicy Biur Wzajemnych Rozliczeń składają dokumenty rozliczeniowe, dotyczące wzajemnych roszczeń z tytułu działalności eksploatacyjnej bezpośrednio w BWR (kopia faktury plus zestawienie złożonych faktur na formularzu 4723), oryginał faktury wraz z jednym egzemplarzem formularza 4723 przesyłają bezpośrednio do płatnika, a jeden egzemplarz formularza 4723 składają w oddziale kontrolującym — w celu uzyskania kredytu na należność fakturową. Zarówno termin wystawienia faktury jak i termin złożenia jej w banku nie różnią się od terminów przewidzianych Uchwałą Nr 877 Prezydium Rządu. Względem uczestników zamiejscowych przez termin złożenia dokumentów rozumie się datę nadania dokumentów pod adresem BWR (data stempla pocztowego).

W BWR dokumenty te przechowuje się wg płatników, ewidencjonując je bieżąco na dobro podawcy a w ciężar płatnika. W ustalonych dniach rozliczeń (codziennie, co trzy lub pięć dni) sumuje się strony „winien“ i „ma“ każdego uczestnika (strony zapisów ewidencyjnych) i wyprowadza saldo, które przekazuje się do oddziału banku właściwego dla uczestnika. W oddziale tym zapisuje się saldo kredytowe na rachunek rozliczeniowy danego uczestnika, a ewentualnie saldo debetowe pokrywa w ciężar rachunku rozliczeniowego danego uczestnika lub też w ciężar kredytu na rozliczenia (w przypadku braku środków na rachunku rozliczeniowym).

W tych wszystkich przypadkach, w których uczestnicy BWR już przed przystąpieniem do BWR rozliczali się za pośrednictwem inkasa bankowego, technika rozliczeń podana wyżej jest prosta i nie wymaga dalszego komentarza. W specyficznych jednak przypadkach, np. w przypadku międzybranżowego BWR elektrowni, Energozbytu, CBR i kopalń napotkano na pewne trudności, które jednak wspólnie z zainteresowanymi pokonano, regulując je następująco:

- 1) Elektrownie fakturowały dotychczas co 10 dni; nie sprzyja to rozliczeniom w BWR, dla których ustalono pięciodniowe okresy rozliczeń, elektrownie zgodziły się przejść na fakturowanie pięciodniowe.

- 2) Ilość kopalń będących dostawcami węgla jak i odbiorcami prądu sięga setki; jasne jest, że tej ilości nie można wprowadzić do BWR. Kopalnie będą reprezentowane w BWR przez CBR, które pokrywać będzie zobowiązania kopalń wobec Energozbytu, potrącając te sumy z przelewów dokonywanych jak dotychczas na rzecz kopalń z tytułu dostaw węgla.

- 3) Energozbyt fakturował dotychczas na kopalnie co 10 dni.

Nie stanowi to przeszkody, z tym jednak, że dla zapewnienia BWR systematycznego dopływu dokumentów Energozbyt fakturować będzie codziennie na inne kopalnie, tak, by co dziesięć dni każda kopalnia była objęta fakturą.

Z powyższego przykładu wynika, że ustalenie pewnych specyficznych zasad rozliczeń z BWR jest rzeczą indywidualnego potraktowania charakteru i struktury przedsiębiorstw — uczestników BWR.

W większości przypadków rozliczenia na podstawie Uchwały nr 877 Prezydium Rządu były dotychczas stosowane bez podobnych wyjątków, stąd przejście na rozliczenie za pośrednictwem BWR jest proste i

- 1) odciąża dotychczasowy bank dostawcy od przyjmowania dokumentów i przesyłania ich do banku płatnika. Dostawca bowiem przesyła dokumenty bezpośrednio do BWR.

- 2) Udzielanie kredytu na należności fakturowe następuje na dotychczasowych zasadach, aczkolwiek nie na podstawie żądań zapłaty lecz na podstawie kopii zestawienia faktur (formularz 4723).

- 3) Rozliczenie dokumentów następuje w BWR, do banku zaś dostawcy wpływa jedynie saldo tego rozliczenia.

- 4) Bank dostawcy zapisuje saldo kredytowe na rachunku rozliczeniowym lub też obciąża rachunek rozliczeniowy saldą debetowym (przy braku środków udziela się kredytu do rozliczenia).

DOBÓR UCZESTNIKÓW

Uczestnikami BWR mogą być — jak już wspomniano — takie przedsiębiorstwa, które utrzymują ze

sobą stałe stosunki kupna—sprzedaży dóbr lub świadczenia usług, a stosunki te nie są wzajemne lecz zamykają się w kręgu kilku lub kilkunastu przedsiębiorstw. Np. przedsiębiorstwo A jest dostawcą przedsiębiorstwa B, ale przedsiębiorstwo B nie jest dostawcą przedsiębiorstwa A. Istnieje natomiast przedsiębiorstwo C, które jest odbiorcą dóbr wytwarzanych przez przedsiębiorstwo B oraz jest dostawcą dóbr dla przedsiębiorstwa A.

Stosunek ten przedstawia się następująco:

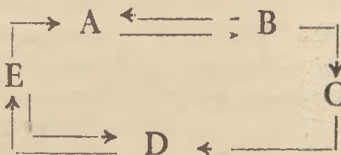
W praktyce mieć będziemy do czynienia z trudniejszymi powiązaniem, bo łączącymi ze sobą kilkadziesiąt przedsiębiorstw, stąd też najtrudniejszą rzeczą będzie znalezienie takich przedsiębiorstw, które są ze sobą powiązane w stopniu umożliwiającym powołanie do życia BWR.

Pamiętać bowiem musimy o tym, by w każdym przypadku stosować tę formę rozliczeń, która jest najbardziej odpowiednia.

Jeśli więc dwa przedsiębiorstwa są ze sobą w stałych stosunkach jako wzajemni odbiorcy i dostawcy, to najbardziej odpowiednią formą rozliczeń jest okresowe rozliczenie saldem. Jeśli zaś brak jest powiązań dwustronnych między dwoma przedsiębiorstwami, a zarazem brak jest trzeciego względnie dalszych przedsiębiorstw, które by je „powiązały“, w tym przypadku należy zastosować rozliczenia na podstawie umów planowych. Rozliczenia za pośrednictwem BWR zachodzić winny wtedy, kiedy doprowadzą one do powiązania większej ilości przedsiębiorstw, aniżeli to można by osiągnąć za pomocą okresowych rozliczeń saldami. Przykładowo wygląda to następująco:

	nal. zob.		nal. zob.		nal. zob.		nal. zob.		nal. zob.		nal. zob.	
	A		B		C		D		E		Razem	
A	—	—	1	20	—	—	—	—	10	—	11	20
B	20	1	—	—	—	30	—	—	—	—	20	31
C	—	—	30	—	—	—	—	25	—	—	30	25
D	—	—	—	—	25	—	—	—	5	40	30	40
E	—	10	—	—	—	—	40	5	—	—	40	15
Razem	20	11	31	20	25	30	40	30	15	40	131	131

Z powyższej tabeli wynika, że stosunki między wymienionymi pięcioma przedsiębiorstwami przedstawiają się graficznie następująco:

Dwustronnie powiązane są przedsiębiorstwa A i B (20)M i 1(M) oraz przedsiębiorstwa D i E (40)M i 5(M). W takim układzie powiązań okresowe rozliczenia saldami zawiodą, gdyż stosunki A z B oraz D z E są nieproporcjonalne, pomiędzy zaś pozostałymi przedsiębiorstwami okresowe rozliczenia saldami w ogóle nie mogą mieć miejsca.

Rozliczenia planowe mogłyby mieć miejsce w tym sensie, by A płacił B, B płacił C, C płacił D, D płacił

E i E płacił A. Byłoby to jednak o tyle skomplikowane, że w przypadku niezgrania terminów płatności lub nie dotrzymania ich terminu odbijałoby się to na wyniku rozliczeń, w BWR zaś jest to wykluczone, gdyż wszystkie rozliczenia przeprowadza się w jednym dniu.

W tym więc konkretnym przypadku najbardziej odpowiednią formą rozliczeń będą rozliczenia za pośrednictwem BWR.

Przed powołaniem odnośnego BWR przeprowadzić musimy analizę następujących momentów:

1) przypuszczalnego salda rozliczeń poszczególnych uczestników BWR

w przedsiębiorstwie A zachodzi nadwyżka należn. — 9/M

w przedsiębiorstwie B zachodzi nadwyżka należn. — 11/M

w przedsiębiorstwie C zachodzi nadwyżka zobow. — 5/M

w przedsiębiorstwie D zachodzi nadwyżka należn. — 10/M

w przedsiębiorstwie E zachodzi nadwyżka zobow. — 25/M

2) sytuacji finansowej przedsiębiorstw.

Możemy się nie wglębiać w sytuację finansową tych przedsiębiorstw, które posiadają nadwyżkę należności nad zobowiązaniami (A, B, D), gdyż BWR polepszy ich sytuację, dając im saldo kredytowe rozliczeń. Tym dokładniej jednak musimy zanalizować sytuację tych przedsiębiorstw, które posiadają nadwyżkę zobowiązań nad należnościami (C, E). Co prawda sytuacja C nie jest groźna, gdyż nadwyżka ta wynosi jedynie 5/M, co stanowi 20% stanu należności, sytuacja zaś E jest poważna, gdyż nadwyżka zobowiązań wynosi 20/M, co stanowi 166% stanu należności. Jeśli przedsiębiorstwo E nie posiada nieprawidłowości pierwotnych, a w związku z tym posiada płynność finansową — nic nie stoi na przeszkodzie, by je wciągnąć do BWR. Zezwoli to dokonać obrotu 131/M. Bez przedsiębiorstwa E (lub każdego z wymienionych w tabeli) o otwarciu BWR mowy być nie może; jeśli więc sytuacja finansowa przedsiębiorstwa E nie zezwala na to by być uczestnikiem BWR z tak poważną nadwyżką zobowiązań, szukać trzeba takiego dalszego uczestnika BWR, którego powiązania pozwoliłyby zrównoważyć obroty przedsiębiorstwa E, a jednocześnie nie doprowadziłyby do powstania tej nadwyżki zobowiązań u innego uczestnika BWR posiadającego także trudną sytuację finansową. Jeśli znajdziemy takie przedsiębiorstwo F, które jest np. odbiorcą wyrobów przedsiębiorstwa E wartości 30/M i posiada płynność finansową, wówczas przedsiębiorstwo E zamknie obroty nadwyżką należności i trudna jego sytuacja finansowa nie przeszkadza w uczestniczeniu w BWR.

Dobór uczestników BWR uważać należy za czynność zasadniczą i bardzo ważną. Od właściwego doboru uczestników zależy funkcjonowanie BWR i wyniki rozliczeń oraz — co też jest bardzo ważne — oddziaływanie BWR na nieuczestników, a więc na przedsiębiorstwa spoza BWR ale pozostające w stosunkach finansowych z jego uczestnikami. Jeśli bowiem uczestnicy BWR, będący w trudnościach płatniczych zamykają się saldem debetowym, spowoduje to niewykupywanie żądań zapłaty w ramach normalnego inkasa i powstanie trudności płatniczych ich dostawców.

OKRESY ROZLICZEŃ W BWR

Tymczasowe przepisy dla BWR w województwie stalinogrodzkim przewidują codzienne lub maksymalnie pięciodniowe okresy rozliczeń.

Na czym polega decyzja co do czasokresu rozliczeń?

Przed wszystkim wypada stwierdzić, iż dłuższe od 5-ciodniowych okresy rozliczeń są niedopuszczalne z tego względu, że natknęlibyśmy się na konieczność obliczania odsetek zwłoki. Obowiązek obliczania odsetek zwłoki przewiduje uchwała Nr 877 Prezydium Rządu; w tych jednak przypadkach, w których ustala się 5-ciodniowe okresy rozliczeń, obowiązek obliczania odsetek zwłoki odpada, gdyż należność jest przeciętnie rozliczona po 3 dniach. Do wyliczenia tego dochodzimy następująco:

1) dokumenty, które wpłyną do BWR w pierwszym dniu, rozliczane będą w dniu 6 danego miesiąca a więc po upływie 5 dni,

2) dokumenty, które wpłyną do BWR w dniu 5-ym danego miesiąca, rozliczane będą w dniu 6-ym tego miesiąca a więc po upływie jednego dnia.

Stąd średnio przy 5-ciodniowych okresach rozliczeń, dokumenty rozliczane są po 3-ch dniach, a ten okres 3-dniowy przewidziany jest w uchwale Nr 877 Prezydium Rządu, jako okres normalny (respiro bankowe).

Przyjmuje się, iż podaż dokumentów do BWR następuje sukcesywnie, nie popełnia się więc błędów, uważając 5-ciodniowe okresy rozliczeń za odpowiadające przeciętnie 3-dniowemu respiru. W tych jednak przypadkach, w których obroty BWR są znaczne, a podaż dokumentów do BWR sukcesywna, stosować należy raczej 3-dniowe okresy rozliczeń, gdyż one prowadzą do przeciętnego 2-dniowego respiru bankowego a tym samym przyspieszają obieg środków obrotowych.

Nie należy jednak do 3-dniowych okresów rozliczeń podchodzić pochopnie. W tych przypadkach, w których podaż dokumentów nie następuje sukcesywnie lub w których poszczególni uczestnicy nie równoważą się należnościami i zobowiązaniami, bardziej odpowiednie są okresy 5-dniowe, gdyż one częściej eliminują, względnie chociażby zmniejszają te nierównomierności.

Np. uczestnik A wykazuje miesięczne obroty w wysokości zł 3/M należności i 4/M zobowiązań, a uczestnik B obroty w wysokości zł 5/M należności, 4/M zobowiązań. Uczestnicy ci, jak widać, prawie równoważą swoje obroty po stronie należności i zobowiązań, jednak terminarz poszczególnych rozliczeń odbiega poważnie od sukcesywności i tak:

miesiąc	Uczestnicy				Salda			
	A		B		A		B	
	nal.	zob.	nal.	zob.	nal.	zob.	nal.	zob.
1-3	300	400	100	400		100		300
4-6	400	350			50			
7-9	100	200	400	500		100		100
10-12	300	250	2.000		50		2.000	
13-15	400	100		1.000	300			1.000
16-18	200	400		100		200	2.300	100
19-21	300	500	2.500	200		200		
22-24	350	200		1.800	150			1.800
25-27	250	800				550		
28-30	400	800				400		
Razem	3.000	4.000	5.000	4.000	550	1.550	4.300	3.300

Rozliczenia dokonywane przez uczestnika A nazwać można sukcesywnymi i nadającymi się typowo do rozliczeń w BWR. Uczestnik B natomiast nie jest typowym uczestnikiem BWR, gdyż jego należności i zobowiązania cechuje nierównomierność. Bardziej nadaje się on do okresowych rozliczeń saldami. Może się jednak okazać, że uczestnik B stanowi dla pozostałych uczestników BWR niezbędne ogniwo, wiążące ich ze sobą, w którym to przypadku udział tego uczestnika w BWR jest konieczny. Ponieważ jednak 3-dniowe okresy rozliczeń są dla uczestnika B wyjątkowo niekorzystne i mimo nadwyżki należności w skali miesięcznej większość okresów rozliczeń zamknie się dla niego debetem, należało raczej dla danego BWR ustalić okresy rozliczeń 5-dniowe.

W woj. stalinogrodzkim we wszystkich BWR wprowadzono 5-dniowe okresy rozliczeń i na razie nie zanoszą się na ich zmianę.

CYKL ROZLICZEŃ W BWR

Przez cykl inkasowy w ogóle rozumie się ilość dni dzielącą dzień złożenia w banku żądania zapłaty z fakturą do dnia zainkasowania równowartości. Długość tego cyklu zależy z kolei od odległości dzielącej dostawcę od odbiorcy (dni pocztowe) oraz od długości terminu akceptu (np. 10-dniowy termin akceptu dla jednostek budżetowych).

Długość cyklu rozliczeń w BWR zależy od odległości dzielącej dostawcę od BWR (a nie od płatnika) i od częstotliwości rozliczeń, tj. od okresów rozliczeń w BWR.

Np. jeśli BWR działa w Warszawie, a uczestnikiem jego jest przedsiębiorstwo z siedzibą w Gdańsku, to cykl rozliczeń tego uczestnika w BWR równa się podwójnej ilości dni pocztowych (np. 2×3 co daje 6 dni pocztowych), powiększonej o średni cykl rozliczeń w BWR (np. przy 5-dniowych okresach rozliczeń w BWR daje to średni cykl 3-dniowy). Razem cykl rozliczeń wyniesie w tym przypadku 9 dni.

Można też wyliczyć długość cyklu rozliczeń BWR jako całości, przeprowadzając je metodą średniej arytmetycznej lub średniej ważonej. Pierwsze polega na tym, że dodaje się długości cyklu rozliczeń poszczególnych uczestników danego BWR i dzieli przez ilość, drugie zaś polega na przemnożeniu długości cyklu rozliczeń każdego uczestnika danego BWR przez jego obrót i podzieleniu wyniku przez łączny obrót.

Np. jeśli długość cyklu rozliczeń uczestnika A wynosi 7 dni a obrót 1/M, uczestnika B — 9 dni a obrót zł 2/M oraz uczestnika C — 3 dni a obrót 3/M, wówczas wyliczenie średniego cyklu rozliczeń BWR przedstawia się następująco:

metodą średniej arytmetycznej $7 + 9 + 3 = 19 : 3 = 6,33$

metodą średniej ważonej

$$\begin{array}{r} 7 \times 1 = 7 \\ 9 \times 2 = 18 \\ 3 \times 3 = 9 \\ \hline 6 \quad 34 \quad 34 : 6 = 5,66 \end{array}$$

Wyliczony metodą średniej arytmetycznej przeciętny cykl BWR wynosi 6,33 dnia, metodą zaś średniej ważonej cykl ten wyliczono na 5,66 dnia. Bardziej prawidłowe jest niewątpliwie to drugie wyliczenie, uwzględnia ono bowiem także wielkości obrotów.

Wprowadzając stosowanie rozliczeń za pośrednictwem BWR trzeba sobie zdać sprawę z tego, że jednym z zadań, które winno ono spełnić, jest skrócenie

cyklu rozliczeń. Spróbujmy porównać ze sobą cykle rozliczeń tych samych jednostek w ramach normalnego inkasa bankowego i przy rozliczeniach za pośrednictwem BWR.

Przyjmujemy 3 uczestników rozliczających się między sobą, przy czym dla ścisłości wyliczeń przyjmujemy te same sumy obrotów każdego z tych uczestników.

Np. przedsiębiorstwo A ma siedzibę w Gdańsku, przedsiębiorstwo B ma siedzibę w Warszawie a przedsiębiorstwo C ma siedzibę w Krakowie.

W ramach inkasa bankowego cykl inkasa wynosił:

A—B	6 dni pocztowych + 3 dni ter. akc. = 9 dni
B—A	6 dni pocztowych + 3 dni ter. akc. = 9 dni
B—C	6 dni pocztowych + 3 dni ter. akc. = 9 dni
C—B	6 dni pocztowych + 3 dni ter. akc. = 9 dni
C—A	12 dni pocztowych + 3 dni ter. akc. = 15 dni
A—C	12 dni pocztowych + 3 dni ter. akc. = 15 dni

Razem 66 dni

Przeciętnie (66 : 6) = 11 dni

Po wprowadzeniu BWR z siedzibą w Warszawie cykl ten wynosi:

A—B	6 dni pocztowych + 3 dni ter. akc. = 9 dni
B—A	0 dni pocztowych + 3 dni ter. akc. = 3 dni
B—C	0 dni pocztowych + 3 dni ter. akc. = 3 dni
C—B	6 dni pocztowych + 3 dni ter. akc. = 9 dni
C—A	6 dni pocztowych + 3 dni ter. akc. = 9 dni
A—C	6 dni pocztowych + 3 dni ter. akc. = 9 dni

Razem 42 dni

Przeciętnie (42 : 6) = 7 dni

Średni cykl inkasa w BWR wynosi dni 7, przy 11-u dniach cyklu w przypadku rozliczania się tych samych uczestników w drodze inkasa bankowego. Nie wzięto przy tym pod uwagę ewentualnego skrócenia przeciętnego respira do dni 2, w przypadku wprowadzenia 3-dniowych okresów rozliczeń w BWR.

Skrócenie cyklu rozliczeń nastąpi także wtedy, kiedy większa ilość uczestników ma siedzibę w jednej miejscowości; np. dwu uczestników (A i B) ma siedzibę w Warszawie, będącej zarazem siedzibą BWR, 1 uczestnik (C) ma siedzibę w Gdańsku a 1 uczestnik (D) ma siedzibę w Krakowie. Razem BWR liczy 4 uczestników. Jeśli założymy, że każdy z tych 4 uczestników posiada rozliczenia z każdym z pozostałych uczestników, wówczas cykle rozliczeń przedstawiają się następująco:

1) W rozliczeniach za pośrednictwem inkasa bankowego:

A—B	0 dni pocztowych + 3 dni ter. akc. = 3 dni
B—A	0 dni pocztowych + 3 dni ter. akc. = 3 dni
A—C	6 dni pocztowych + 3 dni ter. akc. = 9 dni
C—A	6 dni pocztowych + 3 dni ter. akc. = 9 dni
A—D	6 dni pocztowych + 3 dni ter. akc. = 9 dni
D—A	6 dni pocztowych + 3 dni ter. akc. = 9 dni
B—C	6 dni pocztowych + 3 dni ter. akc. = 9 dni
C—B	6 dni pocztowych + 3 dni ter. akc. = 9 dni
B—D	6 dni pocztowych + 3 dni ter. akc. = 9 dni
D—B	6 dni pocztowych + 3 dni ter. akc. = 9 dni
C—D	12 dni pocztowych + 3 dni ter. akc. = 15 dni
D—C	12 dni pocztowych + 3 dni ter. akc. = 15 dni

Razem 108 dni

Przeciętnie (108 : 12) = 9 dni

2) W rozliczeniach za pośrednictwem BWR z siedzibą w Warszawie średni cykl wyniesie w sześciu przy-

padkach jedynie ilość dni równającą się średniemu cyklowi rozliczeń w BWR (3 dni), w sześciu zaś przypadkach wyniesie 6 dni pocztowych + 3 dni przeciętnego cyklu rozliczeń w BWR — razem 9 dni. Przeciętnie w całym BWR cykl rozliczeń wyniesie 6 dni.

Gdybyśmy natomiast w tym konkretnym przykładzie (2 uczestników w Warszawie a po jednym w Gdańsku i Krakowie) uruchomili BWR w Gdańsku, efekt byłby mniejszy, gdyż wynoszący w 3 przypadkach 3 dni (C—A, C—B, C—D) w 6-ciu przypadkach 9 dni, a w pozostałych 3-ch przypadkach aż 15 dni (D—A, D—B, D—C). Średnio zaś cykl rozliczeń wynosiłby 9 dni, a więc tyle samo co przy rozliczeniach za pośrednictwem inkasa bankowego. Przykład ten jest dowodem ważności wyboru siedziby BWR, gdyż nieumiejętny wybór może zniweczyć korzyści wpływające z wprowadzenia BWR.

UDZIELANIE KREDYTU NA NALEŻNOŚCI FAKTUROWE

Kredyt na należności fakturowe udzielany jest na podstawie kopii form. 4723, składanego w jednym egzemplarzu w oddziale właściwym dla podawcy. Formularz 4723 składany być winien w tym samym dniu, w którym dostawca wysyła dokumenty rozliczeniowe do BWR i bezpośrednio do płatnika.

W oddziale właściwym dla dostawcy, form. 4723 traktowany jest na równi z egzemplarzami żądań zapłaty i przechowywany jest w portfelu A. Udzielanie kredytu na należności fakturowe w zasadzie niczym nie różni się od zasad ogólnie stosowanych, pewna komplikacja zaczyna się natomiast przy ustalaniu cyklu obiegu dokumentów. Wyliczenie cyklu obiegu dokumentów przewidywać winno dni pocztowe do BWR, respiro bankowe oraz dni powrotne; przyjęcie jednak tego respira w wysokości przeciętnej (np. przy okresach 5-ciodniowych w wysokości 3 dni) byłoby błędne, gdyż wykup dokumentów w BWR nie następuje codziennie. Przy korekcie kredytu na należności fakturowe mielibyśmy często do czynienia z niesłusznym istnieniem tego kredytu (wykup nastąpił wcześniej) lub też z niesłusznym i przedwczesnym „gaszeniem“ kredytu (wykup teoretycznie nie mógł jeszcze nawet nastąpić i faktycznie też nie nastąpił). Trzeba bowiem uwzględnić, że okres rozliczeń przypada np. na co 5-ty dzień, stąd różnica 1 dnia w złożeniu dokumentów w BWR przesuwają terminy ich wykupu o całe 5 dni.

Np. dokument przesłany pod adresem BWR na 2 dni przed okresem rozliczeń winien przy niedalekiej odległości od BWR „zdążyć“ na dany okres rozliczeń. Jeśli jednak przesłanie dokumentu opóźni się o 1 dzień, wówczas wykup danego dokumentu opóźni się nie o 1 dzień a o dni 5, gdyż dokument ten musi oczekiwać następnego okresu rozliczeń.

W jaki sposób w tych warunkach obliczyć prawidłowo cykl obiegu dokumentów?

Można do tego podejść z punktu widzenia okresu, w którym dany dokument będzie rozliczony, np. dokument złożony w dniu 4-tym, będzie rozliczony w dniu 6-tym, a dokument złożony w dniu 5-tym będzie rozliczony w dniu 11-tym. Do okresu rozliczeń (6-ty lub 11-ty itd.) doliczy się dni pocztowe, potrzebne na przekazanie salda z BWR i w sumie da to długość cyklu obiegu.

To wyliczenie jest jednakże uciążliwe, stąd prościej jest zobowiązać oddział prowadzący BWR do dołączania do salda rozliczeń wykazu wykupionych dokumentów, podając w tym wykazie sumy ogólne poszczególnych form. 4723. Sumy te łatwo jest zidentyfikować z odnośnymi form. 4723 znajdującymi się w portfelu A oddziału właściwego dla podawcy.

Przy zastosowaniu tego sposobu wyliczanie cyklu obiegu dokumentów opada w ogóle, gdyż form. 4723 wyłączony zostanie z portfela A dopiero po otrzymaniu z BWR zawiadomienia, iż dokument objęty form. 4723 został rozliczony, względnie też, że nie mógł być rozliczony, z uwagi na zastrzeżenie płatnika. Ta forma jest o tyle dogodna, iż w praktyce nie zdarza się, by w BWR dokument nie został rozliczony z braku pokrycia. Jedyny powód nie rozliczenia dokumentu to zastrzeżenie ze strony płatnika. Ewentualna więc zwłoka w rozliczeniu dokumentów przez BWR ma swe źródło w przewlekających się dniach pocztowych (przesłania dokumentów do BWR lub drogi pocztowej rozliczenia z BWR do oddziału), co z kolei nie obciąża podawcy, lecz stanowi podstawę do wydłużenia czasokresu trwania kredytu inkasowego. W województwie stalinogrodzkim nie zdarzył się dotychczas przypadek niewykupienia dokumentów w terminie, co daje potwierdzenie słuszności wyłączania dokumentów (form. 4723) z portfela A dopiero po wpływie rozliczenia danego dokumentu z BWR.

SKŁADANIE ZASTRZEŻEŃ

Oдноśnie akceptu dokumentów składanych do rozliczenia w BWR obowiązują w pełni zasady Uchwały Nr 877 Prezydium Rządu. W praktyce zjawisko to nie zachodzi w stopniu spotykanym w normalnym inkasie bankowym, co ma swe uzasadnienie w tym, że uczestnicy BWR to przedsiębiorstwa pozostające ze sobą w stałych stosunkach finansowo-gospodarczych.

Uczestnicy BWR województwa stalinogrodzkiego uchwalili, że ewentualna odmowa akceptu składana będzie na podstawie oryginału faktur otrzymanych bezpośrednio od dostawcy i to drogą telefoniczną, z późniejszym potwierdzeniem zastrzeżenia na piśmie. Zastrzeżenie to musi być złożone najpóźniej do godz. 10-tej dnia rozliczeń (a więc 6, 11, 16 itd.), w przeciwnym bowiem przypadku nie mogło by ono już być uwzględnione. Takie postawienie sprawy nie reguluje jednakże w pełni danego zagadnienia, aczkolwiek możność telefonicznego złożenia zastrzeżenia przyspiesza i urealnia praktyczne wykorzystanie zgłoszonego zastrzeżenia. Sama trudność polega na tym, że jeśli dostawca ma siedzibę w pobliżu oddziału prowadzącego BWR a płatnik mieści się poza siedzibą BWR, wówczas kopia faktury wraz z form. 4723 składana jest w banku równocześnie z nadaniem oryginału faktury na pocztę na adres bezpośredni płatnika. Jeśli to w dodatku wypadnie na przeciętnie okresów rozliczeń (np. w dniu 5 wpłynie faktura do BWR a w dniu 6-tym nastąpi jej rozliczenie) dojdzie do tego, że oryginał faktury dojdzie do płatnika po 2 dniach, a więc przykładowo w dniu 7-mym, podczas gdy już w dniu 6-tym zostanie ona rozliczona. W zasadzie jednak jest to problem teoretyczny, gdyż w ciągu 3-ch miesięcy działania BWR w województwie stalinogrodzkim, obejmującym ca 60 przedsiębiorstw nie zdarzyło się, by zaszła konieczność

złożenia odmowy akceptu. Problem ten dyskutowano z uczestnikami BWR, ci jednak najchętniej widzieliby dopuszczalność dokonania w BWR potrącenia w przypadku wcześniejszego wykupienia faktury, aniżeli istniała możliwość złożenia zastrzeżenia. Wyglądałoby to w ten sposób, że płatnik zgłaszałby w BWR zastrzeżenie w ciągu 3-ch dni od daty otrzymania oryginału faktury; na tej podstawie BWR albo wyłączałby daną fakturę z portfela rozliczeń (w przypadku jeśli jeszcze nie nastąpił jej wykup) albo też zastrzeżenie to uważałby za równoznaczne ze złożeniem noty obciążeniowej względem podawcy zastrzeżonej faktury (w przypadku, gdy wykup faktury już nastąpił). Tryb ten jest jednakże niezgodny z Uchwałą Nr 877 Prezydium Rządu, która dopuszcza do rozliczeń jedynie faktury za dostawy, roboty lub usługi a nie storna, dla których obowiązują rozliczenia pozainkasowe.

W tych warunkach pozostaje, by uczestnicy BWR wyrazili generalną zgodę na traktowanie ich rozliczeń jako bezakceptowych, gdyż utrzymanie pełnej akceptowości opóźniłoby rozliczenie w BWR co najmniej o 3 dni, a przez to zniweczyłoby, względnie zmniejszyło efekt polegający m.in. na skróceniu cyklu rozliczeń. Nastąpiłoby to przez konieczność przesunięcia wykupu faktur, które wpłynęły do BWR na 1. 2 lub 3 dni przed dniem rozliczeń, do następnego okresu rozliczeń. To z kolei pociągnęłoby za sobą wydłużenie się przeciętnego terminu przebywania dokumentów w BWR do dni 5-ciu, co byłoby sprzeczne z Uchwałą Nr 877 Prezydium Rządu (3-dniowe respiro bankowe). W przypadku niemożności wprowadzenia rozliczeń bezakceptowych pozostaje tolerować telefoniczne zgłaszanie zastrzeżeń do godz. 10-tej dnia rozliczeń, nie kępując się ewentualnością wykupienia faktury, której oryginał jeszcze nie dotarł do płatnika, gdyż ewentualny fakt wykupu faktury, która podlegać będzie zastrzeżeniom, może być wystornowany poza BWR (tj. opłacony przelewem przez podawcę, jako zwrot niesłusznie otrzymanej należności).

KREDYT NA ROZLICZENIA

W tych przypadkach, w których uczestnik BWR rozliczony zostanie debetowo (nadwyżka zobowiązań nad należnościami) a nie posiada na rachunku rozliczeniowym środków, lub środków tych nie wystarcza na pokrycie tego salda — może być udzielony kredyt do rozliczenia (k-to 222). Kredyt ten traktowany być winien jako przejściowa forma pomocy, jako coś wyjątkowego, udzielonego na pokrycie salda, warunkującego ciągłość rozliczeń w BWR. Stąd też każda suma udzielonego na ten cel kredytu winna być szczegółowo analizowana, gdyż w zasadzie częste zapotrzebowanie uczestnika na ten kredyt winno być powodem jego wyeliminowania z BWR.

Praktycznie obserwuje się następujące stosunki po rozliczeniach w BWR:

1. Uczestnik nie styka się z saldem debetowym, a tym bardziej z kredytem do rozliczenia, gdyż każdy okres rozliczeń przynosi mu salda kredytowe.
2. Uczestnik stale styka się z saldem debetowym, gdyż tym saldem jest stale rozliczany:
  - a) zawsze też jednak potrafi je pokryć z rachunku rozliczeniowego,
  - b) częściowo pokrywa je z rachunku rozliczeniowego, a częściowo kredytem do rozliczenia,

c) zawsze pociąga to za sobą konieczność udzielenia kredytu do rozliczenia.

3. Uczestnik częściowo jest rozliczany debetowo, częściowo kredytowo, pokrywając saldo debetowe:

- a) zawsze w ciężar kredytu do rozliczenia,
- b) częściowo w ciężar kredytu do rozliczenia,
- c) zawsze w ciężar rachunku rozliczeniowego.

Z przytoczonych wyżej przypadków najniebezpieczniejszy jest przypadek podany pod pktm 2c, w którym uczestnik zawsze rozliczany jest saldem debetowym i zawsze saldo to pokrywa w ciężar kredytu do rozliczenia. Analizy wymaga też przypadek wyszczególniony pod pktm 2b, specjalnie z punktu widzenia częstotliwości popadania w kredyt na rozliczenia oraz sposobu jego spłaty. Pozostałe przypadki, poza przypadkiem wymienionym pod pktm 3a są korzystne i nie wymagają ingerencji z punktu widzenia podawania w wątpliwość uczestnictwa danego przedsiębiorstwa w BWR.

Zajmijmy się bliżej przykładami wymienionymi pod punktami 2b, 2c i 3a. Tymczasowe przepisy dla BWR przewidują w tych przypadkach ograniczenie rozliczeń danego uczestnika do wysokości jego należności. Niewątpliwie stanowi to gwarancję, iż względem danego uczestnika nie powtórzy się już wystąpienie salda debetowego, a co za tym idzie, kredytu do rozliczenia. Uczestnik ten przejdzie więc do grupy tych, których sklasyfikowaliśmy wyżej pod punktem 1.

Gdyby jednak postanowienie to zastosować bez uprzedniej analizy pozostałych uczestników, doprowadzono by do tego, iż inny uczestnik, dotychczas rozliczany kredytowo, względnie częściowo kredytowo i debetowo, popadłby w taki sam impas, skoro zostałby pozbawiony pewnych wpływów od „zdykwalifikowanego” uczestnika.

Uzdrowienia sytuacji należy więc przede wszystkim szukać tam, gdzie istnieją przyczyny zła, a jeśli to się nie uda, wówczas dopiero poczynić kroki tam, gdzie odbijają się skutki tego zła. Jeśli się więc okaże, że dany uczestnik może się wyzbyć w krótkim czasie nieprawidłowości pierwotnych, to należy to wykorzystać i uczestnika tego na razie nie pozbawiać możliwości dokonywania rozliczeń za pośrednictwem BWR, chociaż saldo tych rozliczeń jest nadal debetowe. Jeśli zaś okaże się, że o poprawie sytuacji finansowej danego uczestnika w najbliższym czasie mowy być nie może, należy przeanalizować jego stosunki z innymi uczestnikami pod kątem widzenia:

1. Wpływu na rozliczenia BWR wyeliminowania danego uczestnika z BWR,

2. Wyodrębnienia zobowiązań danego uczestnika względem tych przedsiębiorstw, dla których posiadają one najmniej znaczenia. W tym przypadku, tj. w przypadku ograniczenia uczestnika do rozliczania się jedynie do wysokości należności, utrudniona jest ogromnie technika manipulacyjna BWR. Dotychczas bowiem przy rozliczeniach wszystkich uczestników w pełni, w BWR nie pozostawała żadna pozostałość nierozliczonych dokumentów. Należałoby też dążyć do tego, by nadal żadne pozostałości w BWR nie pozostawały, stąd najprościej byłoby ograniczyć rozliczenia uczestnika do wysokości należności przez generalne wyeliminowanie z rozliczeń BWR zobowiązań danego uczestnika względem pewnych uczest-

ników BWR. Rozliczenia te kierowane byłyby na normalne inkaso, tam wykupywane w kolejności i obciążane odsetkami zwłoki.

Może się jednak zdarzyć, że dany uczestnik zajmie w danym BWR tak kluczową pozycję, iż o jego całkowitym wyeliminowaniu lub nawet częściowym odciążeniu od wykupu niektórych zobowiązań mowy być nie może, bez zasadniczego uczerbku dla całości danego BWR. Wtedy wyjścia szukać należy przez dokooptowanie do BWR dłużnika zagrożonego uczestnika BWR. Jeśli ten dłużnik posiada płynność finansową, nie powinno przerażać nawet to, że rozliczenie jego zamknie się wysokim saldem debetowym. Efekt bowiem polega na uzyskaniu równowagi przez kluczowego uczestnika BWR.

Gdyby i to nie było możliwe, pozostaje szukanie wyjścia przez kredyt na przeterminowane należności fakturowe dla dłużnika uczestnika BWR, o którego trudnościach płatniczych mowa, dla niego samego lub też dla jego wierzycieli z poza BWR — w zależności od tego, jakie istnieją w tych kierunkach powiązania.

Błędne byłoby wywnioskowanie z powyższego, iż kredytem do rozliczenia interesujemy się dopiero w przypadkach, o których mowa pod punktami 2b, 2c i 3a. Tak być nie powinno. Kredyt ten winien być obserwowany zawsze i już wtedy, gdy został udzielony oraz winien być analizowany i to już od tego momentu — czy i kiedy został spłacony z bieżących wpływów (w kolejności właściwej dla kredytów); niespłacenie go bowiem z bieżących wpływów a dopiero w ciężar kredytu przeterminowanego (w 11-tym dniu) zaczyna zło, które tym łatwiej jest uleczalne, im wcześniej zostaje zauważone. Kredyt ten nie może też stać się źródłem automatyzmu, kryjącego się pod firmą BWR, stąd winien on być polem ustawicznej uwagi i oddziaływania.

SPRAWOZDAWCZOŚĆ

Działalność BWR wymaga stałej obserwacji i analizy, która doprowadzić winna do najbardziej korzystnego kształtowania się rozliczeń w BWR przez eliminowanie niewłaściwych uczestników lub przez wprowadzenie do BWR nowych uczestników, lub też przez obydwie te formy łącznie.

Analiza ta prowadzona być winna przez komórki kredytów, które są kompetentne do załatwiania merytorycznej strony działania BWR i to na szczeblu oddziału kontrolującego uczestnika BWR, na szczeblu oddziału prowadzącego BWR, na szczeblu oddziału wojewódzkiego i na szczeblu centrali Banku. Na każdym z tych szczebli analiza to wygląda trochę inaczej, a raczej koncentruje się specjalnie na pewnych momentach i tak:

1. w oddziałach operacyjnych analiza koncentrować się winna szczególnie na eliminowaniu uczestników wykazujących niesystematyczne lub nikłe obroty;

2. w oddziale wojewódzkim analiza winna specjalnie dotyczyć wprowadzania do BWR dalszych uczestników, wpływających na poprawę stosunków rozliczeniowych BWR, oraz eliminowania z BWR tych uczestników, którzy debetowe salda rozliczeń pokrywają w ciężar kredytu do rozliczenia. W tym ostatnim przypadku konieczna jest ścisła współpraca z kompetentnym oddziałem operacyjnym.

3. w Departamentach Kredytów uwaga zwrócona jest przede wszystkim na analizę nowych powiązań umożliwiających tworzenie Biur Wzajemnych Rozliczeń, jednobranżowych i międzybranżowych. Ponadto podział ten chwilowo jak gdyby uniesamodzielił oddziały operacyjne; owszem tak jest ale to tylko w okresie przejściowym, póki ta forma rozliczeń nie przyjmie się na stałe. Wówczas oddział wojewódzki przeniesie całą pracę na oddział operacyjny, sam zaś przejmie — sędzić należy — dotychczasową rolę centrali w tym zakresie.

Podkreśla się, iż wymienione wyżej kierunki prac analitycznych nie obejmują całości zainteresowań poszczególnych komórek, lecz oddają jedynie zasadniczy kierunek — co nie wyklucza, iż celowe a nawet pożądane jest już obecnie wykonanie danej pracy przez komórkę inną aniżeli ta, którą do tego predestynowano w powyższym omówieniu, jeśli komórka ta wcześniej znajdzie się w posiadaniu danego materiału.

DOTYCHCZASOWE WYNIKI DZIAŁALNOŚCI BWR NA TERENIE WOJEWÓDZTWA STALINOGRODZKIEGO

Zestawiając wyniki działalności BWR na terenie województwa na kilka dni przed upływem III kwartału, a więc za niepełne 3 miesiące działalności BWR,

stwierdzić wypada przede wszystkim wysokie obroty tych BWR, które przekraczają znacznie kwotę pół miliarda złotych.

Stosunkowo wysoko ukształtował się także stosunek czystej kompensaty do ogólnych obrotów, gdyż wynosi on ca 63%. W poszczególnych BWR procent ten kształtuje się różnie i tak: najwyższy jest w BWR dla hutnictwa żelaza i stali specjalnej, bo wynoszący ca 65%, w BWR dla metali nieżelaznych i kopalnictwa rud nieżelaznych procent ten wynosi 59%, w BWR zaś dla przemysłu chemicznego ukształtował się stosunkowo najniżej, bo na poziomie ca 25%.

Jeśli chodzi o aktywność uczestników BWR, podkreślić należy, iż prawie w każdym okresie rozliczeń wszyscy uczestnicy BWR brali udział w rozliczeniach, procent zaś uczestników mających w każdym okresie rozliczeń dwustronne — dochodził prawie do 90%. Pewne zastrzeżenia budzi fakt stosunkowo wysokiego rozliczenia sald debetowych w ciężar kredytu do rozliczenia. Związane to było z pierwszym okresem działalności BWR, w którym zakładano opanowanie tej tematyki pod względem manipulacyjnym, technicznym i analitycznym, by przez to w dalszym etapie przejść do prawidłowego ukształtowania działalności BWR.

J. Szyrocki
Stalinogród

Z doświadczeń i praktyki bankowej

O WYŻSZY POZIOM PRACY ODDZIAŁÓW TERENOWYCH NA ODCINKU BANKOWEJ KONTROLI FUNDUSZU PŁAC

Narodowy Bank Polski sprawuje kontrolę funduszu płac jednostek administracji państwowej i gospodarczej oraz jednostek gospodarczych działających na rozrachunku gospodarczym.

Aby omówić obydwie „piony“ kontroli funduszu płac trzeba przypomnieć obowiązujące w tej mierze zarządzenia.

Zarządzenie Prezesa NBP 66/52 nakłada obowiązek na cały aparat naszego Banku — pracujący na tym odcinku — bezwzględnego przestrzegania przepisów dotyczących wypłaty środków pieniężnych na wypłatę wynagrodzeń dla pracowników jednostek budżetu centralnego i terenowego. Obowiązek oddziałów polega na porównaniu zaświadczenia o zarejestrowanych etatach, stawkach, o funduszu płac (wzór Nr 1) z zapotrzebowaniem środków pieniężnych na wypłatę wynagrodzeń (wzór nr 4).

W zakresie kontroli funduszu płac jednostek działających na zasadzie rozrachunku gospodarczego obowiązuje Instrukcja Służbowa Narodowego Banku Polskiego Dz. V, dotycząca bankowej kontroli funduszu płac przedsiębiorstw państwowych i spółdzielczych.

Należy na samym wstępie podkreślić, że Bank poprzez kontrolę funduszu płac ma z jednej strony walczyć z przerostami etatów w jednostkach przez niego kontrolowanych, z drugiej zaś strony ma nie dopuścić, aby koszty osobowe przedsiębiorstwa wraastały, a przeciwnie malały w stosunku do produkcji.

Każdy pracownik, który pracuje na odcinku bankowej kontroli funduszu płac winien pamiętać, że niesumienne i niedokładne wypełnianie swoich obowiązków — w przypadku przekroczeń funduszu płac

przynosi szkodę naszej gospodarce. Każda bowiem złotówka zaoszczędzona na odcinku funduszu płac, czy też innym, pomaga w rozbudowie naszej gospodarki narodowej.

Dlatego też nie można podchodzić do zagadnienia kontroli wydatków przedsiębiorstw i jednostek budżetowych w sposób liberalny, ale zdecydowanie, mając na uwadze reżim oszczędności.

Jasne jest, że kontrolę tych jednostek wykonuje oddział terenowy. Od poziomu pracy oddziałów zależy realizacja zadań stojących przed Bankiem i osiągnięcie oszczędności. Obserwacje wykazały, że wiele oddziałów terenowych pomimo wyraźnych poleceń nie wykazuje dostatecznej troski o pracę na tym odcinku.

Aby omówić źródła i przyczyny tego stanu musimy podzielić wypełnienie tych zadań przez oddziały na dwa zagadnienia:

- 1) na zagadnienie kontroli etatów, stawek i funduszu płac jednostek budżetowych,
- 2) na zagadnienie kontroli funduszu płac przedsiębiorstw działających na zasadzie rozrachunku gospodarczego.

1. Kontrola etatów, stawek i funduszu płac

Zarządzenie Prezesa Nr 66/52 i późniejsze zarządzenia oraz pisma okólne Prezesa NBP ustalają zarówno obowiązki oddziałów naszego Banku jak również stawiają pewne wymagania w stosunku do organów rejestrujących. Sukcesy Banku na odcinku kontroli etatów, stawek i funduszu płac zależą w dużej mierze od właściwej pracy organów rejestrują-

cych, ponieważ od dobrej rejestracji zależy kontrola bankowa. Niestety, bardzo często organy rejestrujące dokonują rejestracji etatów, stawek i funduszu płac dla jednostek budżetowych w sposób niedbały np. spotykamy się często z faktem, że wydział finansowy dokonuje poprawek nie omawiając ich niezgodności w przemnażaniu i podsumowaniu oraz przeniesień. Oczywiście — jeżeli oddział dostanie tak sporządzone zaświadczenie, wówczas nie będzie mógł sprawować dobrze kontroli.

Musimy jednak stwierdzić, że obecnie obowiązujące przepisy w tym zakresie nie uprawniają Banku do odmowy przyjęcia zaświadczeń zawierających pewne niewłaściwości natury formalnej, a które są niezbędne dla bezbłędnego sprawowania kontroli przez Bank. Drugą bolączką jest sprawa dokonywania rejestracji wstecz, która opiewa poniżej faktycznej realizacji tzn. powoduje przekroczenie. Ten stan stawia oddział w kłopotliwej sytuacji, ponieważ fundamentalne założenie kontroli etatów, stawek i funduszu płac polega na tym, aby oddział nie dopuścił do przekroczeń. Oddział staje wobec zagadnienia, albo potrącić całe przekroczenie przy najbliższej wypłacie, albo dokonywać potrąceń ratalnie. Ani jedno, ani drugie nie jest słuszne. W takich przypadkach należy pomniejszy roczny fundusz płac, nie dokonując żadnych z tego tytułu potrąceń.

Zadajemy sobie pytania, czy brak szczegółowych przepisów i wytycznych odnośnie współpracy oddziałów z organami rejestrującymi uprawnia oddziały do „przymykania oczu“ na niewłaściwości w pracy niektórych wydziałów finansowych? Oczywiście, że nie. O ile oddział zauważył niewłaściwą pracę organów rejestrujących, winien zwrócić się w formie pisemnej czy też ustnej do tego organu ze swoimi uwagami. O ile uwagi nie zostaną przyjęte i zlekceważone wówczas oddział winien zameldować o tym oddziałowi wojewódzkiemu.

Oddziały terenowe i oddziały wojewódzkie muszą bezwzględnie współpracować z organami rejestrującymi (wydziałami finansowymi prezydium rad narodowych i wydziałami finansowymi prezydium wojewódzkiej rady narodowej). Formy współpracy są różne. Można urządzać okresowe konferencje w sprawie zgłaszania wzajemnych uwag, zapraszać przedstawicieli przy okazji odpraw, częste osobiste kontakty itp.

Stwierdzamy jednak, że współpraca oddziałów naszego Banku z organami rejestrującymi jest niedostateczna. Można by — rzecz jasna — doszukiwać się winy w niedostatecznej aktywności wydziałów finansowych, można by obarczyć odpowiedzialnością za brak współpracy nasze oddziały. Nie chodzi o ustalenie winy, ale chodzi o to, aby inicjatywę na tym odcinku przejęły nasze oddziały i zapoczątkowały znacznie szerszą współpracę niż dotychczas z organami rejestrującymi. Obecny okres wybitnie sprzyja realizacji tego zadania. Wydziały finansowe zajmują się porządkowaniem rejestracji, aby od 1.1.1954 r. rozpocząć w sposób właściwy nowy okres.

Jeżeli oddziały terenowe i oddziały wojewódzkie nawiążą ścisłą współpracę z organami rejestrującymi, ułatwią sobie pracę w przyszłym roku, wiele usterek na pewno zniknie, uniknie się wielu nieporozumień z jednostkami budżetowymi. Musimy zdawać sobie sprawę, że wiele nieporozumień pomiędzy oddziałami a jednostkami budżetowymi wynika

z błędnego zarejestrowania i często nieznamomości przepisów bankowych na tym odcinku przez organa rejestrujące.

Gdyby oddział stwierdził, że organ rejestrujący popełnia te same błędy pomimo uwag oddziału np.: zaświadczenie sporządzone byłoby błędnie, wówczas oddział winien odmówić przyjęcia takiego zaświadczenia i odesłać jednostkę do organu rejestrującego. Oddział może stosować tę sankcję w stosunku do jednostki w przypadkach rażących tzn. rejestracja jest niewyraźna, cyfry uwidocznione w zaświadczeniu są zamazane, są poprawki a nie są omówione itp.

Istnieje zasada na odcinku kontroli etatów, stawek i funduszu płac — „jaka jest rejestracja taka jest kontrola“ — i dlatego, do zaświadczenia przywiązujemy dużą wagę.

Jak już wspomnieliśmy kontrola etatów, stawek i funduszu płac polega na porównaniu etatów, stawek i funduszu płac z zapotrzebowaniem środków płatniczych na wypłatę wynagrodzeń. Kontrola jest prosta i łatwa, wymaga jednak dużej uwagi i skupienia. Aby pracownik oddziału wykonywał dobrze kontrolę musi przede wszystkim zwrócić uwagę na składane przez jednostki zapotrzebowania, ponieważ są one również zasadniczym dokumentem, na podstawie którego Bank sprawuje kontrolę. Zapotrzebowanie środków płatniczych na wypłatę wynagrodzeń jednostka winna złożyć w oddziale na 5 dni przed terminem wypłaty. Okres 5-ciodniowy potrzebny jest Bankowi na dokładne porównanie zaświadczenia z zapotrzebowaniem. Okres ten może być przez oddział skrócony pod warunkiem, że kontrola etatów, stawek i funduszu płac zostanie przeprowadzona bezbłędnie. Oddział o ile dopuści do przekroczenia etatu, stawki i funduszu płac nie może się tłumaczyć nawałem pracy w terminie wypłaty i zgłoszeniem się jednostek budżetowych na dwa lub jeden dzień przed terminem wypłaty.

Zaobserwowaliśmy, że oddziały terenowe ulegają naciskowi jednostek budżetowych, które zgłaszają się z zapotrzebowaniem w dniu wypłaty, z żądaniem przeprowadzenia kontroli etatów, stawek i funduszu płac natychmiast, na co wyrażają zgodę i dokonują wypłaty środków dla tych jednostek ale kosztem jakości kontroli. Takie postępowanie oddziałów demobilizuje jednostki i stwarza precedens dla innych jednostek.

Rada jest jedna — nie stosować wyjątków dla jednostek lecz postępować zgodnie z przepisami.

Stwierdzono również, że niektóre oddziały nie przeprowadzają kontroli etatów, stawek i funduszu płac w ramach poszczególnych kategorii pracowników, tzn. nie traktują poszczególnych kategorii pracowników jako odrębnej całości i kumulują oszczędności np. pracowników administracyjnych z przekroczeniami pracowników służby zdrowia (np. oddział Krosno w województwie Rzeszów). Te fakty są niedopuszczalne i stanowią zasadnicze uchybienie w pracy oddziału i kwalifikują się do przekroczeń służbowych. Nie wolno kumulować oszczędności jednej kategorii z przekroczeniami innych kategorii.

Każda kategoria pracowników oraz każda pozycja np. godziny kontraktowe, nadliczbowe, premia szoferów itp. stanowi odrębną całość i jako taka podlega kontroli. Można kumulować tylko dodatki służbowe z dodatkami funkcyjnymi, w myśl ogólnie obowiązującej zasady, że dodatek (etat) niższej stawki moż-

na przekroczyć kosztem niewykorzystanego dodatku (etatu) wg stawki wyższej.

Właściwa kontrola etatów, stawek i funduszu płac gwarantuje nam w naszej administracji właściwe prace i zatrudnienie zgodnie z zaleceniami władz. Natomiast brak kontroli pomaga jednostkom administracji będących na budżecie do rozděcia swego aparatu i przerostów, a tym samym do wydatkowania większych kwot.

2. Kontrola funduszu płac przedsiębiorstw na rozrachunku gospodarczym

Kontrola funduszu płac przedsiębiorstw na rozrachunku gospodarczym wymaga obecnie specjalnej uwagi.

Prezydium Rządu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej wydało w tym roku uchwałę Nr 53 i 54, której celem jest wzmocnienie bankowej kontroli funduszu płac. Narodowy Bank Polski wydał na podstawie tej uchwały instrukcję służbową, która stawia przed całym aparatem naszego Banku, mającym do czynienia z bankową kontrolą funduszu płac przedsiębiorstw, poważne zadania.

Instrukcja służbowa NBP Dz. V weszła w życie od 1 stycznia b.r. Doświadczenia tego okresu wykazują poważne zaniedbania na tym odcinku. Wiele oddziałów terenowych — poza błędną interpretacją — popełnia zasadnicze błędy a nawet i uchybienia natury zasadniczej. A jakie są najważniejsze zadania?

1. Bank wypłaca do wysokości skorygowanego funduszu płac,

2. Bank wypłaca w terminie wypłaty,

3. Przedsiębiorstwo rozlicza się z funduszem płac miesiąca sprawozdawczego do dnia 25-go po miesiącu sprawozdawczym.

4. W przypadku przekroczenia Bank stosuje sankcje w formie natychmiastowego wstrzymania.

Ujęcie najważniejszych zadań oddziałów w świetle Instrukcji Służbowej Dz. V w cztery zasadnicze punkty pozwoliła na omówienie jak oddziały spełniają te zadania. Z wymienionymi powyżej zasadniczymi zadaniami wiążą się inne zagadnienia, które również nie są bynajmniej mniej ważne.

Czy zadania te są przez oddziały spełniane całkowicie? Niestety, musimy stwierdzić, że nie.

Kontrolę pobieżną, przeprowadzoną przez oddziały wojewódzkie i Departament Planowania, w niektórych oddziałach terenowych stwierdziły, że oddziały nie stosują przepisów instrukcji służbowej przy kontroli funduszu płac, np. oddział Sławno. Oddział ten przyjmował plany od GS bez terminarza wypłat, lub terminy wypłat były wpisane na planie zwykłym ołówkiem. Skoro oddział ten przyjmował plany bez terminów wypłat to wypłaty dokonywane były w każdej chwili. Stwierdzono również wypłaty środków pieniężnych na płacę bez dokonania kontroli sprawozdań z wykonania funduszu płac.

Fakty te świadczą o niewłaściwej pracy komórki kontroli funduszu płac tego oddziału. Pracownicy komórki kontroli funduszu płac Oddziału w Jędrzejowie popełnili te same błędy i nie stosowali tych samych przepisów co i pracownicy Oddziału Sławno.

Wiele innych oddziałów popełnia te same uchybienia, np. Garwolin, Mińsk Mazowiecki, Grodzisk i inne. Dopiero trzeba było dużego wysiłku ze strony oddziału wojewódzkiego, aby praca w tych oddziałach podniosła się na wyższy poziom.

Mamy wiele innych oddziałów dobrze pracujących np. Oddział Słupsk, Warszawa—Mokotów, Radom i inne.

Jeżeli oddział nie przeprowadza kontroli sprawozdań z wykonanego funduszu płac w przedsiębiorstwie, to zadania podstawowego nie może spełnić. Uchwała Prezydium Rządu Nr 54/53 wyraźnie określa upoważnienia Banku do wypłaty środków płatniczych na wynagrodzenia za prace w wysokości proporcjonalnej do wykonanych zadań przez przedsiębiorstwo. Pracownicy Banku muszą zdawać sobie sprawę, że Uchwała Prezydium Rządu Nr 54/53 dała upoważnienia Bankowi, których nie wolno w żadnym wypadku naruszyć. Oddziały które przestrzegają ściśle przepisy o bankowej kontroli funduszu płac obecnie mają najmniej trudności z przedsiębiorstwami, a centrala ma najmniej interwencji ze strony przedsiębiorstw przez nich kontrolowanych.

Nie wolno oddziałom bez zgody Departamentu Planowania, stosować jakichkolwiek wyjątków.

Bank ma obowiązek dokonania wypłaty w terminach zamieszczonych w planie funduszu płac. Trzeba jednak stwierdzić, że oddziały niejednokrotnie nie przestrzegają terminów wypłat. Wypłata wcześniejsza aniżeli w terminach przewidzianych w planie funduszu płac może spowodować na rynku pewne zaburzenia gospodarcze.

Niektóre oddziały nie włożyły dostatecznego wysiłku w sprawę dokonania przez przedsiębiorstwa rozliczeń w terminach do dnia 25-go po miesiącu sprawozdawczym. W związku z tym Departament Planowania zmuszony był wydać w niektórych sporadycznych wypadkach decyzje wypłaty, szczególnie premii produkcyjnej, za sierpień w dniu 3 września zamiast w dniu ostatecznego rozliczenia pracowników fizycznych, zaliczając tę premię do wykonanego funduszu płac za wrzesień. Nie można dłużej tolerować przez Bank nieprawidłowości na odcinku wypłaty premii przez przedsiębiorstwa produkcyjne. Każde przedsiębiorstwo ma rozliczyć pracownika za pracę najpóźniej w ciągu 25-ciu dni po tym miesiącu, za który przyznano premię.

Jest niedopuszczalne, aby oddziały wg własnego uznania przesuwaly sankcje potrąceń przekroczeń funduszu płac. Mielismy przypadki, że jeden z kierowników oddziału na terenie województwa wrocławskiego na piśmie polecał referentowi kontroli funduszu płac, aby ten nie dokonywał potrąceń przekroczeń funduszu płac w przedsiębiorstwie. Dopiero energiczna i szybka postawa oddziału wojewódzkiego spowodowała zaniechanie na przyszłość podobnych wypadków. O/W Wrocław słusznie postąpił zdejmując ze stanowiska kierownika tego oddziału. Każde przekroczenie musi być natychmiast potrącone i o powyższym winien być powiadomiony resort. Doświadczenie wykazuje, że na ogół te przedsiębiorstwa, które nie wykonują planów mają przekroczenia funduszu płac, a więc poprzez bankową kontrolę powiadomiony o tym jest przeważnie w ciągu dwóch dni resort. Mamy również doświadczenie, że zwykłe wyjaśnienia składane Bankowi w przypadku przekroczenia funduszu płac „o rzekomych przyczynach“ od przedsiębiorstwa niezależnych lub obiektywnych trudnościach prawie z reguły są nieprawdziwe. Jeżeli przedsiębiorstwo zdaje sobie sprawę z tego, że ma przekroczenie z powodu naprawdę obiektywnych przyczyn wówczas udaje się natychmiast do

swojej władzy nadrzędnej i nie szuka w oddziale ustępstw od obowiązujących przepisów.

Należy zamieścić kilka uwag również o planach funduszu płac, składanych w oddziałach przez przedsiębiorstwa.

Oddziały nie doceniają wciąż jeszcze wagi planu funduszu płac dla bankowej kontroli funduszu płac. Od złożenia planu funduszu płac przez przedsiębiorstwo zależy bowiem kontrola bankowa. Plan przedsiębiorstwa jest częścią narodowego planu gospodarczego. Dlatego też oddziały terenowe muszą przywiązywać więcej wagi do kontroli wstępnej zaś oddziały wojewódzkie muszą wzmocnić kontrolę na tym odcinku. Wiele również braków istnieje na odcinku kontroli odprowadzania składek ZUS. Przeprowadzone kontrole przez Biuro Głównego Rewidenta i oddziały wojewódzkie wykazały, że niektóre oddziały nie pobierają składek ZUS zarówno od jednostek budżetowych jak i przedsiębiorstw. Kontrole te wykazały, że na 13 oddziałów kontrolowanych 11 nie przestrzega przepisu o kontroli składek ZUS. To samo zostało stwierdzone przez Oddział Wojewódzki Olsztyn w czasie kontroli Oddziału Orneta.

Poza tym, należy poświęcić nieco uwagi na temat podejścia do komórki kontroli funduszu płac ze strony niektórych dyrektorów, kierowników oddziałów. Bardzo często słyszymy narzekania że dyrektorzy, kierownicy oddziałów traktują komórkę kontroli funduszu płac „po macoszemu”. Twierdzą oni, że bankowa kontrola funduszu płac raczej utrudnia im pracę, aniżeli pomaga. Takie stanowisko dyrektora, kierownika nie wytrzymuje krytyki. Jak się okaza-

ło w województwie białostockim, większość kierowników oddziałów w ogóle nie zna Instrukcji Służbowej Dz. V. Nie chodzi o to, aby znać ją na pamięć, ale orientować się co oddział ma robić na tym odcinku. Przeprowadzone egzaminy kierowników oddziałów w województwie wrocławskim wykazały na ogół zadowalającą znajomość przez nich Instrukcji Dz. V. Tylko jeden kierownik oddziału otrzymał ocenę niedostateczną z bankowej kontroli funduszu płac.

Oddziały muszą również skończyć z praktyką obciążania referentów kontroli funduszu płac innymi pracami jak np.: skarbnika, zastępstwo kasjera itp. a kierownicy oddziałów muszą wzmocnić kontrolę nad tymi komórkami. Poza tym należy zaniechać stałego przenoszenia pracowników, którzy zapoznali się z czynnościami bankowej kontroli funduszu płac do innych komórek. Ciągłe przenoszenie pracowników z jednej komórki do drugiej osłabia pracę oddziału a nigdy nie podnosi poziomu. Pracownik przenoszony np. z komórki obiegu pieniężnego do kredytów a później do pionu manipulacyjnego nie będzie ani dobrym kredytowcem ani manipulantem.

Reasumując, należy stwierdzić, że poziom pracy komórek kontroli funduszu płac jest jeszcze niezadowolający i że trzeba dołożyć wszelkich starań, aby ich pracę podnieść na wyższy poziom. Dobra kontrola funduszu płac oddziałuje na wykonanie zadań w przedsiębiorstwie, na obniżkę kosztów i podnosi poziom dyscypliny finansowej w przedsiębiorstwie.

S. Sikora

KREDYT NORMATYWNY NA OBRÓT DLA PRZEDSIĘBIORSTW PRZEMYSŁOWYCH

PROJEKTY

UWAGI DO DOTYCHCZASOWEJ INSTRUKCJI

Nawiązując do naszego artykułu pt. „Kredyt normatywny na obrót dla przedsiębiorstw przemysłowych” zamieszczonego w Wiadomościach NBP nr 7 z bieżącego roku oraz odbytej w dniu 5.9. br. konferencji w Departamencie Kredytów, podajemy poniżej nasze uwagi odnośnie tymczasowej instrukcji.

Instrukcja dotychczasowa, ażeby spełniała właściwy cel, ażeby była podstawą do wyliczenia, przyznania, utrzymywania oraz spłaty kredytu — winna być tak opracowana, aby zasady jej mogły być stosowane dla wszystkich przedsiębiorstw produkcyjnych. Ponadto instrukcję powinna cechować jasność i przejrzystość, ażeby była ona zrozumiała nie tylko dla jej autorów, lecz przede wszystkim dla wszystkich pracowników z niej korzystających jak również dla przedsiębiorstw.

Celem kredytowania obrotu w przedsiębiorstwach przemysłowych jest wzmoczenie i pogłębienie bieżącej kontroli jednostek gospodarczych, przyspieszenie obracalności środków obrotowych oraz tworzenie jak najbardziej elastycznych stosunków kredytowych, a w szczególności — w przypadkach wykonania z nadwyżką planów produkcji.

Znając istotę i cel kredytowania na obrót, zadajmy sobie pytanie, czy zasady dotychczasowej instrukcji spełniają wszystkie wyżej podane warunki.

Opinia powszechna, potwierdzona wypowiedziami przedstawicieli oddziałów wojewódzkich na konferencji w Departamencie Kredytów w dniu 5 września br., sprowadza się do jednego, że obecna instrukcja, a w szczególności wyliczenie procentowego pokrycia kredytem zakupu materiałowego, jest niezrozumiała. Jak więc ma przebiegać właściwe kredytowanie, jeżeli referent kredytowy nie rozumiejąc przepisów instrukcji — będzie spełniał czynności związane z jej przepisami i czy czynności te będzie wykonywał należycie. Zdaniem naszym — w tych warunkach pracownik Banku do pewnych zagadnień będzie podchodził mechanicznie.

Oprócz występujących niejasności, instrukcję cechuje zawziętość oraz skomplikowana na jej zasadach manipulacja. Instrukcja przewiduje w ciągu jednego miesiąca trzy różne regulacje kredytu, jednak nie wyczerpuje ona całkowicie zagadnienia, gdyż konieczna jest czwarta regulacja w tym okresie na podstawie oświadczenia o stanie zapasów i piąta — na podstawie bilansu. Czynności te tak zaabsorbują referenta kredytowego, że nie będzie on w stanie przeprowadzić w przedsiębiorstwie ani jednej inspekcji. Referent kredytowy związany czynnościami manipulacyjnymi oderwie się od właściwych zagadnień związanych z działalnością przedsiębiorstwa, z jego trudnościami, niedociągnięciami lub niepravidłowościami. Jeżeli przyjmiemy, że w obecnych

warunkach referent kredytowy przeciętnie kontroluje 6 przedsiębiorstw to przy wprowadzeniu kredytu normatywnego na obrót na dotychczasowych zasadach — będzie on mógł sprawować kontrolę jedynie nad dwoma lub najwyżej trzema przedsiębiorstwami.

Instrukcja więc nie spełnia również wstknętego celu w postaci pogłębienia i wzmocnienia kontroli bieżącej.

Następną istotną cechą kredytowania wg obrotu jest przyspieszenie obracalności środków obrotowych. Jak udowodniliśmy we wspomnianym na wstępie artykule, w myśl tymczasowej instrukcji — przedsiębiorstwo między regulacjami „C” jest zawsze przekredytowane. Z chwilą bowiem rozpoczęcia kredytowania przedsiębiorstwa kredytem normatywnym na obrót — zastępujemy mu fundusze własne w obrocie kredytem bankowym w wysokości 30% ogólnego normatywu.

Przedsiębiorstwo do każdej regulacji „C” korzysta z kredytu początkowego oraz dodatkowo — z kredytu udzielonego na wykup faktur z tytułu zaopatrzenia materiałowego w wysokości procentowego pokrycia, wyliczonego na podstawie wskaźnika „Uk”. Tym samym otrzymuje przedsiębiorstwo nadmiar środków obrotowych w postaci kredytów bankowych. Jeżeli jednostka gospodarcza wykonuje zgodnie z planem nałożone jej zadania, potrzebuje wówczas funduszy własnych w obrocie, łącznie z kredytem normatywnym, jedynie w wysokości normatywu z planu rocznego.

W przedsiębiorstwie więc o prawidłowej gospodarce finansowej nadmiary środków obrotowych gromadzą się na r-ku rozliczeniowym, bezcelowo, w przedsiębiorstwie o niewłaściwej gospodarce finansowej luzy te pokrywają różnego rodzaju nieprawidłowości. Omawiane luzy finansowe powodują osłabienie dyscypliny finansowej w przedsiębiorstwach oraz dają możliwość i warunki do tworzenia się nowych nieprawidłowości. Z powyższego wynika, że nie tylko tym sposobem kredytowania (wg tych zasad) nie przyspieszymy obracalności środków obrotowych, ale wręcz przeciwnie — powodujemy zwolnienie obracalności, wpływamy hamująco na obrót, gdyż pozostawiamy bezużytecznie środki obrotowe na rachunku rozliczeniowym jednostki gospodarczej lub zezwalamy świadomie na finansowanie nieprawidłowości. Jak poważne kwoty stanowią luzy finansowe danego przedsiębiorstwa wg zasad instrukcji — możemy stwierdzić na przykładzie zamieszczonym w instrukcji, w którym przy zakupie materiałowym w wysokości zł 3.050/m luz ten stanowi kwotę zł 1.031/m.

Ogólnie biorąc nadmiar środków udzielonych przedsiębiorstwom między regulacjami będzie stanowił ponad 30% zakupu materiałowego.

Poza powyższymi niedociągnięciami — instrukcja tymczasowa powoduje, że udzielony kredyt w wysokości procentowego pokrycia zakupu materiałów nie posiada właściwego przedmiotu kredytowania.

Fundusze własne przedsiębiorstwa bowiem łącznie z kredytem na obrót, udzielonym w wysokości 30% ogólnego normatywu, pokrywają w całości przysługujący przedsiębiorstwu normatyw. Stany ponadnormatywne, zarówno materiałowe jak i produkcyjne, finansowane są właściwymi kredytami (celowymi lub na nadzwyczajne potrzeby). Nie znajduje-

my więc w środkach normowanych przedsiębiorstwa aktywu, który powinien być finansowany dodatkowo kredytem na obrót, udzielanym przedsiębiorstwu w wysokości procentowego pokrycia zakupu materiałowego. Z tego widzimy, że kredyt udzielany wg tych zasad nie spełnia jednego z warunków kredytu socjalistycznego — zabezpieczenia.

Cieplarniane warunki, stwarzane przedsiębiorstwom między regulacjami „C” w postaci dodatkowych kredytów, zmieniają się całkowicie w dniach regulacji, gdyż okazuje się, że nie możemy dokonać spłaty przypadającej transzy z braku środków, ponieważ procentowe pokrycie zakupu materiałowego (kredyt udzielony) jest niższe od płatnej raty kredytu początkowego. Niedobór ten powiększa się przy każdej następnej regulacji. W przedsiębiorstwie więc przy pierwszej już regulacji wystąpi kredyt przeterminowany. Niewystąpienie tego kredytu należy tłumaczyć posiadaniem przez przedsiębiorstwo luzów finansowych, które pokrywają niedobór powstały w wyniku techniki udzielania i spłaty kredytu normatywnego na obrót, np. ponadplanowe zyski, nadwyżka zobowiązań nad należnościami, rezerwy z tytułu niewykorzystania normatywów itp.

Przy przekraczaniu planów produkcyjnych instrukcja rozwiązuje jedynie częściowo finansowanie potrzeb przedsiębiorstwa w zakresie zakupu materiałów, pozostawiając nie rozwiązane kwestie sfinansowania pozostałych potrzeb.

Nie rozwiązana jest również kwestia finansowania oraz ruchu zapasów ponadnormatywnych, a w szczególności w przypadkach, gdy przedsiębiorstwo zużywa zapasy do produkcji ze stanów ponadnormatywnych.

Reasumując powyższe, nie widzimy możliwości dokonania jedynie poprawek w dotychczasowej instrukcji, uważamy natomiast, że należałoby opracować całkowicie nową instrukcję z uwzględnieniem zaistniałych niedociągnięć w instrukcji poprzedniej.

W związku z tym poddajemy pod dyskusję następujące propozycje odnośnie kredytowania przedsiębiorstw przemysłowych wg obrotu. Zaznaczamy, że proponowanymi przez nas metodami kredytowania będzie można objąć wszystkie przedsiębiorstwa przemysłowe, bez względu na długość cyklu produkcyjnego oraz bez względu na procentowy udział kosztów materiałowych produkcji.

PROJEKT I

Założenia wstępne

Kredyt normatywny finansuje zapas materiałów w granicach prawidłowej rotacji, tj. od czasu wejścia do magazynu — do dnia wyjścia do produkcji, z uwzględnieniem luzów finansowych (zobowiązań terminowych i dostaw niefakturowanych oraz rezerw z tytułu zapasów niższych od stanu prawidłowego). Stan zapasów materiałowych w granicach prawidłowej rotacji będzie więc normatywem operatywnym dla zapasów materiałowych.

Przebieg kredytowania

Początkowy kredyt normatywny ustalamy w wysokości normatywu na zapasy materiałowe z uwzględnieniem zobowiązań terminowych i dostaw niefakturowanych np. przedsiębiorstwo posiada następujący stan wyjściowy:

stan zapasów materiałowych	zł. 1.838
normatyw	„ 1.338
stan ponadnormatywny	„ 500
zobowiązania terminowe i dostawy nie-fakturowane	„ 38
kredyt na zapasy ponadnormatywne	„ 462

W dniu objęcia tego przedsiębiorstwa kredytem na obrót otwieramy mu rachunek kredytu normatywnego w wysokości zł 1.300 (1.338—38), uznając nadmiar rozliczeniowy przedsiębiorstwa. Jednocześnie podwyższamy kredyt ponadnormatywny na zapasy materiałowe o zł 38, tj. do kwoty zł 500 (pełnego stanu ponadnormatywnego), przelewając tę kwotę na rachunek rozliczeniowy. Zgromadzoną w ten sposób na rachunku rozliczeniowym równowartość normatywu na zapasy materiałowe przelewamy na rachunek specjalny przedsiębiorstwa.

W przypadku, gdy stan początkowy zapasów materiałowych kształtuje się poniżej normatywu — wówczas kredyt normatywny ustalamy w wysokości faktycznego stanu zapasów materiałowych, pomniejszonego o zobowiązania terminowe i dostawy niefakturowane. Odprowadzenie na rachunek specjalny z rachunku rozliczeniowego winno nastąpić zawsze w pełnej wysokości normatywu na materiały:

Np.:

zapas materiałów	zł. 1.200
normatyw	„ 1.338
zobowiązania terminowe i dostawy niefakturowane	„ 38

Uruchomiony kredyt normatywny winien wynosić zł 1.162 (1200—38), równowartość tę przelewamy na dobro rachunku rozliczeniowego, z którego jednocześnie przekazujemy na rachunek specjalny kwotę zł 1.338.

W przypadku braku tej kwoty na rachunku rozliczeniowym — przelewamy cały stan tego rachunku (minimum zł 1.162) resztę zaś przelewamy z pierwszych wpływów.

W ciężar kredytu normatywnego wykupujemy wszystkie faktury materiałowe przedsiębiorstwa oraz spłacamy przypadające wg terminarza udzielone poprzednio kredyty na ponadnormatywne zapasy materiałowe.

Na dobro tego kredytu przelewamy codziennie lub co kilka dni z rachunku rozliczeniowego równowartość zużytych do produkcji materiałów.

Dzienną kwotę zużycia materiałów wyliczamy następująco: kwartalny plan nakładów materiałowych wg planu rocznego wynosi zł 1.733 (42% ogólnych nakładów tego przedsiębiorstwa), a zatem przeciętne dzienne zużycie materiałów wynosi zł 19,2.

Wyliczone w ten sposób dzienne zużycie materiałów należy sprawdzić w oparciu o ostatnie sprawozdania finansowe, gdyż możliwa jest bądź to z uwagi na zmiany planów produkcyjnych, bądź też z uwagi na przekraczanie lub niewykonywanie planu — zmiana procentowego udziału nakładów produkcji, jak i sama kwota nakładów materiałowych. Ewentualne skorygowanie planowanego dziennego zużycia materiałów winno nastąpić po porozumieniu się z przedsiębiorstwem.

Poza tym dodatkowym elementem korygowania (zmniejszenia) kredytu normatywnego będzie wynikająca z planu rozładowania na dany okres sprzedaż materiałów zbędnych. Na podstawie planu roz-

ładowania ustalamy miesięczną, a zatem i dzienną kwotę sprzedaży materiałów, którą podobnie jak normatywne zużycie do produkcji — przelewamy codziennie lub co kilka dni z rachunku rozliczeniowego na dobro kredytu normatywnego. Uwzględnienie sprzedaży jest jednocześnie kontrolą przebiegu akcji upłynniania zbędnych zapasów materiałowych. Brak bowiem wpływów z tej akcji zahamuje spłatę kredytu, a tym samym zmusi przedsiębiorstwo do korekty planu rozładowania i wystąpienia do Banku o prolongatę kredytu na ponadnormatywne zapasy materiałowe.

Wyjaśniamy, że ewentualna prolongata tego kredytu winna wyjątkowo być zapisana na dobro rachunku rozliczeniowego i w ciężar kredytu ponadnormatywnego, ponieważ transakcja ta jest jak gdyby refundacją kwot rozchodowanych z rachunku rozliczeniowego (poprzez planowaną dzienną sprzedaż materiałów) na spłatę kredytu normatywnego oraz przeprowadzonej zgodnie z terminarzem spłaty kredytu ponadnormatywnego.

Regulacja

W każdym miesiącu przewidujemy dwie regulacje kredytów. Pierwsza regulacja, dokonywana na podstawie oświadczeń okresowych najpóźniej do dnia 10-go każdego miesiąca za okres ubiegły, ma na celu:

- ustalenie kredytu normatywnego,
- ustalenie kredytów ponadnormatywnych

ad a) Ustalenie kredytu normatywnego następuje na podstawie wyliczenia wartości zapasów materiałowych w granicach rotacji. Wartość tego zapasu przyjmujemy jako normatyw operatywny przedsiębiorstwa na zapasy materiałowe. Zapas w granicach rotacji jest to wartość zakupionych materiałów w czasie wynikającym z przeciętnego wskaźnika w dniach dla tej grupy zapasów.

Wyliczenie wskaźnika w dniach dla materiałów przebiega następująco:

normatyw materiałowy na ultimo kwartału	zł. 1.575
nakłady materiałowe na dany kwartał	„ 1.733
Wskaźnik w dniach:	
Normatyw podzielony przez dzienne zu-	

$$\text{życie } 1.575 : \frac{1.733}{90} = 82 \text{ dni.}$$

A zatem zakup materiałów dokonany w ostatnich 82 dniach traktujemy jako operatywny normatyw materiałowy przedsiębiorstwa.

Ustalenie kredytu normatywnego następuje na bazie tego normatywu lub w przypadku, gdy przedsiębiorstwo posiada stan zapasów materiałowych niższy od normatywu operatywnego — na bazie stanu faktycznego z uwzględnieniem elementów korygujących kredyt, tj. zobowiązań terminowych i dostaw niefakturowanych.

Np.:

1) zakup w ostatnich 82 dniach wynosi	zł 1.379
stan zapasów materiałowych wg oświadczenia	„ 1.748
zobowiązania terminowe i dostawy niefakturowane	„ 50
wyliczony kredyt normatywny (1.379—50)	„ 1.329

2) zakup w ostatnich 82 dniach stan zapasów materiałowych wg oświadczenia	zł	1.379
zobowiązania terminowe i dostawy niefakturowane	„	1.200
wyliczony kredyt normatywny (1.200—50)	„	50
	„	1.150

Wyliczony w ten sposób kredyt normatywny winien być porównany z faktycznym wykorzystaniem na ultimo danego miesiąca.

Na podstawie tego porównania przeprowadzamy korektę kredytu.

ad b. Na podstawie tych samych oświadczeń okresowych przeprowadzamy korektę kredytów ponadnormatywnych.

Regulacja kredytu normatywnego i materiałowych kredytów ponadnormatywnych następuje w ścisłym ze sobą powiązaniu i dlatego korekty kredytów należy przeprowadzić we wzajemnej korespondencji w granicach regulacji wartościowo niższej, pozostała zaś różnica koresponduje z rachunkiem rozliczeniowym.

Np.:

1. W wyniku analizy oświadczeń korekta kredytów przedstawia się następująco:

a) należna spłata kredytu normatywnego	zł	50
b) wolne zabezpieczenie kredytów ponadnormatywnych na materiały	zł	40

Na podstawie wniosku przedsiębiorstwa przyznajemy kredyt ponadnormatywny w wysokości zł 40, a uzyskana kwota z udzielonego kredytu spłaca bezpośrednio kredyt normatywny, pozostałe przekredytowanie w kredycie normatywnym w wysokości zł 10 należy spłacić z rachunku rozliczeniowego.

2. Wolne zabezpieczenie kredytu normatywnego zł 40.

Przekredytowanie kredytem ponadnormatywnym zł 50.

Kwotę uzyskaną z udzielenia kredytu normatywnego przelewamy z pominięciem rachunku rozliczeniowego na dobro kredytu ponadnormatywnego, pozostałe przekredytowanie kredytu ponadnormatywnego w wysokości zł 10 likwidujemy z rachunku rozliczeniowego.

3) Przekredytowanie kredytem normatywnym zł 10.

Przekredytowanie kredytem ponadnormatywnym zł 20.

Spłaty obu kredytów dokonujemy z rachunku rozliczeniowego. Regulacji kredytów ponadnormatywnych na zapasy produkcyjne i rozliczeń dokonujemy bezpośrednio z rachunku rozliczeniowego.

Drugą regulację przeprowadzamy na podstawie bilansów do dnia 25-go każdego miesiąca. Regulacja ta dotyczy w zasadzie kredytów ponadnormatywnych. Korekta ta wynika z porównania stanów wg bilansu z zapasami podanymi w oświadczeniach okresowych. Kredyt normatywny ustalony na podstawie stanów w granicach rotacji, nie podlega korekcie. Korekty kredytu normatywnego dokonujemy jedynie w przypadku gdy został on ustalony na podstawie podanego w oświadczeniach stanu zapasów materiałowych, kształtującego się poniżej normatywu operatywnego.

Udzielanie kredytów ponadnormatywnych odbywa się zasadniczo w dniach regulacji. W przypadkach jednak braku środków na spłatę kredytu normatywnego z tytułu dziennego zużycia i sprzedaży materiałów — przedsiębiorstwo może i powinno wystąpić o właściwe kredyty, zgodnie z obowiązującymi przepisami.

Rozliczenia z budżetem

Rozliczenia z budżetem przebiegają wg obowiązujących zasad z tym, że w przypadkach zmiany normatywu wg planu rocznego na zapasy materiałowe — powiększamy lub pomniejszamy stan rachunku specjalnego w korespondencji z rachunkiem rozliczeniowym w dniach przewidzianych Uchwałą Rady Ministrów do wysokości obowiązującego na dany miesiąc normatywu na zapasy materiałowe.

Sankcje bankowe

Zasadniczo stan kredytu normatywnego winien kształtować się w wysokości zapasów w granicach rotacji. Wykupując w ciężar tego kredytu faktury materiałowe, właściwe jego saldo, uzależnione jest od bieżącej spłaty wg wyliczonego dziennego rozchodu materiałów. W przypadkach braku wpływów na rachunek rozliczeniowy, spłata kredytu normatywnego nie przebiega prawidłowo, wykupywanie zaś dalszych faktur w ciężar tego kredytu powoduje wzrost jego, który w tych przypadkach finansuje nieprawidłowości powstałe z tytułu wydłużenia się cyklu obrotowego. W celu zapobieżenia temu należy przedsiębiorstwu ustalić maksymalną tolerancję okresową w dniach na przeanalizowanie i wyjaśnienie sytuacji finansowej.

Długość okresu tolerancyjnego winna być uzależniona od charakteru przedsiębiorstwa (częstotliwość wysyłek, przyczyny przejściowych zahamowań w produkcji itp.). Tolerancja nie powinna w zasadzie przekraczać 5 dni. O ile po tym okresie przedsiębiorstwo nie złoży dodatkowych wniosków na kredyty ponadnormatywne i nie posiada nadal wpływów, Bank ogranicza wykup faktur. W tym przypadku portfel przeterminowanych zobowiązań fakturowych powinien kształtować się na poziomie zaległych dziennych spłat kredytu.

W przypadku wystąpienia kredytu przeterminowanego po raz pierwszy, stosujemy w dalszym ciągu wyżej omówioną sankcję.

Utrzymywanie się kredytu przeterminowanego przez dwie regulacje z rzędu dowodzi, że w przedsiębiorstwie występują nieprawidłowości o charakterze stałym i w związku z tym — nie należy go finansować tym systemem. W tego rodzaju przypadkach kredyt normatywny ustalamy w wysokości normatywu z planu rocznego i wykupujemy faktury w miarę gromadzenia się wpływów.

PROJEKT II

Zasadniczo projekt ten jest zbliżony do projektu I, Zmiana polega jedynie na tym, że zamiast zapasów w granicach rotacji — przyjmujemy normatyw z planu rocznego, lub w przypadkach przekroczenia planów produkcyjnych — normatyw operatywny zapasów materiałowych. Wyliczenie normatywu operatywnego polega na procentowym podwyższeniu normatywu z planu rocznego (procent przekroczenia planu produkcji).

W związku z tym — w przypadku braku dziennych wpływów na rachunek kredytu normatywnego — należy ograniczyć wykup faktur, przy czym dalszy wykup odbywa się jedynie w ramach wpływów bez względu na ukształtowanie się przeterminowanych zobowiązań.

System ten jest o wiele korzystniejszy z punktu widzenia bankowej kontroli przedsiębiorstw, że zarówno kredyt jak i ponadnormatywne zapasy materiałowe ulegają ciągłym wahaniom, a zatem kontrola rozładowania zapasów ponadnormatywnych jest łatwiejsza i mniej pracochłonna.

PROJEKT III

Uwagi wstępne

Kredyt normatywny finansuje normatywny stan zapasów materiałowych, zarówno magazynowych jak i zaangażowanych w produkcji, z uwzględnieniem rezerw z tytułu ukształtowania się zapasów poniżej normatywów w poszczególnych grupach normowanych, terminowych zobowiązań i dostaw niefakturowanych oraz pełnych potrzeb przedsiębiorstw z tytułu przekraczania planów produkcyjnych.

Przebieg kredytowania

Początkowy kredyt normatywny ustalamy w wysokości normatywu na materiały i części normatywów pozostałych zapasów, tj. w wysokości udziału materiałów w produkcji z uwzględnieniem terminowych zobowiązań i dostaw niefakturowanych oraz istniejących luzów z tytułu niewykorzystania normatywów. Np.

normatyw na zapasy materiałowe	zł 1.338
normatyw na pozostałe zapasy	zł 2.242
nakłady: materiałowe 42%	
inne 50%	
stany zapasów: materiały	zł 1.838
inne	zł 2.242

Przyjmując za podstawę stosunek procentowy nakładów ustalamy, że w normatywie innych zapasów normatywny stan zapasów materiałowych zaangażowany w produkcji wynosi zł 2.242 x 42%, co stanowi zł 942.

Ustalenie kredytu normatywnego:

normatyw na zapasy materiałowe magazynowe	zł 1.338
normatyw na zapasy materiałowe w produkcji	zł 942
razem	zł 2.280

Stan poniżej normatywu w poszczególnych grupach zapasów zobowiązania terminowe i dostawy niefakturowane	zł 38
początkowy kredyt normatywny	zł 2.242

Czynności związane z uruchomieniem kredytu oraz odprowadzeniem funduszków własnych na rachunek specjalny przebiegają podobnie jak w projekcie I-szym.

W ciężar kredytu normatywnego wykupujemy wszystkie faktury materiałowe oraz dokonujemy spłat kredytów ponadnormatywnych na zapasy materiałowe. Na dobro tego kredytu przelewamy codziennie lub co kilka dni z rachunku rozliczeniowego równowartość upłynionych materiałów bądź to drogą sprzedaży wyrobów gotowych, bądź to w dro-

dze bezpośredniej sprzedaży materiałów z akcji upłynnienia.

Przykład:

Zakładając, że nakłady materiałowe wynoszą 42% w stosunku do całości nakładów, a planowany koszt własny realizacji kwartalnej wynosi zł 4.090 to dzienna spłata kredytu z tytułu sprzedaży wyrobów gotowych wyniesie

$$\left(\frac{4.090 \times 42}{90 \times 100} \right) \text{zł } 19.$$

Wyliczony w ten sposób dzienny rozchód materiałów z tytułu sprzedaży wyrobów gotowych należy sprawdzić w oparciu o ostatnie sprawozdania finansowe (bilanse), gdyż możliwa jest — bądź to z uwagi na zmiana planów produkcyjnych, bądź też z uwagi na przekraczanie lub niewykonywanie planu — zmiana procentowego udziału nakładów materiałowych w produkcji, jak i zmiana samej kwoty realizacji wyrobów gotowych. Ewentualne skorygowanie dziennej spłaty winno nastąpić po porozumieniu się z przedsiębiorstwem.

Poza tym plan rozładowania zapasów ponadnormatywnych przewiduje na dany miesiąc upłynnienie drogą sprzedaży materiałów na sumę zł 90, zatem dzienna spłata kredytu z tego tytułu wyniesie zł 3. Łączna więc dzienna spłata kredytu wyniesie zł 22 (19+3).

Ponadto na dobro kredytu normatywnego zapisujemy udzielony między regulacjami kredyt na ponadnormatywne zapasy materiałowe. Wyjątkowo prolongata kredytu na ponadnormatywne zapasy materiałowe z tytułu niewykonania planu sprzedaży materiałów winna być zapisana na dobro rachunku rozliczeniowego i w ciężar kredytu ponadnormatywnego, ponieważ transakcja ta jest jak gdyby refundacją rozchodowanych z rachunku rozliczeniowego kwot (poprzez planowaną dzienną sprzedaż materiałów) na spłatę kredytu normatywnego oraz przeprowadzonej zgodnie z terminarzem spłaty kredytu ponadnormatywnego.

Regulacje

Poza bieżącą dzienną lub co kilkudniową spłatą kredytu z tytułu przewidywanego rozchodu materiałów, przewidujemy dwie regulacje kredytu. Pierwsza regulacja dokonywana na podstawie oświadczeń okresowych najpóźniej do dnia 10-go każdego miesiąca za okres ubiegły, ma na celu:

- a) ustalenie kredytu normatywnego
- b) ustalenie kredytów ponadnormatywnych:

ad a) Ustalenie kredytu normatywnego odbywa się na podstawie normatywu z planu rocznego wg sposobu podanego przy ustalaniu kredytu początkowego lub w przypadku przekroczenia planu produkcji — na podstawie normatywu operatywnego.

Przykład:

Zakładamy, że przedsiębiorstwo wykonuje plan z 10% nadwyżką, ponosząc nakłady materiałowe — 42%, inne — 58%.

Normatyw miesięczny na zapasy materiałowe (magazynowe)	zł 1.417
Normatyw na pozostałe zapasy	zł 2.158
Stan zapasów materiałowych (magazynowych)	zł 1.617
Stan zapasów pozostałych	zł 2.274

wyliczenie kredytu normatywnego:

Normatyw materiałowy (magazynowy)	zł 1.417
Normatyw materiałów zaangażowanych w produkcji (2.158 x 42%)	zł 906
Podwyższenie z tytułu przekroczenia planu produkcji (normatyw ogólny 3.575 x 10%)	zł 358
normatyw operatywny	zł 2.681

stan poniżej normatywu:

materiały	
inne zapasy (normatyw)	2.158
10% normatyw	216
	<u>2.374</u>
zapasy	2.274
	zł 100

zobowiązania terminowe i dostawy nie-fakturowane

zł 50

wyliczony kredyt normatywny

zł 2.531

Wyliczony w ten sposób kredyt normatywny winien być porównany z faktycznie wykorzystanym na ultimo danego miesiąca. Na podstawie tego porównania przeprowadzamy korektę kredytu normatywnego.

ad b) W przypadku przekroczenia planów produkcyjnych stosujemy normatyw operatywny, powiększając o odpowiedni procent normatywy z planu rocznego w poszczególnych grupach zapasów. Z uwagi na to, że ponadnormatywne stany wynikające z przekroczenia planów produkcyjnych są finansowane w całości kredytem normatywnym, dlatego też ponadnormatywne zapasy mające być finansowane kredytami ponadnormatywnymi wyliczamy po uwzględnieniu normatywów operatywnych dla poszczególnych grup zapasów.

Powiązanie kredytu normatywnego z kredytami ponadnormatywnymi na materiały jest podobne jak w projekcie I-ym.

Drugą regulację przeprowadzamy na podstawie bilansów do dnia 25-go każdego miesiąca. Regulacja ta dotyczy w zasadzie kredytów ponadnormatywnych. Korekta tych kredytów wynika z porównania stanów bilansowych z zapasami podanymi w oświadczeniach okresowych.

Kredyt normatywny ustalony na podstawie normatywu z planu rocznego lub normatywu operatywnego, nie podlega korekcie. Korekty kredytu normatywnego dokonujemy jedynie w przypadku, gdy został on ustalony na podstawie stanu zapasów podanego w oświadczeniu (kształtującego się poniżej normatywu) oraz gdy wynikający z bilansu stan materiałów jest niższy od normatywu.

Udzielanie kredytów ponadnormatywnych odbywa się zasadniczo w dniach regulacji, w przypadkach jednak braku środków na spłatę kredytu normatywnego z tytułu dziennego rozchodu materiałów — przedsiębiorstwo może i powinno wystąpić o właściwe kredyty, zgodnie z ogólnie obowiązującymi przepisami.

Rozliczenia z budżetem

W terminach przewidzianych Uchwałą Rady Ministrów wyliczony prawidłowy normatyw dla wszystkich zapasów materiałowych, (magazynowych i zaangażowanych w produkcji) na ultimo danego miesiąca porównujemy ze stanem rachunku specjalnego i wynikającą z tego porównania różnicę przelewamy na rachunek — lub z rachunku rozliczeniowego.

Właściwych rozliczeń z budżetem dokonujemy z rachunku rozliczeniowego na ogólnie obowiązujących zasadach.

Sankcje bankowe

Zasadniczo stan kredytu normatywnego winien kształtować się stale w wysokości obowiązującego na dany miesiąc normatywu materiałowego (magazyn i produkcja), z uwzględnieniem wszystkich potrzeb wynikających z ponadplanowej działalności i omówionych w pkt. 1 rezerw finansowych.

Wykupując nowe faktury materiałowe w ciężar kredytu normatywnego, utrzymanie właściwego stanu kredytu uzależnione jest od bieżących jego spłat wg wyliczonego dziennego rozchodu materiałów z tytułu realizacji wyrobów gotowych i sprzedaży materiałów. W przypadkach braku wpływów na rachunek rozliczeniowy, spłata kredytu normatywnego nie przebiega prawidłowo, wykupywanie zaś dalszych faktur w ciężar tego kredytu spowodowałoby jego wzrost, który finansowałby nieprawidłowości powstałe z tytułu wydłużenia się cyklu obrotowego. W celu zapobieżenia temu — należy przedsiębiorstwu ustalić maksymalną tolerancję okresową w dniach na przeanalizowanie i wyjaśnienie sytuacji finansowej. Długość okresu tolerancyjnego winna być uzależniona od charakteru przedsiębiorstwa. Tolerancja nie powinna w zasadzie przekraczać 5 dni. O ile po tym okresie przedsiębiorstwo nie złoży dodatkowych wniosków na kredyty ponadnormatywne i nie posiada nadal wpływów, Bank ogranicza wykup faktur do wysokości wpływów na rachunek kredytu normatywnego.

W przypadkach wystąpienia kredytu przeterminowanego do czasu jego spłaty wstrzymujemy całkowicie wykup faktur. Spłata kredytu przeterminowanego następuje z rachunku rozliczeniowego.

PROJEKT IV

Założenia wstępne

Kredyt normatywny finansuje część normatywu ogólnego z uwzględnieniem potrzeb przedsiębiorstwa z tytułu ponadplanowej działalności oraz rezerw z tytułu niewykorzystania normatywów w poszczególnych grupach zapasów. Łuzy finansowe w postaci zobowiązań terminowych i dostaw niefakturowanych potrącamy podobnie jak dotychczas od kredytów ponadnormatywnych a w przypadkach utrzymywania się stanów poniżej normatywów — pozostawiamy je w przedsiębiorstwie.

Przebieg kredytowania

Początkowy kredyt normatywny ustalamy w wysokości 30% normatywu ogólnego (z planu rocznego) odprowadzając w tej samej wysokości fundusze własne na rachunek specjalny.

W ciężar kredytu normatywnego wykupujemy wszystkie faktury materiałowe i dotyczące pozostałych nakładów (usługi obce). W ciężar tego kredytu pokrywamy również wszystkie nakłady produkcyjne przedsiębiorstwa oraz spłacamy kredyty ponadnormatywne.

Na dobro tego kredytu zapisujemy wszystkie wpływy z tytułu sprzedaży wyrobów gotowych jak i materiałów.

Z uwagi na to, że wpływająca na spłatę kredytu sprzedaż wyrobów gotowych fakturowana jest po cenie zbytu, należy przynajmniej co 5 dni:

- a) w przedsiębiorstwach planowo rentownych w ciężar kredytu normatywnego odprowadzić na rachunek rozliczeniowy planowaną akumulację z dokonanej sprzedaży (zapłaconej),
- b) w przedsiębiorstwach planowo deficytowych dokonywać przelewu z rachunku rozliczeniowego na dobro kredytu normatywnego planowanej straty operacyjnej, dotyczącej uregulowanej sprzedaży wyrobów gotowych.

Poza tym na dobro tego kredytu wpływają udzielone przedsiębiorstwu kredyty ponadnormatywne.

Regulacje kredytów na należności fakturowe, jak i przeterminowane należności fakturowe, odbywają się w korespondencji z rachunkiem kredytu normatywnego.

Regulacje

Regulację kredytu na należności fakturowe oraz na przeterminowane należności fakturowe przeprowadza się raz na dekadę z tym, że regulacje tych kredytów na ultimo miesiąca odbywają się jednocześnie z regulacją kredytu normatywnego na podstawie oświadczeń okresowych.

Dekadowa regulacja kredytów inkasowych winna być równocześnie sprawdzianem osiągnięcia planowanej realizacji i wyciągnięciem wniosków odnośnie dekadowego stanu kredytu normatywnego. Sprawdzając bowiem stan należności fakturowych z arkusza C-15, ustalamy jednocześnie podaż faktur za dany okres. Wyliczoną podaż porównujemy z planem realizacji. W przypadku, gdy podaż jest niższa — istnieje pewność, że część kredytu normatywnego finansuje nieprawidłowości powstałe z tytułu wydłużenia cyklu obrotowego, tj. ponadnormatywne zapasy produkcji w toku lub wyrobów gotowych. Wówczas przedsiębiorstwo winno złożyć uzasadniony wniosek na kredyt ponadnormatywny, który zredukuje kredyt normatywny. W razie niezłożenia wniosku — należy ograniczyć zarówno wykup faktur, jak i pokrywanie innych wydatków do wysokości wpływów.

Właściwe regulacje kredytów, podobnie jak w poprzednich projektach, przeprowadzamy na podstawie oświadczeń okresowych i bilansów przedsiębiorstwa.

Powstały ewentualnie w czasie regulacji kredyt przeterminowany płatny jest z rachunku rozliczeniowego jak i kredytu normatywnego w kolejności przewidzianej Uchwałą Rządu Nr 877.

Poprzez rachunek rozliczeniowy dokonywane są wszystkie operacje nie dotyczące działalności produkcyjnej przedsiębiorstwa, jak: rozliczenia z budżetem, rozliczenia z tytułu podatku obrotowego, wydatki dotyczące funduszu zakładowego itp.

Uwagi końcowe

Na zakończenie zaznaczamy, że podane wyżej projekty opracowaliśmy w głównych zarysach i dlatego każdy z nich wymaga szerszego naświetlenia. Głównymi jednak przesłankami przy sporządzaniu powyższych projektów było rozwiązanie następujących zagadnień:

- 1) ścisłe powiązanie kredytów z zapasami,
- 2) kredytowanie potrzeb przedsiębiorstwa wynikających z przekroczenia planu produkcji,
- 3) wykorzystanie luzów finansowych,
- 4) wyeliminowanie do minimum nieuzasadnionych wahań stanu kredytu normatywnego,
- 5) jak najściślejsze powiązanie nowego systemu kredytowego z ogólnie obowiązującymi przepisami kredytowymi,
- 6) ca 50%-we zmniejszenie pracochłonności związanej z techniką kredytowania w stosunku do techniki wynikającej z przepisów dotychczasowych I. S. odnośnie kredytowania na obrót.

Uwzględnienie tych założeń pozwala nam przypuszczać że opracowanie stałych przepisów kredytowania wg obrotu przedsiębiorstw przemysłowych nastąpi w oparciu o jeden z wyżej wymienionych projektów.

Ewentualna dyskusja poparta praktycznymi doświadczeniami wykaże, który z powyższych projektów będzie najwłaściwszy.

M. Kapuściński i F. Reliszko
Łódź

KILKA UWAG NA TEMAT ELASTYCZNOŚCI KREDYTU NORMATYWNEGO NA OBRÓT TOWAROWY

(Artykuł dyskusyjny)

Wprowadzenie w życie z dniem 1 sierpnia 1953 r. przepisów instrukcji, dotyczących kredytowania obrotu towarowego, jak również ustalenie Z.P. Nr 101 zakresu stosowania kredytu normatywnego na obrót towarowy jest niewątpliwie wielkim osiągnięciem na drodze wprowadzenia w oparciu o doświadczenia Związku Radzieckiego, najwłaściwszych form kredytowania.

Kredyt ten, stosowany w jak najszerszym zakresie na przestrzeni dłuższego okresu czasu, musi w rezultacie wpłynąć, poprzez pogłębienie kontroli bankowej, na uporządkowanie i do pewnego stopnia znormalizowanie gospodarki finansowej i towarowej przedsiębiorstw handlowych, szczególnie na odcinkach przyspieszenia obiegu środków obrotowych i usprawnienia obrotu towarowego.

Zarówno aparat kredytowy Banku, jak i kierownictwo przedsiębiorstw handlowych zdaje sobie dobrze sprawę z zalet i korzyści tej nowej formy kredytowania, które będą wzrastały w miarę usprawniania wykonywania zadań gospodarczych przedsiębiorstw, w pierwszym zaś rzędzie w miarę rytmiczności wykonywania planów na odcinkach zaopatrzenia i zbytu.

Z punktu widzenia kredytowego nie jest możliwe całkowite osiągnięcie korzyści, wynikających z kredytu na obrót towarowy, bez ścisłego zachowania jego najistotniejszych cech, jakimi są powiązanie z ruchem towarów i wynikająca z tego elastyczność kredytowania.

Powiązanie kredytu z ruchem towarów zostaje całkowicie osiągnięte przez uzależnienie jego wyso-

kości od wyliczonego, w oparciu o zakup zapasu towarów w granicach planowej rotacji.

Pozornie wydawać się może, że stosowanie w terminach regulacji kredytu obliczania zapasu towarów w granicach planowej rotacji rozwiązuje jednocześnie całkowicie zagadnienie elastyczności. Jak nas uczy dotychczasowa praktyka, na elastyczność kredytu, a ściślej mówiąc na zahamowania jej, niewątpliwie wiążący wpływ mają również elementy pośrednie, jak: uzasadnione gospodarczo, a nieplanowane wahania na odcinkach zaopatrzenia i zbytu, perturbacje na odcinku zdolności płatniczej odbiorców, a w największej mierze sztywność wynikająca z limitowania tych kredytów, które są udzielane i spłacane w korespondencji z kredytem na obrót towarowy.

Tak więc na przykład w przedsiębiorstwie na skutek przygotowania do sezonu bądź też spętrzenia dostaw w najbliższym okresie obrachunkowym występuje znaczny wzrost zapasu w granicach planowej rotacji, a więc również wzrost wysokości kredytu. Jeśli zaś z przyczyn niezależnych od przedsiębiorstwa równocześnie nie wzrośnie proporcjonalnie sprzedaż, a zakup powróci do przeciętnego poziomu, to w następnym okresie obrachunkowym zapas w granicach planowej rotacji kształtować się będzie na niższym, przeciętnym poziomie; wystąpić wówczas musi odpowiedni wzrost stanów ponadnormatywnych celowych bądź też innych kredytowanych. O ile w danym momencie limit branżowy kredytu celowego lub limit oddziaływy kredytu na nadzwyczajne potrzeby jest całkowicie wykorzystany, winien być wysłany wniosek o odpowiednią korektę limitów.

W praktyce nie daje to jednak ani doraźnego, ani zasadniczego rozstrzygnięcia trudności zarówno przedsiębiorstwa jak i oddziały finansującego.

Zanim oddział finansujący opracuje wnioski i otrzyma decyzję odnośnie korekty limitów, wpływają zwykle terminy przewidziane instrukcją dla regulacji kredytu normatywnego na obrót i kredytów z nim korespondujących.

Regulacja kredytów przebiega wówczas nieprawidłowo i zapasy celowe bądź też inne kredytowane nie są w pełnej wysokości kredytowane, co powoduje konieczność spłaty nadwyżki zadłużenia wkredycie normatywnym na obrót z rachunku rozliczeniowego lub, w razie braku środków, w ciężar kredytu przeterminowanego. Stwarza to oczywiście zarówno nieprawidłowości w kredytowaniu, jak i niezawinione trudności przedsiębiorstwa, jako konsekwencję wystąpienia kredytu przeterminowanego.

Zdarzyć się jednak może również, że w przedsiębiorstwie już w następnym okresie tak znacznie wzrośnie sprzedaż, czy to z przyczyny mobilizującego uaktywnienia pracy na tym odcinku, czy też w związku z nadejściem w międzyczasie sezonu, że pokona ono całkowicie trudności, a stan zapasów kształtować się będzie na poziomie planowanym i wówczas przeprowadzona uprzednio korekta limitów kredytowych okaże się zbędna.

Zastanawiając się nad środkami, które pozwoliłyby usunąć wyżej opisane powikłania, wydaje się, że rozwiązałyby sprawę ustalenie zasady, iż dla wszystkich kredytów, regulowanych w korespondencji z kredytem normatywnym na obrót, winny być ustalane liczby kontrolne, nie wyłączając limitu oddzia-

łowego kredytu na nadzwyczajne potrzeby, którego odpowiednia część może być wyłączona i ustalona jako liczba kontrolna.

Z kolei rzeczy, jak wykazuje praktyka, jedną z przyczyn, powodujących trudności i niezawinione przez przedsiębiorstwo powikłania, jest również występowanie należności przeterminowanych. Przy planowej bądź też ponadplanowej sprzedaży i równoczesnym zamrożeniu należności w przedsiębiorstwie musi wystąpić nadwyżka zadłużenia nad zabezpieczeniem w kredycie normatywnym na obrót ewentualnie również w kredytach ponadnormatywnych, co częstokroć powoduje powstanie kredytu przeterminowanego.

Wydaje się, iż w tym wypadku rozwiązaniem zagadnienia byłoby umożliwienie przedsiębiorstwu w trybie przyśpieszonym korzystania z kredytu na należności przeterminowane, w granicach ich aktualnego stanu i wyłącznie do wysokości niezbędnej na spłatę kredytu normatywnego na obrót i kredytów ponadnormatywnych.

Poruszone uprzednio przekroczenie wykonania planu sprzedaży przy jednoczesnym kształtowaniu się zakupu na wysokości planu, bądź też wynikające z winy dostawców zahamowania na tym odcinku, spowodować mogą wystąpienie salda kredytowego na rachunku kredytu normatywnego na obrót, które, zgodnie z § 5 p. 44 instrukcji winno być przelane na rachunek rozliczeniowy przedsiębiorstwa. Zdarzyć się jednak może, że przy najbliższej regulacji kredytu normatywnego na obrót i kredytów z nim korespondujących nie będzie możliwości wykorzystania omawianego salda jako powstałego z wpływów ze sprzedaży zgodnie z § 3 p. 13 i 20. Załóżmy na przykład, że w momencie przelania omawianego salda na rachunek rozliczeniowy przedsiębiorstwo miało zadłużenie w kredycie na fundusz płac i wymagalne zobowiązania w stosunku do budżetu. Wówczas zgodnie z obowiązującą kolejnością saldo rachunku rozliczeniowego zużyte będzie na spłatę kredytu na fundusz płac i dokonanie rozliczenia z budżetem, zaś spłata kredytu normatywnego na obrót znajdzie swe odbicie w powstaniu kredytu przeterminowanego.

Dla ścisłego zachowania przepisów § 3 p. 13 instrukcji należałoby się zastanowić nad celowością wprowadzenia salda kredytowego rachunku kredytu na obrót na rachunek specjalny do czasu najbliższej regulacji kredytu, po czym dopiero na rachunek rozliczeniowy przedsiębiorstwa.

Reasumując powyższe rozwiązania, wynikające z bezpośredniej praktyki kredytowania przedsiębiorstw kredytem normatywnym na obrót, należy przypuszczać, że:

1) ustalenie liczb kontrolnych dla wszystkich kredytów wymienionych w § 3 p. 20,

2) udzielenie oddziałom wojewódzkim kompetencji do przyznawania kredytu na przeterminowane należności przedsiębiorstwom, korzystającym z kredytu na obrót,

3) utworzenie specjalnego konta pomocniczego, na którym przejściowo księgowane będzie saldo kredytowe rachunku kredytu na obrót, przyczyni się znacznie do dalszego uelastycznienia omawianego kredytu, co w rezultacie ułatwi pracę aparatu kredytowego, a jednocześnie uchroni przedsiębiorstwa od niezawinionych trudności.

O USTERKACH W STOSOWANIU KREDYTU NA NADZWYCZAJNE POTRZEBY

Pracownicy Wydziału Planowania Kredytowego przeprowadzają w ramach realizacji kwartalnych planów pracy fragmentaryczne kontrole w działach planowania kredytowego oddziałów wojewódzkich i komórek kredytowych oddziałów operacyjnych w zakresie stosowania kredytu na nadzwyczajne potrzeby. Przeprowadzone kontrole wykazują liczne jeszcze niedociągnięcia występujące w pracy działów planowania kredytowego, czy też komórek kredytowych na odcinku operowania kredytem na nadzwyczajne potrzeby. Niedociągnięcia oddziałów operacyjnych, które zostaną omówione w pierwszej kolejności można by podzielić na:

- 1) merytoryczne
- 2) formalne.

Do usterek merytorycznych należy zaliczyć:

- a) niewłaściwą klasyfikację zapasów,
- b) planowanie zapasów zaliczonych do grupy „inne” bez założeń upłynnienia nadmiernych remanentów,
- c) brak planów rozładowania zapasów, względnie zbyt duże rozbudowywanie tychże,
- d) brak kontroli wykorzystania limitów kredytu na nadzwyczajne potrzeby,

Z usterek formalnych wylczyć można takie jak:

- a) udzielanie kredytu na nadzwyczajne potrzeby bez oświadczeń,
- b) udzielanie kredytu na nadzwyczajne potrzeby bez wniosków kredytowych przedsiębiorstw,
- c) zbyt długie załatwianie wniosków kredytowych przedsiębiorstw,
- d) wadliwe sporządzanie sprawozdań z wykonania planu kredytu na nadzwyczajne potrzeby (niewłaściwa klasyfikacja przedsiębiorstw do poszczególnych grup przemysłu, niekompletne wypełnianie druków, niewyczerpujące uzasadnienie odchyleń od planu),
- e) udzielanie kredytu na nadzwyczajne potrzeby na podstawie przeterminowanych oświadczeń (sprzed 3 dni).

Wracając do usterek merytorycznych należy zwrócić uwagę, że oddziały operacyjne niesłusznie zawężają możliwości stosowania kredytów celowych na ponadnormatywne stany zapasów (materiałów, wyrobów półgotowych i produkcji w toku, wyrobów gotowych, towarów i nakładów przyszłych okresów). Oddziały stosują w to miejsce kredyt na nadzwyczajne potrzeby, który przez to zatracą swój charakter kredytu finansującego niezawinione nieprawidłowości w gospodarce kontrolowanych przedsiębiorstw. Np. zakład produkcyjny przyjmuje do rozprawienia produkcję innych zakładów i nie posiada ustalonego normatywu „towarów”. W takim przypadku zapasy te należy zakwalifikować do finansowania kredytem celowym, a nie jak to stosują niektóre oddziały operacyjne kredytem na nadzwyczajne potrzeby. Odnośnie pktu b) niejednokrotnie stwierdzono, że oddziały we wnioskach do planu kredytowego planują wzrost zapasów zaliczonych do grupy „inne”, nie uwzględniając zupełnie założeń planów rozładowania ponadnormatywnych zapasów będących przedmiotem finansowania kredytem na nadzwyczajne potrzeby.

Oczywiście chodzi tu o wzrost zapasów ponadnormatywnych powstałych na skutek niewłaściwej polityki zaopatrzeniowej wyłączając wzrost zapasów ponadnormatywnych spowodowanych zmianą normatywów który może zaistnieć mimo uwzględnienia założeń planu rozładowania ponadnormatywnych zapasów. Tak samo jak planowanie zapasów we wnioskach do planu kredytowego należy zausterkować występujące fakty permanentnego zaniżania zapasów przez przedsiębiorstwa w oświadczeniach, sprawozdaniach terminowych i z kolei w sprawozdaniach z kontroli stanu finansowego przedsiębiorstw, sporządzanych przez oddziały operacyjne. W tych przypadkach nie zawsze stwierdzono interwencje ze strony oddziałów w kierunku zbadania przyczyn tego stanu i uniknięcia ich występowania ma przyszłość.

Oddziały również zwracają za mało uwagi na analizę otrzymanych oświadczeń, nie kontrolują danych sprawozdawczych uzyskanych z przedsiębiorstw z zapisami bankowymi, które umożliwiłyby wcześniejsze wykrycie niedokładności w sprawozdaniach terminowych i oświadczeniach, co niewątpliwie wpłynęłoby dodatnio na prawidłowość finansowania przedsiębiorstw, poprzez ustalenie realnych stanów zapasów.

W części I rozdziale II § 4 Instrukcji Służbowej NBP dz. VI — Przepisy szczegółowe kredytowania i kontroli przedsiębiorstw przemysłowych — podana jest metoda analizy oświadczeń okresowych (pkt 47—52) przy zastosowaniu podaży faktur dostawców na inkaso bankowe. Metoda ta po dokonaniu adaptacji może być z powodzeniem zastosowana do przedsiębiorstw handlowych.

Jednym z warunków udzielenia kredytu na nadzwyczajne potrzeby jest przedłożenie planu rozładowania ponadnormatywnych zapasów i na tym odcinku spotyka się również niedociągnięcia jak: brak w ogóle planu rozładowania ponadnormatywnych zapasów nawet o najskromniejszej postaci np. dane we wniosku kredytowym umożliwiające ustalenie terminów spłaty kredytu, w niektórych natomiast oddziałach operacyjnych plany rozładowania zapasów są przesadnie rozbudowywane do pokaźnej objętości. Takie plany rozładowania absorbują zbyt wiele czasu przedsiębiorstwom nad ich sporządzeniem, stąd też powstają tego rodzaju anomalie jak opóźnione składanie planów rozładowania, już po fakcie udzielenia kredytu.

Na odcinku ewidencji limitu kredytu na nadzwyczajne potrzeby i przestrzegania dyscypliny kredytowej dają się również zauważyć niedociągnięcia. Są jeszcze oddziały operacyjne, które nie wprowadziły w życie zarządzenia Prezesa NBP L 20/53 odnośnie prowadzenia arkusza ewidencji kredytu na nadzwyczajne potrzeby. Tego rodzaju stan rzeczy powoduje niejednokrotnie niedopuszczalne przekroczenia limitów kredytu na nadzwyczajne potrzeby (ponad dozwołone zarządzeniem Prezesa NBP L 20/53 przejściowe przekraczanie w ciągu dekady limitu do wysokości spłat mających nastąpić w tejże dekadzie).

Odnośnie wymienionych wyżej usterek formalnych stwierdzić należy, że stanowią one gros stwierdzonych usterek, a głównie wynikają ze słabego przygotowania do pracy pracowników komórek kre-

dytowych, jak również niewłaściwego niejednokrotnie stosunku do obowiązujących przepisów.

Gdzie należy szukać przyczyny występujących usterek w pracy oddziałów operacyjnych?

Przede wszystkim w małej aktywności działów planowania kredytowego. Pracownicy działów planowania zbyt rzadko wyjeżdżają w teren do oddziałów operacyjnych, za mało przeprowadzają kontroli odnośnie stosowania kredytu na nadzwyczajne potrzeby, opierają się głównie w pracy na materiałach dostarczonych przez wydziały kredytów.

Zauważone nieprawidłowości nie są przedmiotem interwencji w oddziałach. W ten sposób działy planowania kredytowego odrywają się od terenu i nie orientują się dostatecznie w trudnościach komórek kredytowych w zakresie kredytu na nadzwyczajne potrzeby. Stąd też występowanie różnych błędów w pracy, których można by uniknąć przez przeprowadzanie instruktażu np. po dokonanej kontroli (na podstawie stwierdzonych błędów). Z innych usterek zauważonych w działach planowania kredytowego należy wymienić:

a) brak analizy sprawozdań oddziałowych z wykonania planu kredytu na nadzwyczajne potrzeby — sprawozdania sporządzane przez oddziały są niekiedy zupełnie niewykorzystywane, z uwagi że sprawozdanie z wykonania planu kredytu na nadzwyczajne potrzeby w skali całego oddziału wojewódzkiego sporządzane jest w oparciu o sprawozdania dostarczane przez poszczególne wydziały kredytów, (ze względu na dokonywane przez te wydziały poprawki w materiałach nadesłanych przez oddziały).

Tymczasem sprawozdania oddziałowe winny być zasadniczą podstawą przy analizowaniu sytuacji na

odcinku kredytu na nadzwyczajne potrzeby. Jeśli zaś tej roli jeszcze w licznych przypadkach nie odgrywają to jest to z reguły winą nieumiejętnego wychowania w tym kierunku przez oddziały wojewódzkie.

b) często niewłaściwe i niewyczerpujące uzasadnienia sprawozdań z wykonania planu kredytu na nadzwyczajne potrzeby. Niektóre oddziały wojewódzkie uzasadniają w sprawozdaniach wyłącznie zmiany w stosunku do poprzedniego kwartału, a zupełnie nie uzasadniają odchyień od planu, na które również winna być zwrócona uwaga.

c) błędy arytmetyczne tak we wnioskach o przyznanie limitu kredytu na nadzwyczajne potrzeby jak i w sprawozdaniach z wykonania planu kredytu na nadzwyczajne potrzeby, niewypełnianie pozycji obrotów w sprawozdaniach itd.

d) zbyt długie załatwianie rozdziału limitów na oddziały operacyjne jak również wniosków oddziałów operacyjnych o zmianę limitów kredytu na nadzwyczajne potrzeby.

Wnioski jakie się nasuwają w związku z omówionymi niedociągnięciami to przede wszystkim:

a) konieczność zwiększenia ilości przeprowadzanych kontroli w oddziałach operacyjnych przez działy planowania kredytowego oddziałów wojewódzkich.

b) konieczność przeprowadzania częściej instruktażu przy każdej okazji (kontrola, pisma polustracyjne, zjazdy kierowników itp.).

c) konieczność zwiększenia oddziaływania oddziałów wojewódzkich na komórki kredytowe oddziałów operacyjnych, poprzez interwencje pisemne w wypadku zauważonych niedociągnięć w pracy

Z. Wojcieszko

O KONTROLI STOSOWANIA PRZEPISÓW INSTRUKCJI SŁUŻBOWEJ VI

W pracy kredytowej województwa stalinogrodzkiego dużą wagę przywiązuje się do stosowania obowiązujących przepisów kredytowych, tj. instrukcji służbowej VI i uzupełniających zarządzeń lub pism okólnych.

Przepisy te obejmują bowiem w zasadzie wszystko to, co jest potrzebne dla uznania pracy kredytowej za dobrą;

W województwie stalinogrodzkim stosuje się od dwóch kwartałów pewną metodę przeprowadzania kontroli, stosowania przez komórki kredytów oddziałów operacyjnych przepisów kredytowych, która to metoda okazała się bardzo pozytywna.

Na czym polega ta nowa metoda kontroli? Metoda kontroli polega na tym, że przeprowadza się ją we wszystkich oddziałach operacyjnych na przestrzeni niedługiego okresu czasu i na te same z góry przygotowane tematy. W każdym oddziale operacyjnym kontrola ta przeprowadzana jest raz na kwartał i trwa przeciętnie dwa dni. Badaniom poddaje się materiały dotyczące ostatnich trzech miesięcy (a więc w zasadzie od ostatniej kontroli) a przeprowadza je zespół dwuosobowy, składający się z jednego pracownika wydziału kredytów i jednego pracownika oddziału operacyjnego (kontrolowanego przez inny zespół). Przy opracowaniu programu kontroli uwzględnia się spostrzeżenia wydziału kredytów, dotyczące stosowania danych przepisów oraz wnioski wpływają

jące z innych materiałów sprawozdawczych oddziałów lub też wnioski wpływające z inspekcji przeprowadzonych w oddziałach. Program inspekcji kierowany przede wszystkim na te punkty, które posiadają znaczenie zasadnicze, a są albo zapomniane w praktycznym ich stosowaniu, albo też traktowane po macoszemu. Poprzez program inspekcji zwraca się uwagę oddziałów na wynik pewnych zasadniczych kierunków prac, które winny były być dewizą prac komórek kredytów, gdyż w planie prac kwartalnych prace te wysunięto na plan czołowy.

Program inspekcji jest inny w każdym kwartale i uwzględnia krótko mówiąc to, co w danym kwartale stanowi dla oddziału wojewódzkiego najważniejszy problem.

Np programem kontroli stosowania przepisów kredytowych w II kwartale 1953 r. ujęto specjalnie badanie pracy kredytowej od strony ilościowego wykonywania założeń instrukcji służbowej. Kontrolowano więc przeprowadzanie przez oddziały operacyjne inspekcji obligatoryjnych, dotyczących sprawdzania stanów podanych przez przedsiębiorstwa oraz inspekcji dotyczących np. badania pokrycia towarowego faktury, badania należności pozainkasowych itd. Badano też oddziaływanie oddziałów w tych przypadkach, w których ono było konieczne, a dalej terminowość analizy oświadczeń składanych przez przedsiębiorstwa, terminowość załatwienia wniosków

kredytowych przedsiębiorstw, występowanie o podwyższenie limitu kredytowego itd.

Program inspekcji dotyczących stosowania przepisów kredytowych w III kw. skierowany był głównie na jakościową stronę pracy kredytowej, a więc na:

- 1) formy walki oddziałów z nieprawidłowościami pierwotnymi i wtórnymi,
- 2) słuszność i elastyczność kredytowania przedsiębiorstw,
- 3) łączność kredytowania z kontrolą,
- 4) zasadność wniosków przedsiębiorstw i zasadność cyfr, na podstawie których oddział kredytuje przedsiębiorstwa,
- 5) ekonomiczną stronę oddziaływania oddziału na życie gospodarcze.

Tematyka III kwartału zamykała się w 24 punktach, które badała grupa kontrolna i które to punkty — każdy punkt odrębnie — ta grupa kontrolna oceniała. Trzeba bowiem dodać, że kontrola ta znajduje swój wyraz w kwartalnej ocenie prac komórek kredytów.

Wyniki kontroli poddawane są szczegółowej analizie, która poprzedza statystyczne ich ujęcie w przekroju poszczególnych oddziałów i poszczególnych punktów podlegających badaniu.

Ciekawe jest zestawienie tych wyników i stwierdzenie, do których rodzajów prac oddziały przywiązują za mało uwagi i które punkty wykonują one bez zarzutu.

Materiał ten dyskutowany jest następnie na odprawie kierowników działów oddziałów operacyjnych

oraz na odprawie dyrektorów oddziałów, ponadto też każdy oddział otrzymuje zbiorcze zestawienie całości kształtu wyników tych inspekcji, a więc wyniki dotyczące wszystkich oddziałów. Oddziały wykorzystują to operatywnie w kierunku polepszenia swej jakości pracy, widząc siebie w porównaniu z innymi oddziałami oraz widząc porównanie ze sobą poszczególnych punktów. Korzyść tych inspekcji polega na tym, że:

- 1) oddział wojewódzki zyskuje rozpoznanie dotyczące stosowania przepisów kredytowych przez podległe oddziały,
- 2) kierownictwo każdego oddziału zyskuje rozpoznanie poziomu prac komórki kredytów w porównaniu z innymi komórkami kredytów,
- 3) niedomagania natury interpretacyjnej zostają usunięte względnie co najmniej ujawnione i mogą być postawione do rozstrzygnięcia.
- 4) pracownicy oddziałów operacyjnych, biorąc udział w inspekcji, zyskują wiele przez zetknięcie się z pracą innych komórek kredytów (powyższe opiera się na wypowiedziach tych pracowników), a pracownicy oddziałów wojewódzkich zgłębiają swoje wiadomości.
- 5) współzawodnictwo między oddziałami wzbogacone jest o jeszcze jeden stosunkowo porównalny rodzaj ocenianej pracy.
- 6) **podnosi się poziom ogólny prac komórek kredytów a to jest ich największe osiągnięcie.**

J. Szyrocki
Stalinogród

USŁUGI NA EKSPORT

— NIEWYKORZYSTANE ŹRÓDŁO DEWIZ —

(Artykuł dyskusyjny)

W związku z przerzutem masy towarowej występują w portowych przedsiębiorstwach państwowych i spółdzielniach pracy świadczenia na rzecz zagranicznych kontrahentów, które w myśl naszych przepisów dewizowych płatne są w obcej walucie. Są to usługi, które następują konsekwentnie — w związku z pobytem obcych statków w portach polskich — czyli usługi regularne. Ponadto występują usługi sporadyczne — czyli usługi nieregularne.

Regularne — stałe usługi portowe jak np. maklerka, obsługa portowa, sztauerka lub trymerka, lub ekspedycja, przeładunek, ekspertyzy itp. są współczynnikiem ustalonych lub przez zagranicznych armatorów lub agentów zaakceptowanych, stawek frachtowych i ekspedycyjnych, które z kolei wkalulowane są do cen polskiego importu lub eksportu. Kompensują się one zatem w naszym bilansie handlu zagranicznego.

Natomiast świadczenia usług sporadycznych — niestałych, występujące w zależności od ustosunkowania się do nich naszych usługodawców, wpływa bezpośrednio na nasz zagraniczny bilans płatniczy i zasługuje zatem na specjalną uwagę.

Bowiem dochód dewizowy ma dla naszej gospodarki znaczenie dużej wagi. Aczkolwiek zasadniczym jego źródłem jest eksport naszych towarów, to jed-

nak równocześnie z polskim handlem zagranicznym otwierają się możliwości zdobywania dalszych dewiz i walut przez świadczenie dodatkowych usług na rzecz zagranicznych kontrahentów przy przerzucie masy towarowej w polskich portach. Mogą te możliwości wydawać się nieznaczne, jednak przy bliższym zaznajomieniu się z nimi łatwo stwierdzimy, że dysponujemy pokaźnym wachlarzem usług, czyli obecnie niedocenianym źródłem dewiz, a eksploatacja tego źródła uzależniona jest jedynie od właściwego ustawiania naszych przedsiębiorstw portowych i odpowiedniego wykorzystywania cennych naszych sił fachowych dla obsługi zagranicznych kontrahentów, interesy których powiązane są z naszymi portami.

Obecnie bowiem w polskich przedsiębiorstwach na pierwszym miejscu stoi technika wykonania regularnych usług. Jest to niewątpliwie bardzo słuszne nastawienie, które wyrobiło naszym placówkom dobrą opinię i przysłużyło się również pośrednio i bezpośrednio naszej dochodowości walutowej, oszczędzając czasu przeładunkowego. Ale wyłącznie takie stanowisko często zaciemnia zadania przedsiębiorstw w dalszych dziedzinach, a na czym nam obecnie bardzo zależy, w dziedzinie dochodowości dewizowej.

Ograniczenie działalności dla wykonywania tylko zleceń polskich central handlu zagranicznego mia się bowiem z powołaniem przedsiębiorstw portowych, ponieważ są one nie tylko biurem portowym central handlu zagranicznego i wykonawcami usług na rzecz zagranicy, bezpośrednio powiązanych z zleceniami tychże central, lecz placówkami portowymi dla wykonywania wszelkiego rodzaju usług danej branży, a zatem ważne jest należyte wykorzystanie i ustawianie placówki dla dobra naszego zagranicznego bilansu płatniczego. Docenianie akwizycji zagranicznych zleceń dla poszczególnych branż, to pierwszy krok w kierunku spełniania swych właściwych zadań. Oczywiście nie może mieć miejsca brak opracowania odpowiednich cenników, lub brak mnożnika dla przeliczenia cen krajowych na ceny światowe, przyjęte w obcych portach oraz nieuwzględnianie w planach finansowych powstających różnic, który umożliwiłby przedsiębiorstwom portowym wykonywanie usług na rzecz zagranicy. Taki stan rzeczy nie tylko zmniejsza wpływy dewiz lecz równocześnie zmniejsza atrakcyjność naszych portów. Zatem wysiłek przedsiębiorstw winien być skierowany na uzyskanie w pierwszym rzędzie zleceń dodatkowych od zagranicy, a nie jedynie na ograniczanie się do wykonania automatycznie wpływających zleceń zagranicznych i ich właściwego rozliczenia. Zapoczątkowując starania o zwiększenie wpływów dewizowych, przedsiębiorstwa w krótkim czasie zorientują się że niektóre płatności za usługi — obecnie pokrywane w kraju przez polskich kontrahentów — przerzucić można na zagranicę, ściągając tym samym cenne dewizy do kraju.

Może to jednak mieć miejsce dopiero po uregulowaniu w poszczególnych przedsiębiorstwach problemu cen światowych, celem osiągnięcia konkurencyjności wobec portów obcych. Do tej pory problem ten znalazł swe rozwiązanie jedynie przy zaopatrywaniu statków i ekspertyzach towarowych. Pozostałe branże ofiarowują i fakturują wspomniane dodatkowe usługi wg cen krajowych, co — rzecz jasna — spowoduje nie tylko rezygnację zagranicy z takich usług, lecz i zamraza ewentualne należności z tytułu takich usług, z powodu wygórowanych cen.

Aczkolwiek o rozwiązaniu tego problemu decydują resorty, to jednak przedsiębiorstwa zainteresowane winny wystąpić z odnośnymi wnioskami. Sugestje Banku idą w tym kierunku, by przekalkulowanie cen krajowych na ceny światowe nastąpiło w maklerce i spedycji — centralnie, to znaczy, aby przeładunek od i do burty statku, składowe, ubezpieczenie na lądzie, dodatkowa robocizna i zużycie materiałów przy naprawie opakowania i sygnowaniu, dowóz samochodami, koszty manipulacyjne, jak porto krajowe, telefony, drobne wydatki, wystawianie dokumentów, prowizja spedycyjna, kolejowe składowe, postoje i przewozy fakturowało na zagranicę przedsiębiorstwo spedycji. Naprawy firmowe i prywatne, pomoc lekarska, drobne usługi, jak pranie bielizny, taksówki itp., kary celne i administracyjne, dodat-

kowe prace na statkach, jak czyszczenie, dezynfekcje, deratyzacja itp. zostałyby fakturowane wg cen światowych przez przedsiębiorstwo maklerki okrętowej.

Dotychczasowy brak załatwienia problemu cen światowych dla usług sporadycznych oczywiście zą zębą się z akwizycją zagraniczną, ale nie może być przyczyną jej unieruchomienia. Przedsiębiorstwa operujące na bazie cen światowych mają bowiem szeroki zakres uaktywnienia swej działalności na rzecz zagranicy, np. w shipchandlerce i shippingu. Zaopatrzenie statków nie powinno się ograniczać do zaspokajania potrzeb polskich statków i koniecznych dostaw na statki obce, lecz powinno dominować co najmniej w dostawach artykułów pierwszej potrzeby przez zaprowadzenie dla artykułów żywnościowych własnej polityki cen, niezależnie od cen pobieranych w portach obcych. Ponadto ogólne warunki dostawy i prowizji dla zamawiających nie mogą być w portach polskich gorsze od warunków w portach obcych. Elastyczne i indywidualne podejście do każdej oferty i zlecenia, to podstawa dla zwiększenia obrotów i konkurencyjności wobec firm zagranicznych. Ale i inne przedsiębiorstwa, jak np. frachtowania statków, winny się zastanowić w jaki sposób rozszerzyć swój zakres działalności na rynek zagraniczny.

Okolicznościowe zobowiązania zespołów pracowniczych w przedsiębiorstwach portowych i oddziałach Banku. powiązanych z tym odcinkiem pracy, winny nadawać przedsiębiorstwom odnośny kierunek dla zwiększenia obrotów dewizowych i wzmocnienia naszej gospodarki dewizowej. Również i Bank po linii administracyjnej winien zasię swój rozszerzyć przechodząc z roli kontrolera techniki wykonania na kontrolera ogólnej gospodarki walutowej przedsiębiorstwa.

Osiągnięcia Banku — odnośnie rozliczenia zagranicznego przedsiębiorstw portowych są niewątpliwie znaczne. Jego zasługą jest bezsprzecznie sprawne funkcjonowanie strony finansowej na tym odcinku i przyspieszenie rotacji zagranicznych środków płatniczych. Wysyłką faktur na zagranicę w terminie pięciu dni po wyjściu z portu statku lub ukończeniu usługi, poszczycić się mogą jedynie polskie przedsiębiorstwa w skali międzynarodowej.

Ale to czuwanie nad sprawnym funkcjonowaniem rozliczeń zagranicznych nie może odwrócić naszej uwagi od ogólnej gospodarki walutowej. Rolą Banku w omawianej akcji będzie wskazanie usługodawcom nowych dróg i usunięcie zatorów hamujących obecnie rozwój tegoż odcinka.

Poważne zadanie przypada tu również Morskiej Komisji Współpracy, która na bazie społecznej dążyć powinna do uświadomienia zespołów pracowniczych i równocześnie winna być kuźnią nowych pomysłów w tej dziedzinie dla zwiększenia dochodów dewizowych i wykorzystania w całej pełni naszych źródeł dewizowych.

J. Żyłkowski
Gdańsk

Dział instrukcyjny**Zasadnicze błędy w sprawozdaniach z kontroli stanu finansowego przedsiębiorstw handlowych**

Kwartalne sprawozdanie z kontroli stanu finansowego przedsiębiorstw handlowych (wzór E-2a) wprowadza w porównaniu z obowiązującym dotychczas układem stosunkowo niewielkie zmiany. Zasadnicze jego części tj.

- Część I — Dane podstawowe
- Część II — Środki normowane i kredyty celowe
- Część III — Zestawienie analityczne środków obrotowych i ich pokrycia
  - A — Środki normatywne
  - B — Środki ponadnormatywne podlegające kredytowaniu
  - C — Środki nienormowane podlegające kredytowaniu
  - D — Pozostałe środki obrotowe
  - E — Zestawienie niedoborów i nadwyżek pokrycia środków obrotowych

odpowiadają konstrukcji dotychczasowego sprawozdania. Pewne zmiany, a raczej uzupełnienia dokonane w ramach poszczególnych części mają charakter analityczny i służą pogłębieniu analizy ekonomicznej kontrolowanych przedsiębiorstw i branż np.: pozycja sprzedaż i przerzuty zewnętrzne oraz przerzuty wewnętrzne w części I, rubryka „plan“ w części II itp.

Pomimo utrzymania dotychczasowego układu sprawozdań z kontroli stanu finansowego przedsiębiorstw oddziały popełniają szereg błędów, które świadczą o niedostatecznej analizie i zrozumieniu powiązań istniejących pomiędzy poszczególnymi pozycjami sprawozdania, ilustrującymi obroty oraz aktywa i pasywa kontrolowanych przedsiębiorstw. Również można stwierdzić, iż z niedostatecznego zrozumienia niektórych powiązań wynikają tendencje oddziałów do „sztucznego“, nieuzasadnionego wiązania i „dopasowywania“ elementów, które z istoty swej nie mogą i nie powinny wykazywać ścisłej zgodności lub współzależności.

W świetle doświadczeń zebranych w toku sporządzania sprawozdania z kontroli stanu finansowego przedsiębiorstw handlowych wydaje się celowe omówienie zasadniczych błędów i niedociągnięć występujących w sporządzanej przez oddziały sprawozdawczości, co pozwoli na uniknięcie podobnych błędów w dalszych sprawozdaniach oddziałów.

Największe pole błędów stanowią: część II, część III i wzajemne powiązania pomiędzy tymi dwiema częściami.

Jak wynika z konstrukcji części II każdy aktyw normowany posiada odrębną grupę pozycji, charakteryzujących poszczególne elementy danego aktywu. Tak np. aktyw „towary“ obejmuje następujące pozycje:

- normatyw
- stan faktyczny
- stan poniżej normatywu
- celowe
- inne kredytowane
- inne niekredytowane

Oczywiście z tego analitycznego układu wynika konieczność powiązania wzajemnego poszczególnych

elementów i sprawdzenia prawidłowości tego powiązania

Jeżeli więc np. dla aktywu „towary“ w sprawozdaniu podano następujące dane:

normatyw	100
stan faktyczny	150
stan poniżej normatywu	5
celowe	35
inne kredytowane	15
inne niekredytowane	5

to należy je sprawdzić w sposób następujący:

normatyw	100
minus stan poniżej normatywu	5
zapasy normatywne	95
zapasy celowe	35
zapasy inne kredytowane	15
zapasy inne niekredytowane	5
razem zapasy	150

co zgodne jest ze stanem faktycznym 150.

To proste i zasadnicze powiązanie nie jest w praktyce przez szereg oddziałów uwzględniane w sprawozdaniach z kontroli stanu finansowego przedsiębiorstw. W wyniku tego błędu w bardzo poważnej ilości sprawozdań za II kwartał br. suma zapasów: normatywnych, celowych, innych kredytowanych i innych niekredytowanych nie odpowiadała wielkości stanu faktycznego zapasu. W ten sposób powiązania pomiędzy poszczególnymi pozycjami części II oraz pomiędzy częścią II i częścią III zostają zerwane, a jednostka sprawdzająca otrzymane materiały sprawozdawcze nie jest w stanie ustalić samodzielnie, w którym punkcie tkwi błąd. W rezultacie popełniony przez oddział terenowy błąd uniemożliwia pełne powiązanie analityczne w sprawozdaniach branżowych oddziału wojewódzkiego, a to z kolei rzutuje na sprawozdanie całej branży w skali ogólnopolskiej, sporządzane przez Wydziały Kredytów w Centrali Banku.

We wzorze sprawozdań stosowanym poprzednio część II (środki normowane) zamykała się rubryką „razem“. Umożliwiało to sprawdzenie przy pomocy tej rubryki prawidłowości obliczeń poszczególnych aktywów normowanych. Jeżeli bowiem w rubryce „razem“ suma: środków normatywnych, celowych, innych kredytowanych i innych niekredytowanych równa była kwocie stanu faktycznego tych aktywów, to stanowiło to sprawdzian prawidłowości powiązań w ramach poszczególnych pozycji środków normowanych (towary, materiały itp). Jeżeli z obliczenia powyższego wynikała niezgodność — wówczas powstawała konieczność poszukiwania błędu pomiędzy poszczególnymi elementami wchodzącymi w skład łącznej pozycji środków normowanych (np. towary, materiały itd.).

Wydaje się, że byłoby słuszne wprowadzenie pozycji „razem“ w części II sprawozdania, jako sprawdzianu prawidłowości lub sygnału błędów. Oszczędziłoby to sporo czasu pracy przy sprawdzaniu powiązań w poszczególnych pozycjach środków normowanych i to tym bardziej, że dla każdego aktywu nor-

mowanego, trzeba badać prawidłowość powiązań w trzech rubrykach, a mianowicie:

- 1) kwartał poprzedni,
- 2) kwartał sprawozdawczy — wykonanie,
- 3) kwartał sprawozdawczy — plan.

Pomimo że w obowiązującym obecnie wzorze sprawozdania z kontroli stanu finansowego nie ma pozycji „razem“ w części II, to jednak wydaje się celowe dokonanie (poza formularzem sprawozdania) sprawdzenia prawidłowości powiązań danych odnośnie aktywów normowanych przy pomocy dodatkowej pozycji „razem“. Jest to uzasadnione nie tylko ze względów wyjaśnionych wyżej, lecz również i dlatego, że dane charakteryzujące łączną wartość aktywów normowanych są nam potrzebne dla kontroli prawidłowości powiązań pomiędzy częścią II i III sprawozdania.

Odnosnie danych (zapasy, nakłady przyszłych okresów i kredyty celowe) planowanych w części II — oddziały podają nieraz odmienne cyfry, aniżeli we wniosku do planu kredytowego. Polega to bądź na zwyczajnym błędzie, bądź też na uwzględnieniu ewentualnych korekt pierwotnych limitów kredytowych i przedmiotów kredytowania. Należy podkreślić, że w rubryce „plan“ sprawozdania z kontroli stanu finansowego przedsiębiorstw podaje się zawsze dane z planu pierwotnego, a więc nie uwzględnia się dokonanych w międzyczasie korekt. Konsekwencją tego założenia jest omawianie w części opisowej odchyleń od planu pierwotnego, a nie od planu skorygowanego.

Bardzo poważnym polem błędów jest odcinek powiązań elementów części II i części III sprawozdania. Oczywiście podstawowym warunkiem prawidłowości tych powiązań jest bezbłędne opracowanie danych odnośnie środków normowanych w części II.

Przedewszystkim suma normatywów środków obrotowych zamieszczonych w części II musi ściśle odpowiadać wielkości normatywu podanego w części III (poz. 70). Suma „stanów faktycznych“ środków normowanych części II powinna równać się sumie: normatywu (poz. 70) pomniejszonego o stany poniżej normatywu (poz. 73), środków ponadnormatywnych kredytowanych (poz. 81) oraz środków ponadnormatywnych nie podlegających kredytowaniu (poz. 104) w części III.

Suma stanów poniżej normatywu aktywów obrotowych wymienionych w części II powinna równać się stanowi poniżej normatywu podanemu w poz. 73 części III.

Suma celowych zapasów, nakładów przyszłych okresów (lub innych aktywów normowanych) części II musi ściśle odpowiadać stanom ponadnormatywnym celowym, podanym w części III — poz. 79. Podobne powiązanie powinno mieć miejsce w odniesieniu do aktywów „innych kredytowanych“ oraz „innych niekredytowanych“ w części II i III sprawozdania.

Również suma kredytów na zapasy: towarów, materiałów, wyrobów gotowych, półfabrykatów i produkcji w toku, nakładów przyszłych okresów, podanych w części II powinna być uzgodniona z łączną kwotą kredytów celowych części III — poz. 84.

Te proste, lecz zasadnicze powiązania pomiędzy częścią II i III sprawozdań nie są niestety przestrzegane przez cały szereg oddziałów, co jednostkę nadrzędną (oddział wojewódzki, centrala Banku) stawia

w kłopotliwej sytuacji. Po stwierdzeniu bowiem błędu wynikającego z nieskontrolowania przez oddział powiązań pomiędzy częścią II i III sprawozdania — powstaje konieczność dokonania wyboru, która liczba jest prawdziwa. Jak wiemy jednak terminy sprawozdawczości są mobilizujące i nieraz brak jest czasu dla uzyskania dodatkowego wyjaśnienia w oddziale, gdyż czekanie na to wyjaśnienie uniemożliwia dokonywanie prac związanych ze „zbijaniem“ zbiorówek. Dlatego na ten odcinek powiązań pomiędzy częścią II i III należy położyć duży nacisk w pracy oddziałów terenowych, których materiały stanowią podstawę dla konstrukcji sprawozdań oddziałów wojewódzkich i centrali Banku.

Następne wielkie pole błędów to zakres powiązań grupy A, B, C i D części III z grupą E części III. Dla poszczególnych grup środków obrotowych (A, B, C, D) wyprowadza się nadwyżkę względnie niedobór pokrycia, który przenosi się do syntetycznej tabelki (E), stanowiącej zestawienie niedoborów i nadwyżek pokrycia środków obrotowych.

Niestety w bardzo poważnej ilości sprawozdań brak jest częściowo lub całkowicie powiązania pomiędzy liczbami charakteryzującymi wielkość poszczególnych grup środków obrotowych i ich pokrycia, a zestawieniem zbiorczym niedoborów i nadwyżek pokrycia środków obrotowych.

Oczywiście niedobór lub nadwyżka pokrycia w zbiorczym sprawozdaniu nie wynika z mechanicznego odjęcia odpowiednich liczb zamykających aktywa i pasywa poszczególnych grup środków obrotowych (A, B, C, D). Jak wiemy bowiem zestawienie III E w zbiorczym sprawozdaniu jest rezultatem sumowania takichże zestawień z poszczególnych sprawozdań, wchodzących w skład zbiorczego sprawozdania. Dlatego też w wielu przypadkach dla danej grupy środków możemy otrzymać zarówno nadwyżkę, jak i niedobór pokrycia, co oznacza, że pewna część przedsiębiorstw posiada nadwyżkę pokrycia, a reszta przedsiębiorstw — niedobór pokrycia. W tym jednak przypadku saldo nadwyżki i niedoboru (tabelka III E) pokrycia danej grupy środków obrotowych musi równać się różnicy pomiędzy sumą aktywów i pasywów tejże grupy wymienionej w części III A—D.

Przykład

A. Środki normatywne

Aktywa	Pasywa
poz. 70 — 210.500	poz. 78 — 190.500

Różnica pomiędzy stroną aktywów i pasywów wynosi 20.000 (nadwyżka aktywów), co oznacza niedobór pokrycia środków normatywnych w wysokości 20.000. Zakładając, że mamy do czynienia ze zbiorczym sprawozdaniem, obejmującym np. 10 sprawozdań jednostkowych, możemy spotkać się w praktyce z dwoma możliwościami:

1) we wszystkich 10 przedsiębiorstwach występował niedobór pokrycia, wówczas w części III E — (zestawienie niedoborów i nadwyżek pokrycia środków obrotowych) należy podać: poz. 137 — 20.000.

2) w części spośród 10 przedsiębiorstw występował niedobór pokrycia w kwocie 50.000, a w części nadwyżka pokrycia w kwocie 30.000, wówczas w części III E należy podać:

poz. 137 — 50.000
poz. 142 — 30.000

W drugim przypadku różnica nadwyżek i niedoborów pokrycia daje kwotę 20.000, która musi ściśle odpowiadać różnicy pomiędzy pozycjami 70 i 78 Część III A sprawozdania.

Zarówno więc w pierwszym, jak i w drugim przypadku zachowane musi być ściśle powiązanie pomiędzy liczbami części III A, B, C, D oraz Części III E.

Stosunkowo mniejszą ilość błędów stwierdza się w części I sprawozdania, obejmującej dane podstawowe z zakresu obrotów, akumulacji, rozliczeń z budżetem i wskaźników rotacji. Może przyczyną tego jest po prostu brak takich sprawdzianów, jak ściśle powiązania istniejące w innych częściach sprawozdania.

W zakresie danych charakteryzujących obroty przedsiębiorstw spotyka się tendencje oddziałów do „sztucznego” dopasowywania obrotów (Część I) i zmian w zapasach towarów (Część II), rozumując, że różnica pomiędzy zakupem i sprzedażą w danym kwartale powinna być równa zmianie wielkości zapasów towarów w tym samym okresie.

Oczywiście tego rodzaju dążenie do ścisłości powiązania w tym przypadku jest niesłuszne, gdyż istnieje szereg czynników, które wpływają na to, że zmiana w wielkości zapasów nie może być równa różnicy pomiędzy zakupem i sprzedażą (po cenie zakupu), jak np. koszty zakupu, manca towarowe itp.

Błędem spotykanym w części I zbiorczych sprawozdań oddziałów jest sumowanie pozycji wskaźników rotacji (poz. 22, 23) podanych w poszczególnych sprawozdaniach. W ten sposób osiąga się absurdalne zbiorcze wskaźniki rotacji np. 1700 dni, które stanowią mechaniczną sumę wskaźników w dniach poszczególnych przedsiębiorstw objętych sprawozdaniem zbiorczym. Rzecz oczywista, że w zbiorczych sprawozdaniach wskaźnik rotacji należy wyliczyć opierając się na zbiorczych danych odnośnie obrotu i środków obrotowych, a nie mechanicznie sumować poszczególne wskaźniki.

Przykład

Przedsiębiorstwo A

Stan środków obrotowych w początku kwartału sprawozdawczego	90.000
Stan środków obrotowych na koniec kwartału sprawozdawczego	110.000
Sprzedaż i przerzuty zewnętrzne	310.000
Zrealizowane marże brutto	10.000

Odejmując od wartości sprzedaży i przerzutów zewnętrznych (310.000) wartość zrealizowanych marż (10.000) otrzymamy wartość sprzedaży po cenie zakupu w kwartale sprawozdawczym 300.000.—

Następnie wyliczamy średni stan środków obrotowych:

$$\frac{90.000 + 110.000}{2} = 100.000$$

W oparciu o powyższe dane wyliczamy wskaźnik rotacji środków obrotowych W^1 :

$$W^1 = \frac{100.000 \times 90}{300.000} = 30$$

Przedsiębiorstwo B

Stan środków obrotowych na początek kwartału sprawozdawczego	80.000
Stan środków obrotowych na koniec kwartału sprawozdawczego	120.000
Sprzedaż i przerzuty zewnętrzne	480.000
Zrealizowane marże brutto	30.000

Wobec tego wskaźnik rotacji środków obrotowych wynosi

$$W^2 = \frac{100.000 \times 90}{450.000} = 20$$

Chcąc teraz wyliczyć wskaźnik rotacji środków obrotowych dla obydwóch przedsiębiorstw łącznie, które ujęte są w sprawozdaniu zbiorczym, postępujemy w sposób następujący:

1) Obliczamy stan środków obrotowych obydwóch przedsiębiorstw na początek kwartału sprawozdawczego:

$$90.000 + 80.000 = 170.000$$

2) Obliczamy stan środków obrotowych obydwóch przedsiębiorstw na koniec kwartału sprawozdawczego:

$$110.000 + 120.000 = 230.000$$

3) Obliczamy średni stan środków obrotowych obydwu przedsiębiorstw

$$\frac{170.000 + 230.000}{2} = 200.000$$

4) Obliczamy sprzedaż i przerzuty zewnętrzne obydwóch przedsiębiorstw

$$310.000 + 480.000 = 790.000$$

5) Obliczamy zrealizowane marże brutto obydwóch przedsiębiorstw

$$10.000 + 30.000 = 40.000$$

6) Obliczamy sprzedaż obydwóch przedsiębiorstw po cenie zakupu

$$790.000 - 40.000 = 750.000$$

7) Obliczamy wskaźnik rotacji środków obrotowych dla obydwóch przedsiębiorstw

$$W^3 = \frac{200.000 \times 90}{750.000} = 24$$

Prawidłowo wyliczony wskaźnik rotacji dla przedsiębiorstw A i B wynosi więc 24 dni.

Tymczasem w sprawozdaniach oddziałów popełniane są dwa błędy:

1-szy błąd — wskaźnik zbiorczy wyliczany jest drogą mechanicznego sumowania wskaźników poszczególnych przedsiębiorstw, a więc dla naszego przykładu:

$$W^1 + W^2 = 30 + 20 = 50$$

2-gi błąd — wskaźnik zbiorczy wyliczany jest jako średnia arytmetyczna wskaźników poszczególnych przedsiębiorstw, a więc dla naszego przykładu:

$$\frac{W^1 + W^2}{2} = \frac{30 + 20}{2} = 25$$

Obydwa te sposoby są błędne i prowadzą do wyliczeń fałszywych wskaźników.

Omówione powyżej błędy nie wyczerpują całej listy usterek, lecz charakteryzują najbardziej typowe i zasadnicze niedociągnięcia stwierdzone przy analizie sprawozdań z kontroli stanu finansowego przedsiębiorstw i branż. Błędy te nie tylko utrudniają pracę poszczególnych ogniw aparatu kredytowego, lecz często uniemożliwiają prawidłowe ustalenie danych ważnych z punktu widzenia ekonomicznej analizy stanu finansowego branż, resortów czy też sytuacji finansowej całokształtu gospodarki narodowej.

Dlatego wydaje się celowe eliminowanie możliwości błędów w pracy pionu kredytowego przy sporządzaniu sprawozdań drogą:

1) dokładnego omówienia na odprawach roboczych zasad konstrukcji sprawozdań oraz wszelkich istniejących powiązań i współzależności pomiędzy poszczególnymi elementami sprawozdań,

2) stosowania kontroli „na drugą rękę” odnośnie najbardziej istotnych i ważnych powiązań elementów sprawozdania.

Kontrolę tych najbardziej zasadniczych powiązań można przerzucić nawet na personel niezbyt wykwa-

lifikowany, a to poprzez ustalenie listy typowych powiązań, które należy mechanicznie skontrolować np.:

rubr. 3 poz. 30+37+44+51+58 (część II) powinna równać się:

rubr. 3 poz. 84 (część III).

W przypadku stwierdzenia błędu kontrola sygnalizowałaby to referentowi, który sporządził sprawozdanie, a ten obowiązany byłby dokonać poprawki.

W świetle doświadczeń zebranych przy opracowywaniu materiałów sprawozdawczych, otrzymywanych z oddziałów, nasuwa się nieodparta konieczność szybkiego usprawnienia pracy pionu kredytowego, tak, ażeby dane sprawozdawcze mogły stanowić pewny materiał dla analizy i wniosków na tej analizie opartych.

Należy bowiem zdawać sobie sprawę z tego, że poszczególne liczby zawarte w sprawozdaniach oddziałów dają nie tylko obraz gospodarki i stanu finansowego przedsiębiorstwa, czy branży, lecz stanowią

podstawę dla oceny rozwoju całej gospodarki narodowej.

W oparciu o pochodzące ze sprawozdań oddziałów liczby wyciągane są wnioski, które stanowić mogą bazę dla podejmowania bardzo istotnych i ważnych decyzji z punktu widzenia ogólnopaństwowej gospodarki.

Dlatego nie można lekceważyć sobie zagadnienia precyzji i sumiennosci przy sporządzaniu sprawozdań z kontroli stanu finansowego przedsiębiorstwa.

Pion kredytowy winien usprawnić swą pracę i wypracować metody pracy pozwalające na bezbłędne sporządzanie sprawozdań.

Ambicją zawodową i społeczną każdego pracownika jest praca bezbłędna, a hasło „ja nie wypuszczę braku“ podjęte przez szerokie rzesze robotników powinno stać się i dla nas — pracowników pionu kredytowego — nakazem mobilizującym do sprawniejszej pracy.

S. Ficowski

Uwagi o Instrukcji Służbowej NBP Dz. V

C z ę ś ć II

Artykuł poprzedni zamieszczony w „Wiadomościach NBP“ *) podał komentarz do pierwszego i drugiego rozdziału Instrukcji Służbowej Dz. V. W niniejszym artykule postaramy się omówić następny rozdział instrukcji służbowej.

Spotykamy bardzo często przypadki zapytań ze strony zarówno oddziałów terenowych jak i oddziałów wojewódzkich odnośnie terminów wypłat. Dlatego też postaramy się wyjaśnić:

— po pierwsze — jak winien wyglądać prawidłowy terminarz wypłat,

— po drugie — kiedy i jakich wypłat oddział winien dokonywać.

Terminarz wypłat zamieszczony w planie funduszu płac przedsiębiorstwa działającego na rozrachunku gospodarczym winien zawierać:

- a) datę wypłaty zaliczki pracowników fizycznych
- b) datę ostatecznej wypłaty rozliczającej pracowników fizycznych,
- c) datę wypłaty wynagrodzeń pracowników umysłowych.

Terminarz wypłat zamieszczony w planie funduszu płac przedsiębiorstwa handlowego lub usługowego, w których ostateczne rozliczenie przypada na ostatni dzień miesiąca każdego winien zawierać:

- a) zaliczki pracowników fizycznych,
- b) datę ostatecznej wypłaty rozliczającej pracowników fizycznych,
- c) datę wypłaty wynagrodzeń pracowników umysłowych,
- d) datę wypłaty premii.

Terminarz wypłat zarządu przedsiębiorstw wielozakładowych lub wielobranżowych winien być ustalony w taki sam sposób jak przedsiębiorstw przemysłowych tzn. winien zawierać datę wypłaty zaliczki, datę ostatecznej wypłaty i datę wypłaty wynagrodzeń pracowników umysłowych.

W Instrukcji Służbowej Dz. V w punkcie 38 § 8 mówi się o terminach wypłat, gdy tymczasem w poprzednich zdaniach mówi się o dacie wypłaty. Co wobec tego należy rozumieć pod pojęciem terminu wypłaty? Pod pojęciem terminu wypłaty należy rozumieć datę wypłaty, np. wypłata zaliczek każdego 15-go. Spotyka się natomiast, przypadki, że przedsiębiorstwa podają termin wypłaty, pomiędzy 15-tym a 20-tym lub od 15-go do 17-go. Tak ustalony terminarz wypłat nie może być przez nas w żadnym wypadku honorowany. Gdybyśmy w ten sposób ustalili terminarz wypłat moglibyśmy z powodzeniem napisać w ten sposób „wypłata zaliczki od 1-go do 30-go“. Oczywiście przykład powyższy jest przykładem teoretycznym niemniej jednak może służyć dla nas jako argument dla tych, którzy usiłują ustawiać takie terminy.

Poza tym, terminarz wypłat jest planem, a plan musi być konkretny tzn. zawierać daty i cyfry, nie „około“ „od do“ ale konkretne dane.

Wypłata środków na płace przez oddział może być dokonana nie wcześniej jak w terminie zamieszczonym w planie funduszu płac. Niestety wiele oddziałów niewłaściwie komentuje punkt 39 § 8 I.S. Dz. V. W punkcie 39 jest powiedziane „nie wcześniej niż w terminach zatwierdzonych w planie funduszu płac“. Skoro jest powiedziane „nie wcześniej“ to znaczy, że wypłaty środków na płace oddział może dokonać później, o ile jednostka nie zgłosiła się w terminie po gotówkę na płace w oddziale.

Często niewłaściwie jest komentowany punkt 40 i 41 § 8-go. Punkt 40 brzmi „wszelkie wynagrodzenia dla pracowników fizycznych i umysłowych nie będące zaliczką na płace wypłaca się w terminie ostatecznej wypłaty rozliczającej“. Ten punkt należy komentować łącznie z punktem 51 § 9, który określa co to jest ostateczna wypłata rozliczająca. Dla jasności punktu 40 należy dodać po słowie „wypłaty rozliczającej“ słowo „pracowników fizycznych“. Punkt 41-szy należy komentować w porównaniu z punktem 10-tym § 2-go.

*) Wiadomości NBP Nr 10 str. 637.

Dla dokładniejszego wyjaśnienia podajemy poniższy przykład:

Przedsiębiorstwo przemysłowe

Terminarz wypłat zatwierdzony w planie osobowego funduszu płac:

- 1) pracownicy fizyczni:
  - a) zaliczki 20-go każdego miesiąca,
  - b) ostateczne rozliczenie 10-go każdego miesiąca
- 2) pracownicy umysłowi 30-go każdego miesiąca.

Przedsiębiorstwo zgłosiło się z zapotrzebowaniem środków płatniczych na wypłatę zaliczek dla pracowników fizycznych w dniu 21-go zamiast w dniu 20-go. W dniu 20-go nie pobrało w ogóle gotówki na płace w oddziale. W tym przypadku oddział winien wypłacić pieniądze ponieważ przedsiębiorstwo zgłosiło się później a nie wcześniej niż przewidziane jest w terminach zamieszczonych w planie osobowego funduszu płac.

Gdyby przedsiębiorstwo zgłosiło się w dniu 19-go a dzień 20-ty byłby dniem powszednim oddział winien bezwzględnie odmówić wypłaty.

W dniu 30-go przedsiębiorstwo zgłosiło zapotrzebowanie środków płatniczych na wypłatę wynagrodzeń pracownikom umysłowym, z którego wynika, że poza uposażeniem zasadniczym (stałym) dla tej kategorii pracowników chce pobrać zaległą premię produkcyjną za poprzedni miesiąc. Oddział może wypłacić środki płatnicze na płace w wysokości uposażenia stałego tym pracownikom, zaś zaległą premię wypłacić w dniu ostatecznego rozliczenia pracowników fizycznych tzn. 10-go i zaliczyć tę premię do funduszu płac tego miesiąca, w którym nastąpiła wypłata.

W dniu 10-go, tzn. ostatecznego rozliczenia pracowników fizycznych, oddział dokona wszelkich zaległych wypłat jakie przedsiębiorstwo będzie chciało pobrać, jednak zaliczy do funduszu płac tego miesiąca, w którym nastąpiła wypłata. Oczywiście chodzi o wypłaty zaległe, które nie zostały rozliczone w terminie od 1-go do 25-go po upływie miesiąca sprawozdawczego np. wszelkie wypłaty za luty winny być dokonywane od 1-go lutego do 25-go marca. Gdyby po 25-tym marca przedsiębiorstwo chciało wypłacić wypłatę za luty to może dokonać jej w dniu najbliższej wypłaty rozliczającej pracowników fizycznych i wypłata ta zostanie zaliczona do funduszu płac tego miesiąca, w którym nastąpiła wypłata.

Wszelkie premie za poprzedni miesiąc kalendarzowy, jeżeli zostały zatwierdzone po terminie wypłaty ostatecznego rozliczenia pracowników fizycznych winny być wypłacone w okresie od daty ostatecznego rozliczenia do 25-go i zaliczone do funduszu płac tego miesiąca, którego premie dotyczą.

Wobec tego premie wypłacane w okresie od ostatecznego rozliczenia pracowników fizycznych do dnia 25-go zostaną zaliczone do funduszu płac miesiąca, którego premia dotyczy. Na wypłatę wszelkich premii nie wymaga się w planie osobowego funduszu płac terminu wypłaty. Termin wypłaty premii przypada na dzień ostatecznego rozliczenia pracowników fizycznych, a jeżeli w tym terminie wypłata nie została dokonana uważa się wypłatę jej, jako tzw. „reklamację“.

Jeżeli jednostka nadrzędna nie zatwierdzi premii w taki sposób, aby mogła być wypłacona przedsiębiorstwu do dnia 25-go po miesiącu, którego dotyczy, wówczas oddział może wypłacić środki pieniężne na wypłatę tej premii dopiero w terminie ostatecznego rozliczenia pracowników fizycznych i zaliczyć do funduszu płac tego miesiąca, w którym nastąpiła wypłata. Nie zatwierdzenie przez jednostkę nadrzędną premii przedsiębiorstwu w terminie, nie upoważnia oddziału do odstąpienia od obowiązujących przepisów. Aby oddział mógł dokonać wypłaty inaczej jak jest przewidziane w punkcie 10-tym i 40-tym I. S. Dz. V musi mieć dyspozycję Departamentu Planowania — Wydziału Kontroli Funduszu Płac.

Tylko premia finansowo-księgową może być wypłacona w dniu wypłaty wynagrodzeń pracownikom umysłowym tzn. ostatniego każdego miesiąca, ponieważ premia ta jest zatwierdzona najwyżej do wysokości planowanej oraz po przyjęciu bilansu i sprawozdawczości przez jednostkę nadrzędną.

Przedsiębiorstwa handlowe i usługowe

Wypłata środków płatniczych na wypłatę wynagrodzeń pracownikom zatrudnionym w przedsiębiorstwach handlowych i usługowych winna nastąpić na zasadach przewidzianych dla przedsiębiorstw przemysłowych, z tym, że na wypłatę premii winien być przewidziany w planie funduszu płac osobny termin, ale w tych przedsiębiorstwach, w których ostateczne rozliczenie przypada na ostatni dzień każdego miesiąca. Sprawozdanie z wykonania funduszu płac składają te przedsiębiorstwa w terminach ustalonych przez oddziały wojewódzkie. Przedsiębiorstwa handlowe i usługowe, w których termin ostatniego rozliczenia przypada na dalsze dni po miesiącu sprawozdawczym np. 5-go lub 10-go wypłata środków na wypłatę wynagrodzeń, jeżeli chodzi o terminy wypłat — odbywa się na zasadach obowiązujących przedsiębiorstwa przemysłowe.

Przedsiębiorstwa handlowe i usługowe, które posiadają termin ostatecznego rozliczenia pracowników fizycznych w ostatnim dniu każdego miesiąca mogą pobrać z oddziału w dniu ostatecznego rozliczenia (ostatniego dnia miesiąca) środki pieniężne na wypłatę wynagrodzeń najwyżej w wysokości planowanej części stałej. Resztę wypłat mogą pobrać w terminie przewidzianym dla wypłaty premii. O ile przedsiębiorstwo zgłosi się z zapotrzebowaniem środków pieniężnych na wypłatę wynagrodzeń w wysokości przewyższającej planowaną część stałą, oddział odmawia tej części wypłaty, która przewyższa planowaną część stałą i postępuje zgodnie z punktem 75 § 10 I. S. Dz. V. W dniu ostatecznego rozliczenia pracowników fizycznych nie mogą te przedsiębiorstwa pobierać żadnych kwot z części zmiennej.

Przykład:

W miejskim handlu detalicznym przypada 20-go września termin wypłaty premii za sierpień, a w dniu 18-go września przedsiębiorstwo chce pobrać premie dla szoferów i maszynistek. Obowiązuje zasada, że do dnia (terminu) wypłaty premii, a więc do dnia 20-go nie można dokonywać żadnych wypłat, ponieważ nie wiemy czy premia szoferów i maszynistek będzie mieściła się w skorygowanym funduszu płac, wobec tego oddział odmawia wypłaty tej premii jako nie przewidzianej w terminarzu wypłat.

Premię dla szoferów i maszynistek przedsiębiorstwo będzie mogło wypłacić najwcześniej w dniu 20-go, tj. w dniu złożenia sprawozdania i wypłaty premii za wykonanie zadań planowych.

Punkt 42-gi z uwagi na szczegółowe wyliczenie co należy wypłacić z osobowego funduszu płac poza terminami wypłat nie budzi żadnych wątpliwości.

Wyjaśniliśmy poprzednio, że premie w przedsiębiorstwach (z wyjątkiem przedsiębiorstw handlowych i usługowych, w których ostateczne rozliczenie pracowników przypada na ostatni dzień miesiąca) wypłaca się jako „reklamacje“. Po wyjaśnieniu kiedy wypłaca się premię nie powinniśmy mieć wątpliwości odnośnie tzw. „reklamacji“ jako całości.

Bardzo ważnym dokumentem, który pomaga przy bankowej kontroli funduszu płac jest zapotrzebowanie środków płatniczych sporządzane przez przedsiębiorstwo na wypłatę wynagrodzeń pracownikom. Zapotrzebowanie jest konieczne z uwagi na:

- 1) kontrolę przelewów na podatek od wynagrodzeń,
- 2) kontrolę składek ZUS,
- 3) wypłatę premii pracownikom przedsiębiorstwa.

Zapotrzebowanie środków pieniężnych na ostateczną wypłatę wynagrodzeń pracownikom fizycznym danego przedsiębiorstwa winno być dokładnie sporządzone tzn. winno zawierać wszystkie elementy osobowego funduszu płac zarówno gotówkowe jak i bezgotówkowe, np. ekwiwalent za usługi komunalne, jak woda, światło itp.

Jeżeli zapotrzebowanie jest dokładnie sporządzone wówczas oddział może dokonać dobrze kontroli poszczególnych składników osobowego funduszu płac. Dobrze sporządzone sprawozdanie i zapotrzebowanie mówi nam o systemie płac w danym przedsiębiorstwie i na jego podstawie możemy w czasie lustracji dokładnie zorientować się co do gospodarki poszczególnymi składnikami funduszu płac w przedsiębiorstwie.

Nie wolno w żadnym wypadku wypłacić przedsiębiorstwu środków pieniężnych na ostateczną wypłatę wynagrodzeń pracownikom przedsiębiorstwa **jak tylko** na podstawie zapotrzebowania. Zarówno sprawozdanie z wykonania funduszu płac jak i zapotrzebowanie winno być przez przedsiębiorstwo sporządzone właściwie, zgodnie z I. S. Dz. V.

Sprawozdanie lub zapotrzebowanie sporządzone przez przedsiębiorstwo niezgodnie z przepisami np. brak procentu wykonania, niechlujne wypełnienie lub inne usterki upoważniają oddział do odmowy przyjęcia sprawozdania czy zapotrzebowania, co w konsekwencji powoduje odmowę wypłaty środków pieniężnych na płace. Trzeba aby oddziały w tych przypadkach stosowały sankcje całkowitej odmowy wypłaty środków pieniężnych na płace.

Bank dysponuje b. poważną sankcją i dlatego też, dysponowanie nią musi być rozsądne i przemyślane. Nie można w przypadkach błędów stosować od razu całkowitej odmowy wypłaty np. w braku nazwy centralnego zarządu czy ministerstwa. Oczywiście fakt niepodania nazwy centralnego zarządu przez przedsiębiorstwo jest usterką, ale usterkę tę można polecić mu na miejscu usunąć.

Spotykamy bardzo często przypadki, że przedsiębiorstwa po złożeniu sprawozdania przychodzą do

oddziału i składają oświadczenie że zadania planowe zostały wykonane w większym lub mniejszym procencie. Oddział nie powinien honorować zmiany procentu po złożeniu sprawozdania bez zgody Departamentu Planowania. Nie można zbyt łatwo przyjmować tych zmian z uwagi na to, że w niektórych przypadkach przedsiębiorstwo, chcąc uniknąć sankcji, podało wyższy procent wykonania. Z drugiej strony sprawozdanie podpisuje kierownik przedsiębiorstwa i główny (starszy) księgowy a poza tym wielu pracowników, którzy sporządzali to sprawozdanie. Podpisujący i sprawdzający winni zdawać sobie sprawę ze znaczenia składanych oświadczeń — oddział może przyjąć w tych przypadkach zmianę procentu wykonania, jeżeli stwierdzi błąd formalny np. błąd maszynowy i zmiana ta nie powoduje przekroczenia skorygowanego funduszu płac.

Oddział może odmówić przyjęcia zapotrzebowania środków pieniężnych na wypłatę wynagrodzeń dla ostatecznego rozliczenia pracowników fizycznych w przypadku:

1. braku przelewu tytułem podatku od wynagrodzeń,
2. braku sprawozdania z wykonania funduszu płac, jeżeli zapotrzebowanie dotyczy ostatecznego rozliczenia,
3. jeżeli przedsiębiorstwo zgłosi się wcześniej, aniżeli jest to przewidziane w terminarzu wypłat osobowego funduszu płac.
4. jeżeli sporządzono zapotrzebowanie nieprawidłowo lub zawiera ono usterki formalne np. brak podpisów itp.

Oddział może odmówić przyjęcia sprawozdania z wykonania funduszu płac w przypadku:

1. braku przelewu tytułem składek ZUS,
2. jeżeli sprawozdanie jest sporządzone niewłaściwie np. brak zestawienia zapotrzebowania, brak podpisów, brak procentu itp.

Bank stosuje następujące sankcje w stosunku do przedsiębiorstw na odcinku bankowej kontroli funduszu płac:

1. całkowitej odmowy wypłaty środków pieniężnych na wypłatę wynagrodzeń dla pracowników,
2. częściowej odmowy wypłaty środków pieniężnych na wypłatę wynagrodzeń dla pracowników.

Całkowitą odmowę wypłaty środków pieniężnych na wypłatę wynagrodzeń dla pracowników bank stosuje w przypadku:

1. braku zapotrzebowania,
2. jeżeli wypłata nie jest przewidziana terminarzem wypłat w zatwierdzonym planie osobowego funduszu płac,
3. braku sprawozdania, jeżeli wypłata dotyczy ostatecznego rozliczenia,
4. braku środków pieniężnych na rachunku rozliczeniowym lub bieżącym.

Częściową odmowę wypłaty środków pieniężnych na wypłatę wynagrodzeń dla pracowników bank stosuje w przypadku:

1. Jeżeli wypłata nie mieści się w skorygowanym funduszu płac,
2. Jeżeli wypłata nie jest przewidziana w terminarzu wypłaty zamieszczonych w planie osobowego funduszu płac np. w terminie wypłaty zaliczek przedsiębiorstwo chce pobrać zaległą premię.
3. Jeżeli wypłata dotyczy między innymi premii a brak jest pisma zatwierdzającego.

W przedsiębiorstwach handlowych i usługowych w których ostateczne rozliczenie przypada na ultimo każdego miesiąca termin wypłaty premii zamieszczonej w planie osobowego funduszu płac uważa się jak gdyby — z uwagi na składanie sprawozdań oraz wypłaty w myśl 40 punktu I. S. Dz. V. — za termin ostatecznego rozliczenia. Rozwiązanie zagadnienia składania sprawozdań w ten sposób oraz wszelkich wypłat zgodnie z 40-tym punktem I. S. Dz. V zostało podyktowane koniecznością. Nie można było zmienić jako takiego samego pojęcia ostatecznego rozliczenia z jednej strony, z drugiej strony zachodziła konieczność przesunięcia terminu składania sprawozdań z uwagi na niemożliwość podawania przez te przedsiębiorstwa procentu wykonania zadań planowych w dniu 30-go. Żadne z tych przedsiębiorstw nie mogło podać procentu wykonania w dniu 30, ponieważ w godzinach popołudniowych wykonywali zadania,

które mogły zwiększyć procent wykonania planu obrotu lub usług, złożonego uprzednio do Banku.

Bank również sprawuje i odpowiada za kontrolę składek ZUS oraz przelewów podatku od wynagrodzeń. Kontrolę składek ZUS Bank przeprowadza pod względem merytorycznym, tzn. bada wysokość przelewu pod względem formalnym, zaś przelewy podatku od wynagrodzeń Bank bada tylko pod względem formalnym tzn. czy w ogóle przelewu dokonać. Za właściwe dokonanie przelewu, a więc obliczenie podatku od wynagrodzeń odpowiada przedsiębiorstwo.

Z bezosobowego funduszu płac w terminie wypłaty Bank wypłaca tylko kwoty z II części bezosobowego funduszu płac (pracownicy zatrudnieni na niepełnym etacie). Zaś z I-szej części (prace doraźne) i III-ciej części (prace zlecone i udział w komisjach) Bank wypłaca poza terminem wypłat.

Operacje zastępcze na rachunek Banku Rolnego

W celu łatwiejszego zrozumienia i opanowania zasad funkcjonowania kont bilansowych 183, 184 i 185 (z uwzględnieniem konta 186) w oddziale NBP, wykonującym operacje zastępcze na rachunek oddziału rejonowego Banku Rolnego (patrz zarządzenie Prezesa NBP Nr 124/53 dz. IV/F), podajemy skrócony i uproszczony schemat niektórych typowych operacji księgowych oraz wzór miesięcznego zestawienia obrotów operacji zastępczych:

I. Założenie

a) Oddział NBP wykazuje na koniec dnia 20 września 1953 r. następujące salda na kontach bilansowych 183, 184, 185 i 186:

konto 183 — „Aktywne rachunki zastępcze BR“	Wn zł 482.000
„ 184 — „Pasywne rachunki zastępcze BR“	Ma „ 493.000
„ 185 — „Rachunki wyrównawcze BR z tytułu zastępczego finansowania“	Ma „ 5.000
„ 186 — „Rachunki zastępcze BR — inne operacje“	Ma „ 1.000

b) w ramach kont 183 i 184 oddział NBP prowadzi rachunki analityczne następujących klientów:

dwa przedsiębiorstwa wykonawstwa inwestycyjnego	— klient A i B
trzech inwestorów—rolniczych spółdzielni produkcyjnych	— klient C, D i E
dwa zespoły PGR w zakresie kapitalnych remontów	— klient F i G

Ponadto w ramach konta 183 występuje rachunek zbiorczy 15 członków spółdzielni produkcyjnych z tytułu udzielonych im przez Bank Rolny kredytów inwestycyjnych — klienci X.

c) Na ogólne saldo konta 183 składają się salda następujących aktywnych rachunków analitycznych:

konto BR 210 — „Kredyty na zapasy materiałów“.

klient A	zł 12.000
klient B	zł 8.000
Razem	zł 20.000

konto BR 212 — „Kredyty na zapasy wyrobów półgotowych i produkcji w toku“.

klient C	zł 20 000
klient D	zł 50.000
klient E	zł 35.000
Razem	zł 105.000

konto BR 233 — „Kredyty różne“

klient B	zł 6.000
----------	----------

konto BR 260 — „Kredyty przeterminowane“

klient B	zł 10.000
----------	-----------

konto BR 600 — „Wypłaty na inwestycje scentralizowane — C“

klient C	zł 5.000
klient D	zł 11.000
klient E	zł 2.000
Razem	zł 18.000

konto BR 606 — „Wypłaty na inwestycje scentralizowane spółdzielni produkcyjnych“.

klient C	zł 140.000
klient D	zł 98 000
klient E	zł 60.000
Razem	zł 298.000

Konto BR 6190 — „Kredyty inwestycyjne członków spółdzielni produkcyjnych“.

klienci X	zł 12.000
-----------	-----------

konto BR 690 — „Finansowanie kapitalnych remontów“.

klient A	zł 2.300
klient B	zł 2.000
klient F	zł 4.000
klient G	zł 4.500
Razem	zł 12.800

konto BR 691 — „Kredyty antycypacyjne na kapitalne remonty“.

klient G	zł 200
----------	--------

d) Na ogólne saldo konta 184 składają się salda następujących pasywnych rachunków analitycznych:

konto BR 110 — „Rachunki rozliczeniowe przedsiębiorstw uspołecznionych“

klient A zł 30.000

klient B zł —

Razem zł 30.000

konto BR 1127 — „Fundusze inwestycyjne spółdzielni produkcyjnych“.

klient C zł 6 000

klient D zł 4 000

klient E zł 7 000

Razem zł 17.000

konto BR 1128 — „Fundusze społeczne spółdzielni produkcyjnych“

klient C zł 1 500

klient D zł 1 200

klient E zł 1.300

Razem zł 4.000

konto BR 147 — „Kaucje przedsiębiorstw wykonawstwa inwestycyjnego do dyspozycji inwestorów“.

klient C zł 2.000

konto BR 5060 — „Środki na inwestycje scentralizowane spółdzielni produkcyjnych“.

klient C zł 150.000

klient D zł 130.000

klient E zł 140.000

Razem zł 420.000

konto BR 5061 — „Środki z funduszu społecznego na inwestycje socjalne spółdzielni produkcyjnych“

klient C zł 5.000

konto BR 550 — „Środki na finansowanie kapitalnych remontów“.

klient A zł 2.500

klient B zł 3.000

klient F zł 5.000

klient G zł 4.500

Razem zł 15.000

II. Przebieg operacji w okresie 21.9.—20.10.53 r.

W wyżej wymienionym okresie wystąpiły następujące operacje:

III dekada września 1953 r.:

1) Przelew na rachunek rozliczeniowy klienta B z tytułu żądania zapłaty płatnego przez klienta F ze środków na kapitalne remonty—zł 500 (Wn 183/690 — Ma 184/110),

2) Wpłata gotówkowa na rachunek rozliczeniowy klienta A przez indywidualnego rolnika — zł 600 (Wn 104 — Ma 184/110),

3) Odprowadzenie rat amortyzacyjnych na kapitalne remonty:

a) przez klienta A — zł 300

b) przez klienta B — zł 400

(Wn 184/110 — Ma 184/550)

c) przez klienta F — zł 500

d) przez klienta G — zł 450

(Wn 184/110 — Ma 184/550)

4) Spłata kredytu antycypacyjnego na kapitalne remonty klienta G — zł 200 (Wn 184/550 — Ma 183/691),

5) Przelew na rachunek rozliczeniowy klienta A z tytułu pokrytych żądań zapłaty, płatnych ze środków inwestycyjnych przez klienta C — zł 10.000 (Wn 183/606 — Ma 184/110),

6) Spłata kredytu na zapasy materiałów klienta A — zł 12.000 (Wn 184/110 — Ma 183/210),

7) Przelew na rachunek rozliczeniowy klienta B z tytułu żądań zapłaty, pokrytych:

a) przez klienta D — zł 30.000

b) przez klienta E — zł 50.000.

(Wn 183/606 — Ma 184/110),

8) Spłata kredytu przeterminowanego klienta B — zł 10.000 (Wn 184/110 — Ma 183/260),

9) Spłata kredytu na fundusz płac (kredyty różne) klienta B — zł 6.000 (Wn 184/110 — Ma 183/233),

10) Wypłata gotówkowa z tytułu funduszu płac:

a) na rzecz klienta A — zł 15.000

b) na rzecz klienta B — zł 20.000

(Wn 184/110 — Ma 104)

11) Wypłata gotówkowa na rzecz członka spółdzielni produkcyjnej z tytułu kredytu inwestycyjnego na zakup krowy zł 1.000 (Wn 183 6190 — Ma 104); ponadto pełnomocnik BR pobiera odsetki zł 10 i prowizję zł 3 — (Wn 104 — Ma 186),

12) Kwartałne rozliczenie odsetek od kredytów obrotowych:

a) z klientem A — zł 150

b) z klientem B — zł 400

(Wn 184/110 — Ma 186)

c) z klientem C — zł 200

d) z klientem D — zł 500

e) z klientem E — zł 350

(Wn 118 — Ma 186)

I dekada października 1953 r.:

13) Realizacja gotówkowa listy płacy placówki pełnomocnika BR za październik 1953 r. — zł 1.800 (Wn 186 — Ma 104),

14) Przelew składek ubezpieczeniowych przez placówkę pełnomocnika BR — zł 360 (Wn 186 — Ma 412),

15) Przelew składek ubezpieczeniowych:

a) przez klienta A — zł 3.000

b) przez klienta B — zł 4.000

(Wn 184/110 — Ma 412),

16) Zwolnienie przez klienta C części kaucji na rzecz klienta A — zł 1.750 (Wn 184/147 — Ma 184/110),

17) Przelew przez klienta C środków funduszu społecznego na inwestycje socjalne — zł 9.000 (Wn 118 — Ma 184/5061),

18) Przelew środków funduszu społecznego na cele konsumpcyjne:

a) przez klienta D — zł 7.000

b) przez klienta E — zł 6.000

(Wn 118 — Ma 184/1128)

19) Wypłata dotacji budżetowej dla klienta C na zakup rozplodników — zł 4.000 (Wn 183/600 — Ma 104).

20) Wypłata gotówkowa na rzecz klienta F z 900 na pokrycie rachunku za dokumentację techniczną w zakresie kapitalnych remontów (Wn 183/690 — Ma 104).

II dekada października 1953 r.:

21) Pokrycie faktury wystawionej na klienta C za urządzenie żłóbka — z 13.000 (Wn 183/606 — Ma rk zamiejscowego dostawcy — konto 132),

22) Częściowa spłata kredytu na nawozy sztuczne:

a) przez klienta C — z 15.000

b) przez klienta D — z 25.000

c) przez klienta E — z 18.000

(Wn 118 — Ma 183/212)

23) Storno błędnego obciążenia z 5.000, dokonanego dnia 15.9. br. na rachunku rozliczeniowym klienta A, zamiast rachunku klienta B (Wn 184/110 — Ma 184/110),

24) Zwrot w wyniku reklamacji przez klienta C wobec dostawcy urządzenia żłóbka z tytułu różnicy w fakturze — z 500 (Wn 132 — Ma 183/606) — patrz poz. 21,

25) Wypłata zaliczki na koszty podróży służbowej pełnomocnika BR — z 250 (Wn 186 — Ma 104),

26) Wypłata gotówkowa na rzecz klienta A ze środków na kapitalne remonty — z 450 (Wn 183/690 Ma 104),

27) Rozliczenie kosztów podróży pełnomocnika BR na z 198 i spłata zaliczki z 250 (z 198 Wn 186 — Ma 104 i z 250 Wn 104 — Ma 186),

28) Spłata kredytu na zapasy materiałów klienta B — z 8.000 (Wn 184/110 — Ma 183/210),

29) Pokrycie przez klienta C żądania zapłaty, płatnego ze środków inwestycyjnych na rzecz zamiejscowego dostawcy — z 3.600 (Wn 183/606 — Ma 132),

30) Wypłata dotacji budżetowej na rzecz klienta D z 800 z tytułu wydatków na budowę studni (Wn 183/600 — Ma 104).

III. Księgowania na rachunkach analitycznych w ramach kont bilansowych 183 i 184.

Klient A

184/110

	30.000 (saldo 20.9)
	600 (2)
(3a) 300	10.000 (5)
(6) 12.000	1.750 (16)
(10a) 15.000	5.000 (23)
(12a) 150	
(15a) 3.000	

16.900 (saldo 20.10)

184/550

2.500 (saldo 20.9)
300 (3a)

2.800 (saldo 20.10)

183/210

(saldo 20.9) 12.000 12.000 (6)

(saldo 20.10) 0

183/690

(saldo 20.9) 2.300
(26) 450

(saldo 20.10) 2.750

Klient B

184/110

(3b) 400	0 (saldo 20.9)
(8) 10.000	500 (1)
(9) 6.000	30.000 (7a)
(10b) 20.000	50.000 (7b)
(12b) 400	
(15b) 4.000	
(23) 5.000	
(28) 8.000	

26.700 (saldo 20.10)

184/550

3.000 (saldo 20.9)
400 (3b)

3.400 (saldo 20.10)

183/210

(saldo 20.9) 8.000 8.000 (28)

(saldo 20.10) 0

183/233

(saldo 20.9) 6.000 6.000 (9)

(saldo 20.10) 0

183/260

(saldo 20.9) 10.000 10.000 (8)

(saldo 20.10) 0

183/690

(saldo 20.9) 2.000

(saldo 20.10) 2.000

Klient C

184/1127

6.000 (saldo 20.9)

6.000 (saldo 20.10)

184/1128

1.500 (saldo 20.9)

1.500 (saldo 20.10)

184/147

(16) 1.750	2.000 (saldo 20.9)
	250 (saldo 20.10)

184/5060

	150.000 (saldo 20.9)
	150.000 (saldo 20.10)

184-5061

	5.000 (saldo 20.9)
	9.000 (17)
	14.000 (saldo 20.10)

183/212

(saldo 20.9) 20 000	15.000 (22a)
(saldo 20.10) 5.000	

183 600

(saldo 20.9) 5.000	
(19) 4.000	

(saldo 20.10) 9.000	
---------------------	--

183/606

(saldo 20.9) 140.000	500 (24)
(5) 10.000	
(21) 13.000	
(29) 3.600	

(saldo 20.10) 166.100	
-----------------------	--

K l i e n t D

184/1127

	4.000 (saldo 20.9)
	4.000 (saldo 20.10)

184/1128

	1.200 (saldo 20.9)
	7.000 (18a)
	8.200 (saldo 20.10)

184/5060

	130.000 (saldo 20.9)
	130.000 (saldo 20.10)

183/212

(saldo 20.9) 50.000	25.000 (22b)
(saldo 20.10) 25.000	

183/600

(saldo 20.9) 11.000	
(30) 800	
(saldo 20.10) 11.800	

183/606

(saldo 20.9) 98 000	
(7a) 30.000	
(saldo 20.10) 128.000	

K l i e n t E

184/1127

	7.000 (saldo 20.9)
--	--------------------

	7.000 (saldo 20.10)
--	---------------------

184/1128

	1.300 (saldo 20.9)
	6.000 (18b)

	7.300 (saldo 20.10)
--	---------------------

184/5060

	140.000 (saldo 20.9)
--	----------------------

	140.000 (saldo 20.10)
--	-----------------------

183/212

(saldo 20.9) 35 000	18,000 (22c)
(saldo 20.10) 17.000	

183/600

(saldo 20.9) 2.000	
(saldo 20.10) 2.000	

183/606

(saldo 20.9) 60.000	
(7b) 50.000	
(saldo 20.10) 110.000	

Klient F

184/550

	5.000 (saldo 20.9)
	500 (3c)
	5.500 (saldo 20.10)

183/690

(saldo 20.9)	4.000
(1)	500
(20)	900
(saldo 20.10)	5.400

Klient G

184/550

(4) 200	4.500 (saldo 20.9)
	450 (3d)
	4.750 (saldo 20.10)

183/690

(saldo 20.9)	4.500
(saldo 20.10)	4.500

183/691

(saldo 20.9)	200	200 (4)
(saldo 20.10)	0	

Klienci

183/6190

(saldo 20.9)	12.000
(11)	1.000
(saldo 20.10)	13.000

IV. Zestawienie obrotów operacji zastępczych

Zestawienie obrotów operacji zastępczych, sporządzone za okres od 21.9. do 20.10, ma w niniejszym przykładzie układ następujący:

konto bilansowe 183

Konto BR	Saldo Wn z 20.9.	O b r o t y		Saldo Wn z 20.10
		Wnien	Ma	
210	20.000	—	20.000	0
212	105.000	—	58.000	47.000
233	6.000	—	6.000	0
260	10.000	—	10.000	0
600	18.000	4.800	—	22.800
606	298.000	106.600	500	404.100
6190	12.000	1.000	—	13.000
690	12.800	1.850	—	14.650
691	200	—	200	0
Razem	482.000	114.250	94.700	501.550

Konto bilansowe 184

Konto BR	Saldo Ma z 20.9.	O b r o t y		Saldo Ma z 20.10
		Wn	Ma	
110	30.000	79.250*	92.850*	43.600
1127	17.000	—	—	17.000
1128	4.000	—	13.000	17.000
147	2.000	1.750	—	250
5060	420.000	—	—	420.000
5061	5.000	—	9.000	14.000
550	15.000	200	1.650	16.450
Razem	493.000	81.200	116.500	528.300

*) Obroty netto po wyeliminowaniu storna z 5.000 (poz. 23).

V. Przebieg księgowania na koncie bilansowym 186 rachunek analityczny oddziału rejonowego BR

(21.9.—*) 1.000	1.000 (saldo 20.9)
(1.10.—**) 1.613	13 (11)
(13) 1.800	1.600 (12a—12e)
(14) 360	2.160 (12.10.—***)
(25) 250	250 (27)
(27) 198	198 (21.10.—****)

*) Automatyczny przelew salda kredytowego z 20.9.

**) Automatyczny przelew salda kredytowego z 30.9.

***) Automatyczne zasilenie rachunku do wysokości salda debetowego z 10.10.

****) Automatyczne zasilenie rachunku do wysokości salda debetowego z 20.10.

VI. Regulacja salda konta bilansowego 185

W dniu 21.9. przeprowadzono regulację salda konta bilansowego 185 obciążając je kwotą z 16.000 (493.000+5.000—482.000). Po tym obciążeniu saldo konta 185 wynosiło Wn z 11.000.

W wyniku operacji podanych w rozdziale II salda kont bilansowych 183 i 184 na koniec poszczególnych dekad wynosiły:

saldo z dnia	K o n t o 183	K o n t o 184
30. 9.	Wn 545.300	Ma 521.300
10.10.	Wn 550.200	Ma 536.300
20.10.	Wn 501.550	Ma 528.300

Regulacja salda konta bilansowego 185 w okresie od 1 do 21.10.53 r. miała przebieg następujący:

dnia 1.10 (na podstawie sald z 30.9) uznano konto 185 kwotą z 35.000 (545.300+11.000—521.300);

saldo konta 185 wynosiło po tym księgowaniu Ma z 24.000;

dnia 12.10 (na podstawie sald z 10.10) obciążono konto 185 kwotą z 10.100 (536.300+24.000—550.200); saldo konta 185 wynosiło po tym księgowaniu Ma z 13.900;

dnia 21.10 (na podstawie sald z 20.10) obciążono konto 185 kwotą z 40.650 (528.300+13.900—501.550); saldo konta 185 wynosiło po tym księgowaniu Wn z 26.750.

B. G.

Rozliczenia inkasowe a postępowanie arbitrażowe

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 listopada 1950 r. w sprawie organizacji państwowych komisji arbitrażowych i trybu postępowania arbitrażowego nie zajmowało się zagadnieniem rozliczeń inkasowych jak również trybem pokrywania przez banki orzeczeń arbitrażowych. W związku z tym jednostki gospodarki uspołecznionej, występujące w rozliczeniach jako dostawcy, którzy wystawiają na płatników żądania zapłaty, w obawie przed skutkami rocznej prekluzji, bądź celem przyspieszenia realizacji swoich należności występowały przeciwko płatnikom (dłużnikom) na drogę postępowania arbitrażowego, nie czekając na pokrycie złożonych w banku do inkasa żądań zapłaty.

Postępowanie tych jednostek było niewłaściwe, gdyż zarówno stanowisko Narodowego Banku Polskiego, iż nie ma potrzeby wycofywania z banku żądań zapłaty i występowania z wnioskami arbitrażowymi w sprawach o należności objęte żądaniem zapłaty, co do których oczywiście nie nastąpiła w obowiązującym terminie odmowa akceptu, jak również stanowisko arbitrażu nie dawały podstaw do obaw, że należność oczekująca w banku na pokrycie w kolejności ustalonej § 6 uchwały nr 877 Prezydium Rządu narażona jest na wygaśnięcie wskutek upływu terminu prekluzyjnego do złożenia wniosku arbitrażowego. Ponadto praktyka ta nie polepszała sytuacji dostawcy (wierzyciela), lecz odwrotnie pogarszała, gdyż uzyskane w wyniku postępowania arbitrażowego orzeczenie, które dostawca musiał złożyć do inkasa, uzyskiwało dalszą kolejność, niż wycofane z banku żądanie zapłaty.

Poza tym występowanie do komisji arbitrażowych z wnioskami, których przedmiotem były niesporne roszczenia podlegające, zgodnie z uchwałą nr 877 Prezydium Rządu, rozliczeniom inkasowym, niepotrzebnie absorbowało organa arbitrażu i hamowało możliwość szybkiego rozpoznania wielu spraw, których Okręgowe Komisje Arbitrażowe nie nadążały rozpatrywać.

Stan prawny na tym odcinku został zmieniony znowelizowanymi przepisami w sprawie organizacji państwowych komisji arbitrażowych i trybu postępowania arbitrażowego (rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 grudnia 1952 r. Dziennik Ustaw Nr 2,53, poz. 2).

Nowe przepisy w sprawie organizacji państwowych komisji arbitrażowych i trybu postępowania arbitrażowego wyjaśniły istniejące wątpliwości i wprowadziły m. in. zmiany odnośnie dopuszczalności i trybu dochodzenia roszczeń pieniężnych, przy czym przyjęte w tym zakresie zasady dostosowane zostały do przepisów regulujących rozliczenia między jednostkami gospodarki uspołecznionej. W związku z tym dochodzenie na drodze postępowania arbitrażowego należności podlegających w myśl uchwały nr 877 Prezydium Rządu z dnia 12 grudnia 1951 r. rozliczeniom inkasowym **jest niedopuszczalne bez uprzedniego wyczerpania toku postępowania inkasowego**.

W szczególności § 20 ust. 1 rozporządzenia z dnia 20 grudnia 1952 r. postanawia:

„Nie wszczynają się postępowania arbitrażowe w przypadku, gdy przedmiotem roszczenia jest wierzytelność podlegająca rozliczeniu

inkasowemu, chyba że bank wnioskodawcy odmówił przyjęcia dochodzonej wierzytelności do inkasa lub bank dłużnika nie dokonał rozliczenia wskutek zgłoszonej przez dłużnika odmowy akceptu“.

Następnie § 21 rozporządzenia ustalił zasadę, że terminy przedawnienia (tzw. prekluzji arbitrażowej)

„nie biegną w okresie od dnia złożenia przez wierzyciela w banku dokumentów, stanowiących podstawę rozliczenia inkasowego, do dnia zwrotu tych dokumentów wierzycielowi wskutek bądź odmowy przyjęcia ich do inkasa, bądź odmowy akceptu zgłoszonej przez dłużnika“.

Powołane przepisy uzależniające wszczęcie postępowania arbitrażowego od wyczerpania toku rozliczeń inkasowych stwarzają dla postępowania inkasowego wyraźne pierwszeństwo w stosunku do postępowania arbitrażowego, co ma daleko idące skutki prawne. Zasadniczą konsekwencją tego stanu rzeczy jest to, że występowanie z wnioskiem arbitrażowym o należność podlegającą rozliczeniom inkasowym nie przerywa biegu rocznego terminu prekluzyjnego, jeżeli wierzyciel uprzednio nie objął dochodzonej należności żądaniem zapłaty. Dlatego też postępowanie arbitrażowe może być wszczęte, jeśli chodzi o należności podlegające rozliczeniom inkasowym, dopiero wówczas, gdy dostawca (wierzyciel) utracił możliwości uzyskania pokrycia za pośrednictwem banku, a więc gdy bank dostawcy odmówił przyjęcia żądania zapłaty do inkasa lub gdy bank płatnika uwzględnił zgłoszoną przez płatnika odmowę akceptu i wskutek tego nie dokonał rozliczenia.

Powyższe zasady ustalone przepisami rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 20 grudnia 1952 r. posiadają duże znaczenie dla aparatu bankowego i wykonywanych przez niego czynności.

W szczególności oddziały banku winny bardziej wnikliwie podchodzić do kontroli rozliczeń inkasowych we wszystkich stadiach procesu rozliczeniowego, przyjmować do inkasa wyłącznie takie żądania zapłaty, które odpowiadają warunkom § 8 uchwały nr 877 i § 17 IS.IV/D oraz pogłębiać kontrolę odmowy akceptu żądań zapłaty, składanej przez płatnika.

Ponieważ odmowa przyjęcia żądania zapłaty jest dla jednostek gospodarki uspołecznionej — dostawców środkiem dowodowym oraz podstawą do wystąpienia na drogę postępowania arbitrażowego, dlatego też żądania zapłaty nieprzyjęte do inkasa winny być przez bank dostawcy opatrywane stemplem „Odmowa przyjęcia“ oraz bezpośrednio pod nim stemplem dziennym na I egz. zwracanego żądania zapłaty.

Z odmową przyjęcia żądania zapłaty do inkasa nie należy jednak utożsamiać przypadków zwracania dostawcy żądań zapłaty z powodu wadliwego wystawienia dokumentów stanowiących podstawę rozliczeń, jak np. brak oznaczenia daty wykonania zamówienia na fakturze i żądaniu zapłaty, niewłaściwe wypełnienie rubryk żądania zapłaty, niezgodność kwot podanych w żądaniu zapłaty z kwotami załączonych faktur, brak klasyfikacji budżetowej na żądaniu zapłaty lub symboli tytułu inwestycyjnego itp. W wymienionych przypadkach bank dostawcy zwraca żądanie zapłaty celem ich uzupełnienia przez do-

stawcę, co nie oznacza jeszcze wyłączenia tych żądań zapłaty z trybu rozliczeń inkasowych, gdyż odpowiednio uzupełnione żądania zapłaty nie tylko mogą lecz powinny być ponownie złożone do inkasa z uwagi na obligatoryjny charakter rozliczeń inkasowych.

W świetle powyższego, przypadki odmowy przyjęcia żądań zapłaty do inkasa przez bank dostawcy i opatrywania ich stemplem „Odmowa przyjęcia” będą przykładowo zachodziły, gdy dostawca złoży żądanie zapłaty po upływie 30 dni od terminu przewidzianego dla wystawienia faktur, pomimo że bank nie wyraził swej zgody na złożenie żądań po upływie wymienionych 30 dni, gdy należność objęta żądaniem zapłaty nie podlega rozliczeniom inkasowym z uwagi na dolną granicę, tj. gdy nie przekracza ona kwoty zł 900.— a w rozliczeniach bezakceptowanych nie przekracza zł 250.— lub gdy należność nie dotyczy dostaw, usług i robót jak np. zapłata wynagrodzenia za wyrządzoną szkodę lub zwrot nadpłaconych kwot z tytułu różnic cen.

Szczególną również uwagę należy zwrócić na prawidłowe składanie odmowy akceptu, którą płatnik może w terminie akceptu złożyć w banku płatnika w formie pisemnej. Uchwały Prezydium Rządu nr 877/51 i nr 17/52 określają szczegółowo przypadki uprawniające płatnika do złożenia odmowy akceptu, która może mieć charakter całkowity lub częściowy. Ponieważ, jak to wynika z rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 20 grudnia 1952 r. bankowa kontrola odmowy akceptu decyduje o dopuszczalności dochodzenia roszczeń przed komisjami arbitrażowymi, dlatego też bank płatnika powinien odrzucić odmowę akceptu nie umotywowaną lub opierającą się na nie wymienionych w uchwałach powodach. Odmowa akceptu może być skutecznie dokonana wyłącznie na podstawie przyczyn ustalonych w cytowanych uchwałach. Bank nie ma obowiązku merytorycznego badania powodów odmowy akceptu z wyjątkiem częściowej odmowy akceptu, opierającej się na błędzie rachunkowym w fakturze lub w żądaniu zapłaty.

Ze składaniem umotywowanej odmowy akceptu wiąże się zagadnienie, czy określone w uchwałach powody odmowy akceptu należy uważać jako wiążące formułki, których brzmienie winno być wiernie powtórzone w składanej odmowie akceptu. Otóż wydaje się, że przyczyn odmowy akceptu nie należy traktować jako obligatoryjnych formułek, których brzmienie nie może ulec żadnym zmianom, gdyż istota odmowy nie polega w tym przypadku na zachowaniu ustalonej formy, lecz na wyczerpaniu stanu faktycznego, wymienionego w odpowiednim punkcie uchwały. Równocześnie jednak wydaje się być słusznym, by motywy odmowy akceptu były podawane przez jednostki gospodarki społecznej w formie zwięzłej, a sama odmowa akceptu była wystawiana w miarę możliwości wg wzoru ustalonego przez NBP w IS.IV.D, co ma poważne znaczenie dla przyspieszenia i usprawnienia pracy aparatu bankowego.

Jednocześnie należy podkreślić **niedopuszczalność składania przez płatników odmowy akceptu po upływie terminu akceptu.**

Odmowa akceptu złożona po upływie terminu akceptu jest prawnie bezskuteczna i należy uważać ją za niebyłą. Spóźniona odmowa akceptu nie może być więc przez oddziały uwzględniana aczkolwiek żądanie zapłaty, którego ona dotyczy, nie zostało jeszcze pokryte z powodu braku środków, gdyż sta-

wiałoby to płatnika, prowadzącego niewłaściwą gospodarkę finansową w wyniku której zaistniał brak środków, w lepszej sytuacji niż płatnika, z którego rachunku oddział pokrywa żądania zapłaty z upływem terminu akceptu. W razie niezgłoszenia odmowy akceptu w terminie płatnik może zwrócić się do komisji arbitrażowej o ustalenie stosunku prawnego, że należność objęta żądaniem zapłaty nie przypada dostawcy w całości lub w części.

Jak wspomniano na wstępie, powiązanie przepisów o rozliczeniach inkasowych z przepisami arbitrażowymi nastąpiło również na odcinku realizowania orzeczeń arbitrażowych opatrzonej klauzulą wykonalności. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 grudnia 1952 r. w sprawie organizacji państwowych komisji arbitrażowych i trybu postępowania arbitrażowego zawiera w tej materii zasadnicze ustalenia, które potwierdzają słuszność i celowość przepisów bankowych odnośnie trybu składania i pokrywania tytułów wykonawczych.

W szczególności § 83 ust. 1 powołanego rozporządzenia ustalił, że: „zaopatrzony w klauzulę wykonalności wypis orzeczenia, nakazu zapłaty, ugody zatwierdzonej przez komisję arbitrażową lub zarządzenia prezesa tej komisji składa wierzyciel w banku dla niego właściwym w trybie przewidzianym dla bezakceptowanych rozliczeń inkasowych celem pokrycia roszczeń pieniężnych bez względu na ich wysokość z rachunku bankowego dłużnika.

Powyższy przepis łączy zagadnienie wykonywania orzeczeń arbitrażowych z zagadnieniem szybkości obiegu środków obrotowych jednostek gospodarki społecznej, które jest jednym z najważniejszych problemów w ekonomice socjalistycznej.

Właściwe i szybkie pokrywanie orzeczeń arbitrażowych przyczynia się do przyspieszenia rozliczeń między jednostkami gospodarki społecznej i stanowi tym samym szczególnie ważne i skuteczne narzędzie przyspieszenia obiegu środków obrotowych.

Jak wynika z wyżej cytowanego paragrafu, realizacja zasądzonych roszczeń odbywa się za pośrednictwem banku w trybie przewidzianym dla bezakceptowanych rozliczeń inkasowych bez względu na ich wysokość, tj. bez zachowania przepisów o dolnej granicy.

Rozszerzenie zakresu rozliczeń bezakceptowanych na orzeczenia komisji arbitrażowych bez względu na ich wysokość stanowi duże udogodnienie przede wszystkim dla stron, które uzyskują nakazy lub zasądzenie kosztów postępowania w kwocie nieprzekraczającej zł 250.—

Bezakceptowe żądania zapłaty wraz z załączonymi do nich orzeczeniami arbitrażowymi powinny być składane w banku w ciągu 30 dni kalendarzowych od daty otrzymania orzeczenia przez wierzyciela. Szczególny jednak charakter orzeczeń arbitrażowych wpłynął na to, że oddziały banku zostały upoważnione do przyjmowania bezakceptowanych żądań zapłaty również po upływie 30 dni kalendarzowych, najpóźniej jednak przed upływem jednego roku od daty klauzuli wykonalności. Tryb rozliczeń inkasowych jest bowiem jedyną właściwą drogą do uzyskania pokrycia należności zasądzonej orzeczeniem arbitrażowym.

Dla każdego orzeczenia zaopatrzonego w klauzulę wykonalności wierzyciel winien wypełnić oddzielne żądanie zapłaty, w którym niezależnie od zamieszcze-

nia w rubryce „Rodzaj towaru — usługi“ nazwy tytuł wykonawczy oraz podania w rubryce „Data wystawienia“ daty klauzuli wykonalności, jak również w rubryce „Numer“ numeru orzeczenia powinny być wyraźnie uwidocznione w oddzielnych pozycjach następujące kwoty: kwota zasądzonych roszczeń, kwota kosztów postępowania, kwota zasądzonych odsetek przypadających wierzycielowi od dnia wskazanego w sentencji orzeczenia do dnia złożenia orzeczenia w banku właściwym dla wierzyciela oraz ogólna suma wyżej wymienionych kwot.

Z uwagi na to, że prawidłowość wypełnienia bezakceptowego żądania zapłaty stanowi podstawę do przyjęcia tego żądania do inkasa, kontrolę tych żądań należy wykonywać starannie i dokładnie.

Pierwsze egzemplarze żądań zapłaty są przechowywane przez bank dostawcy w portfelu B. Bank płatnika pokrywa otrzymane z banku dostawcy żądania zapłaty niezwłocznie w ciężar środków dłużnika, o ile oczywiście dłużnik (płatnik) posiada odpowiednie środki na swym rachunku; w przypadku natomiast braku środków przechowuje je w kartotece nr 2 do czasu pojawienia się dostatecznych środków w ciężar których pokrywa żądania zapłaty w kolejności ustalonej § 6 uchwały nr 877 Prezydium Rządu.

Z pokrywaniem żądań zapłaty opartych na orzeczeniach arbitrażowych łączy się niejednokrotnie oczekiwanie wierzycieli na pokrycie należności w przypadku braku środków na rachunku dłużnika. Pomimo braku wyraźnego przepisu jest rzeczą niewątpliwą, że okresu w ciągu którego orzeczenie arbitrażowe złożone w banku przy bezakceptowym żądaniu zapłaty czeka na kolejność pokrycia, nie wlicza się do okresu rocznego przewidzianego na złożenie wniosku o zarządzenie egzekucji. W praktyce zatem jest rzeczą niecelową występowanie jednostek gospodarki uspołecznionej z wnioskiem o zarządzenie egzekucji. Jednostki gospodarki uspołecznionej powinny oczekiwać na pokrycie zasądzonych należności przez bank w miarę napływu środków na rachunek dłużnika. Bank natomiast nie powinien zwracać — pomimo upływu roku czasu — nie pokrytych z powodu braku środków żądań zapłaty, opartych na orzeczeniach arbitrażowych, lecz przechowywać je nadal w kartotece nr 2 do czasu pojawienia się środków.

Od przeterminowanych żądań zapłaty bank płatnika (dłużnika) obowiązany jest pobrać na rzecz wierzyciela kary za zwłokę w wysokości 0,05% dziennie od ogólnej sumy żądania zapłaty, na którą składają się: kwota roszczenia, kwota odsetek, oraz kwota kosztów postępowania, uwidocznione w oddzielnych pozycjach żądania zapłaty. Kary za zwłokę należy obliczać od następnego dnia roboczego po otrzymaniu żądania zapłaty przez bank płatnika, ponieważ najdalej następnego dnia roboczego po otrzymaniu żądania zapłaty bank płatnika nie tylko powinien lecz ma również obowiązek pokryć bezakceptowe żądanie zapłaty, o ile na rachunku płatnika (dłużnika) znajdują się odpowiednie środki. Za czas od dnia złożenia żądania zapłaty w banku dostawcy (wierzyciela) do dnia otrzymania żądania przez bank płatnika (dłużnika) kar za zwłokę nie oblicza się.

Niepokrycie przez bank żądania zapłaty opartego na orzeczeniu komisji arbitrażowej może mieć miejsce tylko wówczas, jeżeli dłużnik przedstawi wypis

zarządzenia prezesa komisji arbitrażowej wstrzymującego wykonanie orzeczenia.

W praktyce będzie się to ograniczało do przypadków, gdy dłużnik przedstawi wypis zarządzenia prezesa komisji arbitrażowej, wstrzymującego wykonanie orzeczenia, właściwemu sobie bankowi w odpowiednim czasie, tj. przed pokryciem żądania zapłaty.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 grudnia 1952 r. przewiduje, że tryb zaspokojenia roszczeń pieniężnych wierzyciela z kredytów budżetowych dłużnika zostanie ustalony przepisami szczególnymi. W związku z tym Minister Finansów wydał zarządzenie z dnia 9 lipca 1953 r. w sprawie trybu pokrywania zobowiązań jednostek budżetowych stwierdzonych orzeczeniami komisji arbitrażowych i sądowymi tytułami wykonawczymi (Monitor Polski Nr A-70, poz. 846).

Zgodnie z wymienionym zarządzeniem należności pieniężne zasądzone od jednostek budżetowych orzeczeniami państwowych komisji arbitrażowych podlegają pokryciu z rachunku bankowego jednostki budżetowej w trybie bezakceptowych rozliczeń inkasowych. Celem więc otrzymania należności pieniężnej zasądzonej orzeczeniem arbitrażowym, wierzyciel winien wypełnić bezakceptowe żądanie zapłaty, do którego powinien dołączyć właściwe orzeczenie i złożyć w banku dla siebie właściwym.

Z przepisów zarządzenia nie wynika jasno, czy bezakceptowe żądanie zapłaty może być wystawione przez wierzyciela bez względu na wysokość zasądzonych roszczeń. Stosując jednak analogię do § 83 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 20 grudnia 1952 r., który zawiera generalną zasadę odnośnie dolnej granicy zasądzonych należności, należy przyjąć, że i w tym przypadku bezakceptowe żądania zapłaty oparte na orzeczeniach arbitrażowych mogą być wystawiane bez względu na wysokość zasądzonych roszczeń.

Złożone i przyjęte do inkasa żądania zapłaty pokrywane są:

a) w zakresie budżetu centralnego — z rachunku wydatków budżetowych właściwego dysponenta kredytów bez względu na stan salda otwartych lub przekazanych temu dysponentowi kredytów;

b) w zakresie budżetów terenowych — z rachunku bieżącego jednostki właściwego dysponenta kredytów, a w razie braku pokrycia z rachunku bieżącego jednostki dysponenta kredytów bezpośrednio wyższego stopnia. W przypadku braku pokrycia i na tym rachunku należność winna być pokryta z rachunku podstawowego właściwego budżetu;

c) w zakresie środków specjalnych i gospodarstw pomocniczych — z ich rachunków do wysokości salda posiadanych środków pieniężnych, a w braku pokrycia lub zamknięcia rachunków środków specjalnych lub gospodarstw pomocniczych — z rachunków wydatków budżetowych BC lub rachunku bieżącego jednostki BT, do którego przynależą środki specjalne lub gospodarstwa pomocnicze z zachowaniem trybu pokrycia przewidzianego w pkt. a i b.

W związku z trybem pokrywania żądań zapłaty wystawionych na jednostki budżetowe należy zwrócić uwagę, że o ile rachunek bieżący jednostki dysponenta kredytów bezpośrednio wyższego stopnia lub rachunek podstawowy właściwego budżetu prowadzony jest w innym oddziale banku, komórka OBP powinna wskazać wyraźnie na II, III i IV egz. żąda-

nia zapłaty dokładną nazwę dysponenta kredytów bezpośrednio wyższego stopnia względnie nazwę rachunku podstawowego właściwego budżetu oraz nazwę oddziału banku, w którym prowadzony jest rachunek budżetowy, celem przesłania żądania zapłaty przez komórkę rozliczeń do właściwego oddziału banku.

Powyższe dane winny być również podawane komórce rozliczeń w przypadku całkowitego braku pokrycia na rachunku bieżącym jednostki właściwego dysponenta lub przy częściowej spłacie żądania zapłaty z czym wiąże się również konieczność przesłania II, III i IV egz. żądania zapłaty do oddziału banku, w którym prowadzony jest rachunek bieżący jednostki dysponenta kredytów bezpośrednio wyższego stopnia lub rachunek podstawowy właściwego budżetu.

W razie niewskazania w żądaniu zapłaty podziałki klasyfikacji budżetowej względnie rachunku, z którego powinna być pokryta należność, bank zwraca się do jednostki budżetowej o podanie brakujących danych, a w przypadku nieotrzymania tych danych w terminie dni 5 — pokrywa należność z rachunku jednostki budżetowej i klasyfikacji jaką uzna za właściwą.

Zarządzenie Ministra Finansów upoważnia banki do przyjmowania do inkasa żądań zapłaty opartych na orzeczeniach arbitrażowych nawet w przypadku niewskazania rachunku względnie podziałek klasyfikacji budżetowej. Obowiązek uzupełnienia brakujących danych spoczywa w tym przypadku na dłużnej jednostce budżetowej, którą bank wzywa do podania brakujących danych w terminie dni 5 pod rygorem pokrycia zasądzonej należności z rachunku i klasyfikacji jaką uzna za właściwą.

W przypadku gdy żądania zapłaty wystawione zostały na jednostki budżetowe tak BC jak i BT, które w międzyczasie zostały zlikwidowane, wierzyciel winien zwrócić się do właściwego dla zlikwidowanej jednostki wydziału finansowego o wskazanie jednostki, która przejęła zadania jednostki zlikwidowanej i która w związku z tym zobowiązana jest do pokrycia należności zasądzonej od jednostki zlikwidowanej. Dopiero po uzyskaniu od wydziału finansowego odpowiednich danych, wierzyciel będzie mógł wystawić żądanie zapłaty i złożyć w banku celem pokrycia.

W końcu należy wspomnieć pokrótce o realizacji sądowych tytułów wykonawczych wydanych na jednostki budżetowe.

Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 9 lipca 1953 r. traktując o dochodzeniu należności pieniężnych zasądzonych sądowymi tytułami wykonawczymi przewiduje, że należności zasądzone od jednostki budżetowej sądowym tytułem wykonawczym są dochodzone przez wierzyciela bezpośrednio u dłużnej jednostki budżetowej z wyłączeniem rozliczeń inkasowych. W tych przypadkach wierzyciel winien przesłać tytuł wykonawczy bezpośrednio do zasądzonej jednostki budżetowej wzywając ją jednocześnie do uregulowania zasądzonej należności w terminie dni 7.

W razie nie pokrycia należności w ciągu dni 7, wierzyciel zwraca się do jednostki nadrzędnej, która obowiązana jest zarządzić niezwłoczne pokrycie tytułu wykonawczego.

Omówiony powyżej tryb dotyczyć będzie przede wszystkim należności zasądzonych od jednostek budżetowych na rzecz osób fizycznych, które rozliczeniom inkasowym nie podlegają.

E. Kaczmarek

Wyciągi z pism Departamentów Kredytów

Wojewódzkie Przedsiębiorstwa Hurtu Spożywczego — ustalanie zapasów w granicach rotacji

We wnioskach do planu kredytowego na IV kwartał br. Wojewódzkich Przedsiębiorstw Hurtu Spożywczego — ze względu na wyjątkową sytuację — należało za podstawę wyliczenia zapasów w granicach rotacji na ultimo kwartału planowanego (Cz. I poz. 10 rubr. 7 i Cz. 2 poz. 7 rubr. 6) przyjąć ogólny zakup pomniejszony o zakup cukru w ramach akcji rozładowniczej.

Natomiast planowany zakup (Cz. I poz. 7 rubr. 7) powinien być — dla uzgodnienia zakupu i sprzedaży z planowanymi zapasami — podany łącznie z zakupem cukru w ramach akcji rozładowniczej.

HU/HW, Warszawa, dnia 12.9.53 r.

Oddziały zaopatrzenia robotniczego — sporządzanie wniosków do planu kredytowego

Komunikuje się, że przy opracowaniu wniosków do planu kredytowego dla OZR w poz. 13 — zakup towarów i artykułów spożywczych należy uwzględnić wszystkie obroty dotyczące towarów i artykułów spożywczych, a więc także dane dotyczące artykułów spożywczych pochodzących z gospodarstw rolnych.

Jednocześnie wyjaśnia się, iż przychody z produkcji własnej gospodarstw rolnych powinny być sfinansowane zgodnie z ewidencjonowaniem ich w księgowości wg komentarza do ramowego planu kont dla państwowych przedsiębiorstw handlowych, wydanego przez dany resort.

W przypadku zaewidencjonowania tych przychodów przejściowo na koncie wyrobów gotowych — przy braku normatywu na wyroby gotowe w planie normatywów dla OZR — należy w całości zapas ten sfinansować kredytem

celowym na wyroby gotowe, przyjmując normatyw dla tego składnika środków obrotowych w wysokości zerowej. HU/HW, Warszawa 18.9.53 r.

Pokrycie normatywu „towary“ funduszami własnymi i pasywami stałymi w przedsiębiorstwach spółdzielczych podległych ZSS objętych kredytowaniem wg obrotu.

Komunikuje się — w związku z postanowieniami § 2 pkt 19 I. S. o kredytowaniu obrotu towarowego, że przy regulacji kredytu normatywnego na obrót towarowy należy przyjmować jako obowiązujące pokrycie funduszami własnymi i pasywami stałymi normatywu „towary“ — pokrycie w wysokości 15% dla przedsiębiorstw spółdzielczych podległych ZSS i objętych kredytowaniem wg obrotu.

W związku z tym z wyliczonej sumy własnych funduszy w obrocie i pasywów stałych należy potrącić normatywy wszystkich innych środków obrotowych poza normatywem „towary“, a otrzymaną różnicę porównać z wielkością normatywu „towary“. Gdyby otrzymana różnica stanowiła wyższe niż 15% pokrycie normatywu „towary“, wówczas przy regulacji kredytu normatywnego należy przyjąć rzeczywisty stan funduszy własnych w obrocie, powiększając go o pasywa stałe, a pomniejszając o normatywy dla tych środków obrotowych, które nie podlegają finansowaniu kredytem normatywnym na obrót (pkt 19b).

Niższe pokrycie normatywu „towary“ funduszami własnymi i pasywami stałymi dopuszczalne jest tylko w nowo powstałych zakładach podlegających bezpośrednio ZSS i w takich przypadkach należy zwracać się o decyzję do Departamentu Kredytów Handlu i Usług — Wydział Kredytów Handlu Wewnętrznego.

HU/HW-1700, Warszawa, dnia 28.8.1953 r.

Miejski Handel Detaliczny — korekta sprawozdań z kontroli stanu finansowego

Komunikuje się co następuje: Ponieważ skorygowane przez wojewódzkie zarządy MHD dane liczbowe sprawozdania terminowego wzór H-43 docierają poprzez oddziały terenowe do oddziałów wojewódzkich w terminie spóźnionym, uniemożliwiającym ich wykorzystanie, należy zwracać się bezpośrednio do wojewódzkich zarządów MHD, skąd będzie można otrzymać na czas już skorygowane materiały sprawozdawcze.

W przypadku stwierdzenia i udowodnienia przedsiębiorstwu sporządzającemu sprawozdanie terminowe wzór H-48 poważniejszych nieprawidłowości, należy przyjąć w sprawozdaniu z kontroli stanu finansowego ustalone przez oddział stany faktyczne, pomimo ich rozbieżności ze sprawozdaniem H-48.

Różnicę wynikłą z porównania obu wyżej wymienionych materiałów sprawozdawczych należy zamieścić w omówieniu do sprawozdania miesięcznego i wyjaśnić ją.

O stwierdzonych przez oddziały błędach w sprawozdaniach terminowych H-48, należy poinformować pisemnie zainteresowaną jednostkę oraz jej bezpośrednią jednostkę nadrzędną.

HU/HW-1192, Warszawa, dnia 16.9.1953 r.

Sprawozdania z kontroli stanu finansowego zakładów gastronomicznych podległych CZPG

Niżej podaje się sposób wykazywania obrotów zakładów gastronomicznych podległych CZPG w sprawozdaniach z kontroli stanu finansowego (wzór E 2a i E-2c) cz. I:

w poz. 7 — zakup artykułów spożywczych.

w poz. 8 — sprzedaż towarów obcej produkcji i przerzuty zewnętrzne.

w poz. 10 — sprzedaż wyrobów własnej produkcji.

Nie należy uwzględniać w obrotach wpływów ze sprzedaży usług oraz odpadków.

HU/HW-1030 Warszawa, dnia 31.8.53 r.

Sporządzanie sprawozdań z kontroli stanu finansowego oddziałów zaopatrzenia robotniczego

Podaje się następujące wytyczne do sporządzania miesięcznych sprawozdań z kontroli stanu finansowego:

1) zgodnie z instrukcją GUS Nr 72/53 w sprawie sprawozdawczości finansowej państwowych przedsiębiorstw handlowych i oddziałów zaopatrzenia robotniczego na 1953 r. OZR składają zbiorcze sprawozdania terminowe wg wzoru H-48 wraz z załącznikami sporządzanymi na tych samych formularzach dla poszczególnych rodzajów działalności, a mianowicie:

dla żywienia zbiorowego, dla działalności usługowej, dla działalności pomocniczych gospodarstw rolnych, dla działalności produkcyjnej np. produkcji wody sodowej itd.;

2) do miesięcznego sprawozdania z kontroli stanu finansowego dla OZR bierze się następujące dane ze sprawozdania terminowego H-48:

a) w poz. 7 — detal-zakup podaje się łączny zakup towarów i artykułów spożywczych, biorąc powyższe dane ze sprawozdania terminowego H 48 (zbiórki) poz. 9;

b) w poz. 8 — detal-sprzedaż i przerzuty zewnętrzne podaje się dane ze sprawozdania terminowego H-48 (zbiórki) poz. 2 i 3 w łącznej wysokości;

c) w poz. 10 — żywienie zbiorowe sprzedaż — podaje się dane z pozycji 2 sprawozdania terminowego H-48 sporządzonego dla szczebla żywienia zbiorowego OZR;

d) w poz. 11 przetwórstwo — sprzedaż — podaje się różnicę między danymi: poz. 2 zbiorczego sprawozdania terminowego H-48 a danymi poz. 2 sprawozdania sporządzonego dla żywienia zbiorowego.

3) W sprawozdaniach z kontroli stanu finansowego OZR nie ma powiązania między obrotami z części I a stanami podanymi w części III-iej wzór E 2c lub w części II-iej wzór E-2a.

HU/HW-4092, Warszawa, dnia 14.09.53 r.

Spółdzielnie zrzeszone w ZSS — sprawozdania z kontroli stanu finansowego

Niżej podaje się wskazówki, jakim pozycjom sprawozdania terminowego H-48 powinny odpowiadać ważniejsze pozycje cz. I rubr. 4 sprawozdania z kontroli stanu finansowego, a mianowicie:

Sprawozdanie z kontroli stanu finansowego	Sprawozdanie terminowe H-48	Pion
Cz. I		
1) poz. 7 — „zakup“	poz. 4 — zakup towarów poz. 5 — przesyłki wewnętrzne	Detal
	poz. 5 — zakup towarów i artykułów spożywczych poz. 6 — zakup towarów i artykułów spożywczych	zakłady otwarte żywienia zbiorowego zakłady zamknięte żywienia zbiorowego
2) poz. 8 — sprzedaż i przerzuty zewnętrzne	poz. 1 — obroty	Detal
		zakłady otwarte żywienia zbiorowego
3) poz. 10 — żywienie zbiorowe	poz. I — obroty poz. I — obroty	zakłady zamknięte żywienia zbiorowego
4) poz. 11 — przetwórstwo — sprzedaż	poz. Ia — obroty	produkcja
	marże zrealizowane detal — poz. 2	
5) poz. 15 — zysk brutto	żywienie zbiorowe, poz. 2 i 4 żywienie zbiorowe — poz. 5	zakłady zamknięte żywienia zbiorowego
6) poz. 16 — zysk bilansowy poz. 17 — strata bilansowa	wynik działalności wszystkich pionów łącznie	zakłady otwarte żywienia zbiorowego

Nie należy wykazywać w cz. I sprawozdania:

1) zakupu pionów „przetwórstwa“, „usług“ i „transportu“,

2) sprzedaży pionu „usługi“ i „transportu“.

Nadmienia się, że w wyniku niezgadniania przez oddziały omawianych pozycji powstają bardzo poważne rozbieżności pomiędzy sprawozdaniami nadsyłanymi przez Związek Spółdzielni Spożywców, a sprawozdaniami oddziałów. Rozbieżno-

ści te utrudniają analizę i zaciemniają stan finansowy i gospodarczy spółdzielni. W związku z powyższym oddziały wojewódzkie powinny nawiązać bliższą współpracę z oddziałami okręgowymi ZSS oraz dopłnować, aby w przyszłości nieprawidłowości powyższe nie powtarzały się.

HU/HW-1592, Warszawa, dnia 7.9.53 r.

Kronika**Wykaz lektury szkoleniowej****dla pracowników pionu planowania obiegu pieniężnego****I. LEKTURA DLA PRACOWNIKÓW POCZĄTKUJĄCYCH****A. Podstawowa**

1. A. D. Gusakow i I. A. Dimszic: *Denieżnoje obraszczeniye i kredit SSSR*, Moskwa 1951 r. rozdz. IX pt. „System obiegu pieniężnego w ZSRR“ opracowany w języku polskim: *Wiadomości NBP* Nr 5 i 6, W-wa 1953 r.

B. Zalecona

1. Kolektiw pod rukowodstwem prof. W. W. Ikonnikowa: *Denieżnoje obraszczeniye i kredit SSSR*, Moskwa 1952 r. rozdz. IX pt. „System obiegu pieniężnego ZSRR“ opracowany w języku polskim: *Wiadomości NBP* Nr 5 i 6, W-wa 1953 r.
2. Zdzisław Tokarski: *O prawidłową klasyfikację obrotów gotówkowych GKS* *Wiadomości NBP* Nr 1, W-wa 1953 r.
3. Jerzy Zawadzki: *Planowanie kasowe poczty*; *Wiadomości NBP* Nr 5, W-wa 1953 r.
4. Kazimierz Głazewski: *Powiązanie między planem kredytowym i kasowym w trakcie jego wykonywania*; *Wiadomości NBP* Nr 5, W-wa 1953 r.
5. Janusz Hoszowski: *Bankowa kontrola obrotu bezgotówkowego*, *Wiadomości NBP* nr 2, W-wa 1953 r.

II. LEKTURA DLA PRACOWNIKÓW ZAAWANSOWANYCH.**A. Podstawowa**

1. Kolektiw pod rukowodstwem prof. W. W. Ikonnikowa: *Denieżnoje obraszczeniye i kredit SSSR*, Moskwa 1952 r.
2. A. D. Gusakow i I. A. Dimszic: *Denieżnoje obraszczeniye i kredit SSSR*, Moskwa 1951 r.
3. W. M. Batyriew: *Organizacja i planowanie dieńnego obraszczeniya*, Moskwa 1952 r.
4. Margolin: *Bilans pieniężnych dochodów i wydatków ludności. Doktryna i problematyka ekonomiki radzieckiej* Nr 65, W-wa 1952 r. streszczenie przez M. Orłowskiego, *Wiadomości NBP* Nr 11, W-wa 1951 r.
5. Liwszic: *Statystyka obiegu pieniężnego. Doktryna i problematyka ekonomiki radzieckiej* Nr 56, W-wa, 1949 r.
6. Stanisław Michalski: *Z ekonomiki obrotu pieniężnego*; *Wiadomości NBP* Nr 2, Warszawa 1953 r.
7. Józef Batko: *Ewidencja wpłat utargu czynnikami wzmoczenia operatywności oddziałów operacyjnych na odcinku wykonania planów kasowych*; *Wiadomości NBP* Nr 6, W-wa 1953 r.
8. Władysław Piłera: *Działalność komórek planowania obiegu pieniężnego*; *Wiadomości NBP* Nr 5, W-wa 1953 r.
9. Józef Batko: *Doświadczenia woj. stalinogrodzkiego w zakresie planowania obiegu pieniężnego*; *Wiadomości NBP* Nr 4, W-wa 1953 r.
10. Stanisław Michalski: *O dalsze usprawnienie organizacji planowania kasowego*; *Wiadomości NBP* Nr 3, W-wa 1953 r.

11. Borys Szpakowski: *Analiza utargu handlu i żywienia zbiorowego we wniosku kasowym uczestnika planowania kasowego*. *Wiadomości NBP* Nr 3, W-wa 1953 r.

B. Zalecona

1. W. M. Batyriew: *Planowanie kasowe i kredytowe*, W-wa 1950 r.
2. Mieczysław Kucharski: *Ekonomiczne podstawy planowania kredytowego i kasowego*. *Wiadomości NBP* Nr 5 i 7, W-wa 1953 r.
3. Stanisław Michalski: *O szybkości krążenia pieniądza*, *Wiadomości NBP* Nr 6 i 8, W-wa 1953.
4. Kazimierz Reiss: *Powiatowe komisje do spraw planu kasowego*; *Wiadomości NBP* Nr 1, W-wa 1953 r.
5. Teofil Gołębiowski: *Analiza pracy jednostek handlowych w ramach działalności komisji do spraw planu kasowego*; *Wiadomości NBP* Nr 7, W-wa 1953 r.
6. Jerzy Zawadzki: *Analityczny plan kasowy*; *Wiadomości NBP* Nr 4, W-wa 1953 r.
7. Władysław Piłera: *Prace wojewódzkiej komisji do spraw planu kasowego w woj. stalinogrodzkim*; *Wiadomości NBP* Nr 3, W-wa 1953 r.
8. Stanisław Michalski: *Wojewódzkie komisje do spraw planu kasowego*; *Wiadomości NBP* Nr 8, Warszawa 1952 r.

WYKAZ**lektury szkoleniowej dla pracowników pionu kontroli funduszu plac****LEKTURA DLA PRACOWNIKÓW POCZĄTKUJĄCYCH I ZAAWANSOWANYCH****I. Obowiązkowa**

1. Parfaniak P. A. — *Kontrola finansowa funduszu plac*.
2. Rozmaryn Stefan — *Kontrola bankowa nad placami w ZSRR*.
3. Ferski Andrzej — *Organizacja pracy i płacy*.

II. Zalecona

1. Batyriew W. M. — *Planowanie kredytowe i kasowe*.
2. Batyriew W. i Usoskin — *System Bankowy w ZSRR*.
3. Batyriew i Sitnin — *System finansowy i kredytowy w ZSRR*.
4. Fick Bronisław — *System płacy akordowej w gospodarce socjalistycznej*.
5. Kukułowicz i Rubin — *Planowanie i analiza wskaźników pracy*.
6. Liwszic F. D. — *Statystyka bankowa oraz podstawy teorii ogólnej*.
7. Płotnikow K. — *Budżet Państwowy Związku Radzieckiego*.
8. Rowiński N. N. — *Kontrola finansowa w ZSRR*.
9. Rowiński N. N. — *Budżet Państwowy w ZSRR*.
10. Tertus A. F. — *Statystyka bankowa*.
11. Parszerstnik — *Zagadnienia prawne wynagrodzeń za pracę*.

12. Grochulski — Kontrola funduszu płac na naszym etapie. — Wiadomości NBP Nr 3 str. 152—156.
13. T. Choliński — Ekonomiczne podstawy kontroli funduszu płac. Wiadomości NBP Nr 9/53.

14. F. Blinowski — O niektórych problemach płac. — Nowe Drogi Nr 6/53.
15. Pudlik Stefan — Socjalistyczny system płac. — Gospodarka planowa Nr 7/8/53 str. 28—33.

Wykaz lektury do szkolenia zawodowego w pionie podległym Dep. Operacyjno-Rachunkowemu

I. LEKTURA DLA PRACOWNIKÓW POZĄTKUJĄCYCH.

A. O b o w i ą z k o w a

a) Obowiązujące instrukcje służbowe i zarządzenia z działów III, IV/A, IV/C, IV/D, IV/G, VII, IX/B, X/A, X/B.

b) artykuły na łamach Wiadomości NBP:

	numer	strona
1. Rachunki osobowe	6/51	392
2. Obliczanie i kontrola odsetek od kredytów obrotowych	12/52	871
3. Zmodyfikowany sposób obliczania liczb procentowych w oddziałach księgujących systemem maszynowym	2/53	122
4. Rozliczenia międzyoddziałowe	7/53	463
5. Operacje kasowe Narodowego Banku Polskiego	3/51 4/51	184 255
6. Obrót wartościami dewizowymi	8/53	—
7. Rozliczenia za dostawy, usługi i roboty w świetle Uchwały Prezydium Rządu Nr 877 z dn. 12 grudnia 1951 r.	1/52	38
8. Rozliczenia z zapłatą w siedzibie dostawcy	3/52	202
9. Rozliczenia za pomocą czeków akceptowanych	10/52	710
10. Rozliczenia za pomocą czeków z książeczek limitowanych	2/53	129
11. Zasady obsługi budżetu Państwa	8/52 11/52 11/52	579 718 787
12. Sprawozdawczość z wykonania budżetu Państwa	11/52	759
13. Dysponent rozliczeń	5/52	360
14. Źródła błędów cyfrowych i sposoby szybkiego ich wykrywania	2/50	110

c) materiały obejmujące wskazówki obsługi maszyn liczących używanych w NBP.

1. Wykorzystanie jedno- i dwulicznikowych maszyn do liczenia przy wykonywaniu różnego rodzaju czynności w NBP.

B. P o m o c n i c z a

a) artykuły na łamach Wiadomości NBP.

1. Uznania i obciążenia wojewódzkie w drodze	5/52	351
2. Mechanizacja obliczenia odsetek od kredytów	3/53	204
3. W jaki sposób usprawnić można uzgadnianie kart szczegółowych	3/51	551
4. Rozpowszechniamy racjonalne metody i narzędzia pracy	3/53 5/53	205 327

5. Mnożenie przy pomocy maszyn sumujących

10/50 737

6. Kontrola liczników maszyn biurowych

7/50 524

II. LEKTURA DLA PRACOWNIKÓW ZAAWANSOWANYCH

A. O b o w i ą z k o w a

a) artykuły na łamach Wiadomości NBP.

1. Wzmocnić kontrolę rozliczeń	7/52	485
2. Rozliczenia w formie czeków i poleceń przelewu	1/53	20
3. Inkaso tytułów wykonawczych	2/53	115
4. Próba analizy bilansu oddziałów	5/53	305
5. Księgowanie środków trwałych	6/53	397
6. Wyciągi z pism Departamentu Operacyjno-Rachunkowego	5/52 10/52 2/53 6/53 7/53	364 723 135 402 470

b) materiały obejmujące wskazówki obsługi maszyn księgujących i liczących, używanych w NBP:

1. Wskazówki obsługi maszyn księgująco rejestrujących „Astra 63”.
2. Wskazówki obsługi maszyn szybko-księgujących „Continental 800”.
3. Opis i wskazówki obsługi maszyny księgującej marki „Continental” klasa 700.
4. Opis i wskazówki obsługi maszyny księgującej „Continental 900”.
5. Wskazówki objaśniające sposoby usuwania najczęściej spotykanych usterek i zacięć w normalnym funkcjonowaniu maszyn księgujących „Astra” modele 63, 52 i 44.
6. Przepisy objaśniające sposób użycia maszyn dwulicznikowych „Astra 30” przy księgowaniu w dziale rachunków bankowych.
7. Wskazówki maszynowego księgowania zobowiązań i należności inkasowych przy zastosowaniu maszyn księgujących „Continental 900, 800, 700, 300”, „Astra 63, 52, 44, 30”, „Rheinmetall AES W 33”.
8. Opis i wskazówki obsługi maszyny liczącej 4-działaniowej „Rheinmetall” model KEL 2c i KEL 2cR.

B. P o m o c n i c z a

a) artykuły na łamach Wiadomości NBP:

	Nr	str.
1. Metody sporządzania zestawień płatnych zobowiązań inkasowych	2/53	123
2. Przegląd zaświadczeń w systemie rozliczeń inkasowych w 1952 r.	3/53	192
3. Rozliczenia planowe	6/53	366
4. Trzeci rok budżetu Państwa w NBP.	3/53	157

5. Kontrola bankowa wykonania budżetów jednostek budżetowanych	12/52	862	19. Usprawnienia zmierzające do zlikwidowania nadmiernych ilości godzin nadliczbowych	10/52	712
6. Założenia reformy księgowości w NBP	7/52	474	20. O racjonalne stosowanie harmonogramów pracy w oddziałach NBP	12/52	866
7. Decentralizacja ewidencji środków trwałych Banku	12/52	852	21. Obieg dokumentów w oddziałach NBP	4/53	253
8. Harmonogram współpracy komórek w oddziale	2/53	125	22. Więcej uwagi — więcej dokładności przy rozdziale i wysyłce dokumentów	5/51	303
9. Walka z zakłóceniami powodującymi reklamację i zbędną korespondencję	6/51	360	b) książki:		
10. Zasady rachunkowości banku centralnego	4/52	273	1. K. Madura — Technika rozliczeń na dostawy, usług i roboty między jednostkami gospodarki społecznej, Polgos 1951 r.		
11. Plan kont i bilans banku centralnego	5/52	354	2. J. Partyka — Współpraca banku z przedsiębiorstwami. Polgos 1952 r.		
12. Różnicowanie godzin pracy niektórych pracowników w oddziałach NBP.	2/53	127	3. M. W. Bogusławski i A. A. Prosielkow — Rachunkowość i technika operacyjna w Banku Państwa Polgos 1952 r.		
13. W jaki sposób można zwiększyć wydajność pracy	2/52	113	4. Gleich — Podstawy rachunkowości. Polgos.		
14. Kontrola wewnątrzoddziałowa podstawową formą kontroli operatywnej	4/52	244	5. C. S. Łoziński — Organizacja rachunkowości wg harmonogramu, Polgos 1952 r.		
15. Grafiki w operatywnej pracy banku	4/52	279	6. N. N. Szabanowa — Rozliczenia bezgotówkowe w ZSRR, Polgos 1952 r.		
16. Usprawnić obsługę klientów w oddziałach NBP	5/52	347	7. J. E. Rubinstein — Rozliczenia pieniężne przedsiębiorstw socjalistycznych. Polgos 1951 r.		
17. Ramowy schemat organizacyjny oddziału NBP	9/52	625	8. Prof. N. N. Rowiński — Budżet Państwowy ZSRR I i II tom. Polgos 1950 r.		
18. W walce o dalsze usprawnienie obsługi klientów	9/52	632	9. M. J. Krawczuk — Organizacja rozrachunków w przemyśle, Polgos 1951 r.		
			10. M. M. Usoskin — System kredytowy i rozliczeniowy. Polgos 1951 r.		

Ocena wniosków do planu kredytowego na IV kwartał 1953 r.

W numerze 9/1953 w dziale „Kronika“ podano ocenę sporządzonych przez oddziały wojewódzkie wniosków do planu kredytowego na III kwartał. W krótkim wstępie zostały podane uwagi odnośnie dysproporcji, które istniały w oddziałach wojewódzkich w zakresie sporządzania wniosków do planu kredytowego przedsiębiorstw przemysłowych, handlowych i usługowych.

Obecna ocena wykazała, że niektóre oddziały wojewódzkie podały analizie poprzednio sporządzoną tabelę i potrafiły wyciągnąć odpowiednie wnioski. Natomiast inne oddziały wojewódzkie nie przyłożyły należytej wagi do tego rodzaju instruktażu, co w konsekwencji nie pozwoliło im na usunięcie uchybień w sporządzaniu wniosków do planu kredytowego. Takie oddziały wojewódzkie jak Stalinogród, Poznań, Warszawa, Łódź, Bydgoszcz podeszły we właściwy sposób do krytyki Departamentów Kredytów. Wnioski, które zostały w poprzednim kwartale ocenione nisko, były przedmiotem specjalnej uwagi. Oddział wojewódzki Warszawa nie otrzymał ani jednej oceny poniżej dobrej, chociaż poprzednio takich ocen miał aż cztery. Oddział wojewódzki Bydgoszcz podciągnął (oprócz wniosków dotyczących przedsiębiorstw podległych Ministerstwu Gospodarki Komunalnej) pracę do tego stopnia, że z 7-ej lokaty poprawił się na 3-cią. Oddziały wojewódzkie Stalinogród i Poznań nadal rywalizują o pierwsze miejsce z tym, że w obecnie ocenianym kwartale liderem jest raczej Poznań, który posiada więcej

not bardzo dobrych i zbliżonych do bardzo dobrych. Gdyby oddział wojewódzki w Poznaniu bardziej dokładnie i wnikliwie sporządził wnioski z pionu przemysłu drobnego i rzemieślniczo jego zwycięstwo byłoby absolutne.

Drugą kategorią oddziałów, które nie przeanalizowały poprzednich uwag na temat sporządzanych wniosków do planu kredytowego i przeszły do porządku dziennego nad pismami instrukcyjnymi Departamentów Kredytów w tej mierze są Białystok, Kielce, Koszalin, Olsztyn, Rzeszów, Szczecin, Wrocław i Zielona Góra. Na 17 więc oddziałów wojewódzkich aż 8 oddziałów sporządziło wnioski do planu kredytowego poniżej wymaganego poziomu. Wnioski te formalnie i merytorycznie rzecz rozpatrując były sporządzane niewłaściwie. W świetle tych uwag uważamy za konieczne, aby w oparciu o poniższą tabelę oraz o całą korespondencję, którą oddziały wojewódzkie otrzymały z Departamentów Kredytów na temat wniosków do planu kredytowego były przeprowadzone dokładne badania przyczyn takiego stanu rzeczy, przeprowadzane instruktaże i ogólne odprawy szkoleniowe.

Do typowych, powszechnie występujących uchybień w sporządzanych ostatnio wnioskach do planu kredytowego należą:

1) liczne błędy rachunkowe, spowodowane albo złym dodaniem albo też niesprawdzeniem maszynopisów. Ilość błędów w ostatnich wnioskach była w niektórych przypadkach wprost niezrozumiała, i świadczy o całkowitym zlekceważeniu tej pracy,

2) niepowiązanie zjawisk gospodarczych, które są w planie wyrażane, co świadczy o formalnym nieprzeanalizowaniu sporządzenia wniosku,

3) podanie cyfr niezgodnych z bilansami przedsiębiorstw, lub też terminową sprawozdawczością oraz zaplanowanie niektórych pozycji tak nie logicznie, że wskazywało to na „pasowanie“ liczb w planie,

4) nierealne planowanie wysokości zapasów, w zupełnym oderwaniu od rzeczywistości, co stwarza z planu dokument typu papierkowego, a nie dyrektywny instrument przyszłej pracy,

5) uzasadnienie planu w sposób niezupełny lub też niezgodny z faktycznym stanem sytuacji finansowej przedsiębiorstw,

6) nie omawianie zmian sytuacji finansowej na ultimo drugiego miesiąca kwartału bieżącego, co pozbawia Centralę orientacji z przebiegu wykonywania planu kwartalnego (ZP 87/53).

Uchybienia powyższe, ich charakter oraz liczebność pozwalają mniemać, że niektóre oddziały wojewódzkie przy sporządzaniu wniosków do planu kredytowego popełniają stale 3 zasadnicze niedociągnięcia, a to:

1) pracy nad wnioskami nie organizują we właściwy sposób, uniemożliwiając ich kontrolę i dokładne zbadanie,

2) nie doceniają znaczenia planu kredytowego i lekceważąc nieraz liczby podawane we wniosku stwarzają duże od-

chylenia od centralnie analizowanych pozycji (produkcja, obrót towarowy, rotacja, akumulacja, realizacja itd.),

3) nad uwagami Departamentów Kredytów przesyłanych w pismach instrukcyjnych przechodzą do porządku, nie wyciągają odpowiednich wniosków i nie usuwają doraźnie stwierdzonych błędów.

Plan kredytowy od pierwszego kwartału 1954 roku staje się Uchwałą Prezydium Rządu.

Fakt ten nakłada pewne obowiązki na aparat sporządzający plan, a tym aparatem są przede wszystkim oddziały Narodowego Banku Polskiego. W związku z tym winien się radykalnie zmienić styl pracy oddziałów wojewódzkich w zakresie planowania kredytów. Cyfry planu kredytowego przekazywane w branżowych wnioskach do Centrali muszą być poddawane wnikliwej — opartej o doświadczenie i wiadomości — analizie. Wniosek oddziału wojewódzkiego winien wyrażać kierunek pracy oddziałów w zakresie zagadnień interesujących bank, i stanowiących treść działalności banku.

Ponieważ wnioski do planu kredytowego są dokumentami bankowymi winny być przed ich wysłaniem sprawdzane „na drugą rękę“ w celu zlikwidowania ewentualnych pomyłek rachunkowych.

Poza tym uważamy za konieczne, jak wspomniano już powyżej przeprowadzanie w oparciu o uwagi Departamentów Kredytowych instruktażu, w celu wykazania referentom kredytowym błędów i przyczyn ich powstawania.

OCENA WNIOSKÓW KREDYTOWYCH NA IV KWARTAŁ 1953 r.
wg ODDZIAŁÓW WOJEWÓDZKICH

L.p.	Oddział Wojewódzki	Przeciętna ocena przez poszczególne oddziały departamentów													Ogólna ilość branż	Suma ocen	Przeciętna ocena	Lokala	
		Wydz. Przemysłu M. sz. i Energ.	Wydz. Górnictwa i Hutnictwa	Wydz. P. Chem. Drzew. i Pap.	Wydz. Przem. Lekkiego	Wydz. Przem. Mat. Budowl.	Wydz. Przem. Rolnego i Spoż.	Wydz. Przem. Dr. i Rzem.	Wydz. Przeds. Komunaln.	Wydz. Handlu Wewnętrznego	Wydz. Handlu Wiejskiego	Wydz. Łączności i Żegluga	Wydz. Kolei i Transportu	Wydz. Skupu i Kontr.					Wydz. Przeds. Różnych
1	Białystok	4.83	4.00	4.00	4.91	4.25	4.43	3.83	4.25	4.29	3.82	3.50	3.30	4.25	4.33	94	386,5	4.11	11
2	Bydgoszcz	4.26	4.40	4.60	4.63	4.70	4.92	4.59	3.90	4.50	4.00	5.00	4.60	4.80	4.33	178	801,6	4.50	3
3	Gdańsk	4.50	4.20	4.46	4.55	4.57	4.82	4.00	4.00	4.22	3.83	4.42	3.88	4.80	3.57	175	735,0	4.20	8
4	Kielce	4.21	4.17	4.00	4.30	4.36	4.57	3.24	3.75	3.96	3.60	3.00	3.60	4.60	4.12	120	469,3	3.91	16
5	Koszalin	4.62	3.00	4.00	4.37	4.67	4.83	3.18	4.00	4.56	3.55	3.00	3.20	4.75	3.60	80	318,4	3.98	15
6	Kraków	4.57	4.50	4.46	4.50	4.71	4.57	4.11	4.10	4.11	4.23	4.33	4.50	4.83	4.20	210	913,6	4.35	5
7	Lublin	4.30	4.33	4.00	4.45	4.00	4.50	3.97	3.87	4.71	3.77	3.66	4.45	4.25	4.09	114	481,8	4.22	7
8	Łódź	4.91	4.75	4.83	4.81	5.00	5.00	4.13	4.67	4.32	4.25	4.66	4.91	4.50	4.50	188	860,5	4.58	2
9	Olsztyn	4.17	4.50	3.67	4.50	4.50	4.60	3.38	4.50	4.50	3.20	4.00	3.40	4.40	4.11	99	395,7	4.00	14
10	Opole	4.21	4.60	4.80	4.75	4.83	4.60	3.91	4.50	3.89	3.55	4.00	4.11	4.75	4.50	128	542,6	4.24	6
11	Poznań	4.96	4.50	4.82	4.93	4.69	5.00	4.26	4.77	4.72	4.67	5.00	4.69	4.83	4.69	196	924,7	4.72	1
12	Rzeszów	4.12	4.00	4.60	4.70	3.90	4.17	3.84	3.50	4.43	3.25	4.00	4.00	4.50	4.12	104	423,9	4.08	12
13	Stalinogród	4.85	4.48	4.69	4.94	4.86	4.83	4.51	4.73	4.92	4.33	5.00	4.87	4.80	4.53	242	1142,9	4.72	1
14	Szczecin	4.67	4.17	4.33	4.60	4.20	4.55	3.26	3.89	4.63	3.55	4.22	3.92	4.83	3.82	142	588,2	4.14	10
15	Warszawa	4.55	4.83	4.87	4.62	4.82	4.93	4.20	4.33	4.65	4.00	4.21	4.00	4.66	4.24	292	1294,3	4.43	4
16	Wrocław	4.68	4.00	3.93	4.74	4.73	4.50	4.09	3.69	4.51	3.46	3.87	3.70	4.33	3.71	228	955,9	4.19	9
17	Zielona Góra	3.75	3.50	3.50	4.75	4.59	4.50	3.29	4.00	4.39	3.60	3.33	3.50	4.66	3.25	108	433,8	4.01	13

Graficzne metody kontroli wydajności pracowników komórek „kredytów“ w oddziałach operacyjnych

Ob. Elżbieta Biernacka z oddziału NBP Gdańsk-Wrzeszcz zgłosiła do Głównej Komisji Projektów Usprawnienia Administracji projekt graficznego zobrazowania wydajności pracowników komórek „kredytów“ na odcinku przeprowadzanych inspekcji w przedsiębiorstwach.

Projekt ten został przyjęty przez Gł. K. PUA i jest zalecany do zastosowania, zależnie od lokalnych warunków, również w innych oddziałach operacyjnych.

Do opracowania i zastosowania w oddziale od VI miesiąca br. tej metody skłoniła autorkę mała ilość inspekcji przeprowadzonych w przedsiębiorstwach w poprzednich miesiącach. Zastosowanie metody graficznej wiąże się ściśle z planowaniem ilości i tematyki inspekcji na okres kwartalny i miesięczny, jak również z podejmowanymi zobowiązaniami w ramach współzawodnictwa pracy w oparciu o plany prac.

Opisana poniżej metoda winna być stosowana z tym zastrzeżeniem, iż wzrost ilościowy inspekcji w przedsiębiorstwach nie może odbywać się kosztem ich jakości.

Dlatego przy wprowadzaniu tej metody należy równocześnie wzmocnić nadzór nad poziomem przeprowadzanych inspekcji.

Grafik wydajności pracowników komórki „kredytów“ składa się z trzech następujących części:

A) Bieżąca kontrola przebiegu wykonania planu inspekcji w miesiącu (np. czerwcem 53).

Na osi rzędnych oznacza się nazwiska (ew. numery) pracowników komórki kredytów, przeprowadzających inspekcje w przedsiębiorstwie. Na osi współrzędnych oznacza się ilości inspekcji (przykł. 2) lub ilości roboczogodzin (przykł. 1) zaplanowanych i zużytych na inspekcje przez każdego pracownika, uzupełniane codziennie, lub dwa razy w tygodniu (ew. z ewidencji roboczogodzin dla wykazu czynności) w miarę wykonywania planu. Plan może być jednolity dla wszystkich pracowników, wówczas oznacza się go poziomą linią (przykład 1) na wysokości ilości zaplanowanych inspekcji lub może być zróżnicowany, a wówczas oznacza się go pionowymi słupkami (przykład 2).

Przykład 1: (stan na dzień 23.6.53)

Czerwiec 1953 r.

80 -						Plan
70 -						(70 rbg miesięcznie)
60 -	×					
50 -	×	×				
40 -	×	×	×			
30 -	×	×	×	×		
20 -	×	×	×	×		
10 -	×	×	×	×		
	I	II	III	IV	V	
	Pracownicy (nr)					

Przykład 2: (stan na dzień 23.6.53).

Czerwiec 1953 r.

B) Okresowa kontrola przebiegu wykonania planu inspekcji przez poszczególnych pracowników komórki „kredytów“.

Na Osi rzędnych oznacza się dla każdego pracownika oddzielnie okresy miesięczne. Na osi współrzędnych oznacza się ilości inspekcji lub ilości roboczogodzin (przykład 3) zaplanowanych i wykonanych inspekcji.

Przykład 3:

Miesiące:	IV	V	VI	VII itd.	IV	V	VI	VII itd.	
Plan	80 -								Plan
	70 -		×				×		
Roboczogodzin	60 -		×	×		×	×		
	50 -		×	×		×	×		
Inspekcji	40 -	×	×	×		×	×		
	30 -	×	×	×		×	×		
	20 -	×	×	×		×	×		
	10 -	×	×	×		×	×		
Nazwiska pracowników	I				II				itd.

C) Zbiorcza kontrolka okresowego wykonania planu inspekcji w komórce „kredytów“.

Na osi rzędnych oznacza się okresy miesięczne, zaś na osi współrzędnych ilości inspekcji lub ilości roboczogodzin zużytych na inspekcje. W tym grafiku podaje się zbiorcze dane dot. wykonania planu inspekcji przez wszystkich pracowników komórki „kredytów“.

700 -						Plan
600 -						
500 -						
400 -					×	
300 -		×		×	×	
200 -		×		×	×	
100 -		×		×	×	
	IV	V	VI	VII	itd.	
	Miesiące					

Wszystkie opisane powyżej metody graficzne umożliwiają poglądowe stwierdzenie stopnia wykonania planu inspekcji w przedsiębiorstwach na przestrzeni miesiąca, kwartału, roku zarówno przez poszczególnych referentów jak i przez całą komórkę „kredytów“. Metody te mogą być stosowane w różnych formach opracowań graficznych i w odmiennym układzie od podanych powyżej przykładów.

Statystyka pracy, która jest prowadzona w oddziale operacyjnym (cz. III pkt. 2a ustęp końcowy) umożliwia również przeprowadzanie dokładniejszej analizy ilości roboczogodzin, zużytych na inspekcje w przedsiębiorstwach przez wyliczenie np.: procentowego stosunku w/w roboczogodzin do „Ilg“, ilości roboczogodzin przypadających na jedno przedsiębiorstwo itp.

Jest wskazane, aby na temat metod organizacji pracy w komórkach „kredytów“ oddziałów operacyjnych, metod zwiększenia wydajności i podwyższenia jakości pracy w tych komórkach zgłaszali swe uwagi czytelnicy do redakcji „Wiadomości NBP“, w celu dalszego rozpowszechniania wszelkich osiągnięć na tym odcinku.

Artykuły prosimy nadsyłać w dwu egzemplarzach maszynopisu pisanego po jednej stronie, z dużym marginesem, podwójnym odstępem między wierszami oraz podawać od ziała, imię i nazwisko autora.

Nadesłanych maszynopisów Redakcja nie zwraca

Wydawca: Narodowy Bank Polski

Redaguje: Kolegium

Redakcja i Administracja: Narodowy Bank Polski, Departament Planowania, Wydział Ekonomiczno-Statystyczny, Warszawa, ul. Warecka 10

Zam. NBP. Nr 12 z dn. 13.X.1953. Podpisano do druku 12.XI.53 r. Druk ukończono 18.XI.53 r. Nakład 4000 + 35 egz. Papier druk. mat. kl. V — 60 gr. A1/8

